

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική
στην Διοίκηση

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*«Οι παράγοντες που επηρεάζουν το μεταναστευτικό ρεύμα και καθορίζουν την
μετακίνηση των Ελλήνων προς άλλες χώρες»*

Του

Βασιλείου Αθ. Νικολάου

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Επίκουρος Καθηγήτρια Οικονόμου Αθηνά

Βόλος, Μάιος 2018

Υπεύθυνη Δήλωση

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στη διπλωματική εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Βόλος, Μάιος 2018.

Ευχαριστίες.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την επίκουρη Καθηγήτρια του τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, κα. Αθηνά Οικονόμου, για την επίβλεψη της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Την ευχαριστώ και της εύχομαι τα καλύτερα, σε επαγγελματικό και προσωπικό επίπεδο.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου, για την ηθική στήριξη και την εμπύχωση σε ότι κάνω.

Περίληψη.

Η μετανάστευση αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο στην ανθρώπινη ιστορία και έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών. Οι άνθρωποι προσπαθούν να επιλέξουν μία εργασία, η οποία θα τους παρέχει μία αξιοπρεπή διαβίωση στην χώρα καταγωγής. Στις περιπτώσεις, όπου εκείνο δεν είναι δυνατόν, οι άνθρωποι αποφασίζουν να μετακινηθούν σε άλλες χώρες, προκειμένου να βρουν εργασία. Το φαινόμενο ισχύει και μέχρι σήμερα, όπου πολλοί επιστήμονες αποφασίζουν να αλλάξουν τόπο εργασίας, ώστε να απασχοληθούν στον τομέα, τον οποίο ειδικεύονται, λαμβάνοντας υψηλότερες αποδοχές

Ο στόχος της εργασίας είναι να διερευνηθεί το προφίλ αυτών που είναι διατεθειμένοι να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό με βάση το φύλο, την ηλικιακή ομάδα, το επίπεδο εκπαίδευσης, το επάγγελμα, τον τόπο διαμονής και την οικογενειακή κατάσταση. Επίσης, μελετάται πως θα συμπεριφερθούν οι άνθρωποι σε συνθήκες ανεργίας και για ποιες αμοιβές είναι διατεθειμένοι να εργαστούν στο εξωτερικό.

Abstract.

Migration is a particularly important economic and social phenomenon in human history and has stimulated the interest of many researchers. People try to choose a job that will provide them with a decent living in their country. In cases where it is not possible, people decide to move to other countries in order to find work. The phenomenon is still true today, where many scientists decide to immigrate to work in the field that they specialize in receiving higher pay.

The aim of the work is to investigate the profile of those who are willing to migrate abroad based on gender, age group, level of education, occupation and place of residence. It is also studied how people will behave in conditions of unemployment and what benefits are willing to accept if they decide to abroad.

Περιεχόμενα.

Περίληψη.....	4
Abstract.....	5
Περιεχόμενα.....	6
1 Εισαγωγή.....	12
2 Θεωρίες για την μετανάστευση.....	13
2.1 Εισαγωγή.....	13
2.2 Η νεοκλασική άποψη για την μετανάστευση.....	15
2.2.1 Η ατομική απόφαση για την μετανάστευση.....	15
2.3 Το υπόδειγμα Roy.....	18
2.4 Οι συνέπειες της μετανάστευσης.....	19
2.5 Το πλεόνασμα της μετανάστευσης.....	20
2.6 Υπολογισμός του πλεονάσματος μετανάστευσης.....	22
2.7 Συνέπειες στους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας.....	23
2.8 Η παράνομη μετανάστευση.....	25
2.9 Ανεργία.....	27
2.10 Άλλες θεωρίες για την μετανάστευση.....	29
3 Το φαινόμενο του brain drain.....	32
3.1 Εισαγωγή.....	32
3.2 Εμπειρικές μελέτες σε παγκόσμιο επίπεδο.....	33
3.3 Οι αιτίες του Brain Drain.....	35
3.4 Συνέπειες.....	36
4 Περιγραφή της εμπειρικής έρευνας.....	38
4.1 Εισαγωγή.....	38
4.2 Σκοπός.....	38
4.3 Ερευνητικά ερωτήματα.....	38
4.4 Ερευνητικά εργαλεία.....	38
4.5 Συλλογή δείγματος.....	39
4.6 Στατιστική ανάλυση.....	39
5 Αποτελέσματα Έρευνας.....	41
5.1 Παρουσίαση και ανάλυση των απαντήσεων.....	41

5.2	Ερευνητικά ερωτήματα	74
5.2.1	Ερευνητικό ερώτημα 1 ^ο :Πόσο επηρεάζει το φύλο την πρόθεση για μετανάστευση;	74
5.2.2	Ερευνητικό ερώτημα 2 ^ο : Πως επηρεάζει η ηλικία την πρόθεση για μετανάστευση.	83
5.2.3	Ερευνητικό ερώτημα 3 ^ο : Πως επηρεάζει ο τόπος διαμονής την απόφαση για μετανάστευση.	93
5.2.4	Ερευνητικό ερώτημα 4 ^ο : Πως επηρεάζει η εκπαίδευση την πρόθεση για την μετανάστευση;	99
5.2.5	Ερευνητικό ερώτημα 5 ^ο : Πως επηρεάζει το επάγγελμα την απόφαση για την μετανάστευση.	110
5.2.6	Ερευνητικό ερώτημα 6 ^ο :Πόσο επηρεάζει η οικογενειακή κατάσταση την πρόθεση για μετανάστευση.	119
6	Συμπεράσματα	125
6.1	Περιορισμοί.....	127
6.2	Προτάσεις.....	127
	Βιβλιογραφία	129
	Παράρτημα.....	135

Κατάλογος Διαγραμμάτων.

Διάγραμμα 1: Καμπύλη μετανάστευσης.....	19
Διάγραμμα 2: Πλεόνασμα της μετανάστευσης.....	20
Διάγραμμα 3: Ανεργία και μετανάστευση.....	27

Κατάλογος Γραφημάτων.

Γράφημα 1: Φύλο.....	41
Γράφημα 2: Ηλικία.....	41
Γράφημα 3: Οικογενειακή κατάσταση.....	42
Γράφημα 4: Ηλικία ολοκλήρωσης των σπουδών.....	43
Γράφημα 5: Τόπος διαμονής.....	44
Γράφημα 6: Τωρινό επάγγελμα.....	45
Γράφημα 7: Η μετακίνηση σε άλλες περιοχές ή χώρες.....	46
Γράφημα 8: Εκπαίδευση στο εξωτερικό.....	47
Γράφημα 9: Έχετε ζήσει στο εξωτερικό;.....	48
Γράφημα 10: Εργασία στο εξωτερικό ή επιστροφή από το εξωτερικό για εργασία στην Ελλάδα.....	49
Γράφημα 11: Πηγαίνο έρχεστε στην δουλειά εκτός συνόρων.....	50
Γράφημα 12: Φίλοι ή συγγενείς που πήγαν να εργαστούν στο εξωτερικό.....	51
Γράφημα 13: Σε ποια χώρα εκτός Ελλάδας ζήσατε τώρα τελευταία.....	52
Γράφημα 14: Χρόνος διαμονής στο εξωτερικό.....	53
Γράφημα 15: Τύπος εργασίας στο εξωτερικό.....	54
Γράφημα 16: Πως βρήκατε την δουλειά στο εξωτερικό.....	55
Γράφημα 17: Πρόθεση εργασίας στο εξωτερικό στο μέλλον.....	56
Γράφημα 18: Πόσο σύντομα είναι πιθανό να εργαστείτε εκεί.....	57
Γράφημα 19: Είδος εργασίας που θα σας ενδιέφερε στο εξωτερικό.....	58
Γράφημα 20: Πιθανή χώρα μετανάστευσης.....	59
Γράφημα 21: Λόγοι προτίμησης αυτών των χωρών.....	60

Γράφημα 22: Πόσο καιρό πιστεύετε ότι θα εργαστείτε στο εξωτερικό.	61
Γράφημα 23: Έχετε κάνει κάποια βήματα προετοιμασίας για την μετανάστευση;	62
Γράφημα 24: Έχετε φίλους οι συγγενείς στη χώρα θα θέλατε να εργαστείτε που θα μπορούσαν να βοηθήσουν;	63
Γράφημα 25: Με ποιον θα πηγαίνατε στο εξωτερικό.	64
Γράφημα 26: Μετανάστευση σε περίπτωση ανεργίας	65
Γράφημα 27: Σε σύγκριση με το τι κερδίζετε, τι εισόδημα θα έπρεπε να προσφέρει για να δεχτείτε μία θέση εργασίας;	66
Γράφημα 28: Αν επρόκειτο να εργαστείτε στο εξωτερικό και μπορούσατε να επιλέξετε ανάμεσα στο να ζήσετε εκεί ή να πηγαينوέρχεστε πιο θα προτιμούσατε; ..	67
Γράφημα 29: Γενικά πως αξιολογείτε τις πιθανότητες να βρει κανείς μία θέση εργασίας εκτός Ελλάδας, σε σύγκριση με τις πιθανότητες στην Ελλάδα;	68
Γράφημα 30: Έχετε ακούσει ποτέ για το πανευρωπαϊκό δίκτυο δημοσίων υπηρεσιών απασχόλησης EURES ή να το έχετε χρησιμοποιήσει;	69
Γράφημα 31: Λόγοι ενθάρρυνσης για εργασία στο εξωτερικό.	70
Γράφημα 32: Λόγοι αποθάρρυνσης για εργασία στο εξωτερικό.	71
Γράφημα 33: Πρακτικές δυσκολίες μετακίνησης στο εξωτερικό.	72
Γράφημα 34: Φύλο – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.	74
Γράφημα 35: Φύλο - πόσο σύντομα είναι πιθανό να εργαστείτε στο εξωτερικό.	75
Γράφημα 36: Φύλο – Πιθανότητες δουλειάς στην Ελλάδα και το εξωτερικό	76
Γράφημα 37: Φύλο – Φίλοι ή συγγενείς που πιθανόν να βοηθήσουν.	77
Γράφημα 38: Φύλο - πιθανό χρονικό διάστημα εργασίας στο εξωτερικό.	78
Γράφημα 39: Φύλο – τύπος εργασίας στο εξωτερικό.	79
Γράφημα 40: Φύλο – Σύγκριση αμοιβών στην Ελλάδα με το εξωτερικό.	80
Γράφημα 41: Φύλο – Πιθανότητα μετανάστευσης σε περίπτωση ανεργίας.	81
Γράφημα 42: Ηλικία – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.	83
Γράφημα 43: Ηλικία – Πόσο σύντομα είναι πιθανό να εργαστείτε στο εξωτερικό.	84
Γράφημα 44: Ηλικία – Πόσο καιρό πιστεύετε ότι θα εργαστείτε εκεί.	86
Γράφημα 45: Ηλικία – Πιθανότητα μετανάστευσης σε περίπτωση ανεργίας.	88

Γράφημα 46: Ηλικία – Σύγκριση αμοιβών στην Ελλάδα με το εξωτερικό.	90
Γράφημα 47: Τόπος διαμονής – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.	93
Γράφημα 48: Τόπος διαμονής – πόσο σύντομα είναι πιθανό να εργαστείτε στο εξωτερικό.	94
Γράφημα 49: Τόπος διαμονής – Σύγκριση αμοιβών στην Ελλάδα με το εξωτερικό. .	95
Γράφημα 50: Τόπος διαμονής – Πιθανότητα μετανάστευσης σε περίπτωση ανεργίας.	97
Γράφημα 51: Ηλικία ολοκλήρωσης σπουδών – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.	99
Γράφημα 52: Ηλικία ολοκλήρωσης σπουδών – Πόσο σύντομα είναι πιθανό να εργαστείτε στο εξωτερικό.	101
Γράφημα 53: Ηλικία ολοκλήρωσης της εκπαίδευσης – Πιθανότητες δουλειάς στην Ελλάδα και το εξωτερικό.	103
Γράφημα 54: Ηλικία ολοκλήρωσης των σπουδών – Πιθανότητα μετανάστευσης σε περίπτωση ανεργίας.	106
Γράφημα 55: Τωρινό επάγγελμα – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.	110
Γράφημα 56: Τωρινό επάγγελμα – σύγκριση αμοιβών στην Ελλάδα και το εξωτερικό.	112
Γράφημα 57: Τωρινό επάγγελμα - σύγκριση πιθανοτήτων εργασίας στο εξωτερικό με την Ελλάδα.	115
Γράφημα 58 : Οικογενειακή κατάσταση – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.	119
Γράφημα 59: Οικογενειακή κατάσταση – Φίλοι συγγενείς που πιθανόν να βοηθήσουν.	120
Γράφημα 60: Οικογενειακή κατάσταση – Πιθανότητες δουλειάς στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.	121
Γράφημα 61: Οικογενειακή κατάσταση – Πιθανότητα μετανάστευσης σε περίπτωση ανεργίας.	122
Γράφημα 62: Οικογενειακή κατάσταση – Σύγκριση αμοιβών στην Ελλάδα με το εξωτερικό.	123
Γράφημα 51: Ηλικία ολοκλήρωσης σπουδών – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.	146

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Αξιολόγηση των τιμών Cramer's V / Phi	39
--	----

1 Εισαγωγή.

Η παρούσα έρευνα διερευνά αιτίες και τις συνέπειες της μετανάστευσης από την Ελλάδα προς άλλες χώρες. Πιο συγκεκριμένα θα διερευνηθεί ποιοι είναι παράγοντες που επηρεάζουν το μεταναστευτικό ρεύμα και καθορίζουν τη μετακίνηση εργαζόμενων προς άλλες χώρες.

Στην συγκεκριμένη έρευνα θα μελετηθούν 1000 ερωτηματολόγια, που απαντήθηκαν από Έλληνες.

Στο κεφάλαιο δύο παρουσιάζονται οι θεωρίες για την μετανάστευση. Επίσης, με βάση αυτές τις θεωρίες αναλύονται οι αιτίες και οι συνέπειες της μετανάστευσης. Παρουσιάζονται με γραφήματα και τύπους οι εμπειριστατωμένες απόψεις ερευνητών, που πραγματεύονται το φαινόμενο της μετανάστευσης πχ πως δημιουργείται, πως εξαπλώνεται και ποιες είναι οι συνέπειες στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα. Στο κεφάλαιο τρία αναλύεται το φαινόμενο της διαρροής εγκεφάλων (Brain drain). Παρουσιάζονται οι αιτίες και οι συνέπειες καθώς και διάφορες εμπειρικές μελέτες που αφορούν την διεθνή αλλά και την ελληνική πραγματικότητα.

Στο κεφάλαιο τέσσερα, γίνεται η περιγραφή των ερευνητικών εργαλείων και του τρόπου που διεξάγεται η έρευνα, η μεθοδολογία και στατιστική μέθοδος όπως και υποθέσεις, αν επηρεάζει το φύλο, η ηλικία, ο τόπος διαμονής, η επαγγελματική εξειδίκευση, το επίπεδο εκπαίδευσης και η οικογενειακή κατάσταση την απόφαση για την μετανάστευση.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται με γραφήματα τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων και γίνεται η διερεύνηση προκειμένου να δοθεί απάντηση στα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί, με την χρήση γραφημάτων. Ακολουθούν τα επιμέρους συμπεράσματα, για το κάθε ερευνητικό ερώτημα.

Τέλος, στο κεφάλαιο έξι ακολουθούν τα γενικά συμπεράσματα της έρευνας και αναφέρονται οι περιορισμοί και οι προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

2 Θεωρίες για την μετανάστευση.

2.1 Εισαγωγή.

Η μετανάστευση αποτελεί ένα σημαντικό φαινόμενο στην οικονομική ιστορία και έχει αποσπάσει το ενδιαφέρον των ερευνητών σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο (Swarts & Karakatsanis, 2012). Οι νεοκλασικοί μελετητές προκειμένου να μελετήσουν το φαινόμενο στηρίχθηκαν στην θεωρία της προσφοράς και της ζήτησης, όπως επίσης και το πως επιδρά εξισωτικά το διεθνές εμπόριο στην στις αμοιβές των συντελεστών της παραγωγής (Heckscher, 1950; Ohlin, 1952). Λόγω της ανταγωνιστικότητας της αγοράς εργασίας, οι εργαζόμενοι αναζητούν την καλύτερη για εκείνους εργασία, όχι μόνο στην χώρα καταγωγής τους αλλά και σε άλλες χώρες (Borjas, 2003). Η βασική αιτία για την οποία ένας άνθρωπος λαμβάνει την απόφαση για μετανάστευση είναι η διαφορά των μισθών μεταξύ των χωρών (Hicks, 1932; Λιανός & Νταούλη, 1998), όπως επίσης και η ύπαρξη ανεργίας στις χώρες αποστολής (Faciolas, 1999; Todaro, 1969). Επίσης η μετανάστευση δεν παρουσιάζει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα μόνο στο άτομο αλλά επίσης και στις χώρες αποστολής και υποδοχής, όπως θα παρουσιαστεί παρακάτω και σταματάει όταν υπάρξει ισορροπία μεταξύ των χωρών, όπου η προσφορά εργασίας και οι μισθοί έχουν εξισωθεί. Γενικά σύμφωνα με την νεοκλασική αντίληψη οι μελετητές βασίζονται στο γεγονός ότι υπάρχει τέλεια γνώση για την αγορά εργασίας από τους υποψήφιους μετανάστες καθώς και για τα οικονομικά χαρακτηριστικά των άλλων περιοχών (Χλετσος, κα. 2005). Οι μεταγενέστεροι νεοκλασικοί οικονομολόγοι προκειμένου να βελτιστοποιήσουν αυτή την ανάλυση χρησιμοποίησαν και επιπλέον μεταβλητές.

Εκτός από την νεοκλασική θεωρία για την μετανάστευση, πολλοί ερευνητές έχουν προσπαθήσει να αναπτύξουν επιπλέον θεωρίες προκειμένου να γίνει πιο κατανοητό το φαινόμενο. Οι νεομαρξιστικές αντιλήψεις μελετάνε τη μετανάστευση και θεωρούν ότι είναι αποτέλεσμα των αλλαγών που γίνεται στο μακρο-επίπεδο, χωρίς να δίνουν έμφαση στις ατομικές αποφάσεις για μετανάστευση (Ξηρουχάκης, Κουρλιούρος). Ακόμα οι θεωρία των Stark και Bloom (1985) με τα «νέα οικονομικά της μετανάστευσης» που άρχισαν να υπολογίζουν και επιπλέον παραμέτρους, όπως την συμμετοχή της οικογένειας στην διαδικασία της απόφασης, όπως επίσης και την

πληροφόρηση που λαμβάνεται από προηγούμενες γενιές μεταναστών, την λεγόμενη «θεωρία των δικτύων» (Stark & Bloom, 1985, Straubhaar, 1991). Επιπλέον η θεωρία των «διπλών αγορών εργασίας» μελετά περισσότερο την μετανάστευση στο μακροεπίπεδο με κυριότερο εκφραστή τον Piore (1979), υποστηρίζοντας ότι τα άτομα έλκονται περισσότερο από τις θετικές προοπτικές των χωρών υποδοχής παρά από τα προβλήματα που υπάρχουν στην χώρα καταγωγής. Συνάμα, με την θεωρία των «παγκοσμίων συστημάτων» (Portes and Walton, 1981), οι αγορές προσπαθούν να εισέρθουν σε οικονομίες λιγότερο ανεπτυγμένες. Ο ρυθμός των επενδύσεων δημιουργεί ένα εργατικό δυναμικό πιο εύκολο στο να μεταναστεύσει. Σε αυτή την περίπτωση η μετακίνηση εξαρτάται από τις επενδύσεις που θα γίνουν. Προκειμένου να προστατευτούν οι μετανάστες, ώστε να μην γίνουν αντικείμενα εκμετάλλευσης, έχουν δημιουργηθεί διάφορες οργανώσεις ώστε να ελέγξουν τους πληθυσμούς των μεταναστών. Αυτό πρεσβεύει η θεωρία των «θεσμών» (Massey et al, 1993). Πρέπει να αναφερθεί ακόμα και η θεωρία της «σωρευτικής αιτίας», όπου υποστηρίζει ότι η μελλοντική μετανάστευση μπορεί να επηρεαστεί σε πολύ μεγάλο βαθμό από την τωρινή (Taylor, 1992). Τέλος, υπάρχει η θεωρία της έλξης- απώθησης (Green, 2004). Με αυτή τη θεωρία συνυπολογίζονται και οι κοινωνιολογικές αιτίες, συνδυαζόμενες με τις οικονομικές. Εξετάζουν το φαινόμενο με τις αιτίες που αποχωρούν από την χώρα καταγωγής (απόθεση) και αιτιολογούν την επιλογή της χώρας προορισμού (έλξη).

2.2 Η νεοκλασική άποψη για την μετανάστευση.

2.2.1 Η ατομική απόφαση για την μετανάστευση.

Αφού το άτομο εξετάσει όλα τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα προκειμένου να λάβει την απόφαση για το αν θα προβεί σε αλλαγή τόπου εργασίας. Τα κριτήρια για την μετανάστευση είναι μεν κυρίως οικονομικά, έτσι το άτομο υπολογίζει τα αναμενόμενα εισοδήματα που θα κερδίσει από την εργασία του στην χώρα καταγωγής και από την μετανάστευση του σε άλλη χώρα. Για κάθε έτος μετανάστευσης μέχρι και την έξοδο του από την αγορά εργασίας, όταν συνταξιοδοτηθεί, έτσι ώστε να μπορέσει να εκτιμήσει, όσο το δυνατόν με μεγαλύτερη ασφάλεια και να λάβει την τελική του απόφαση: να μεταναστεύσει ή όχι. Ακόμα, σύμφωνα με το υπόδειγμα Roy, γίνεται η υπόθεση ότι το εισόδημα των μεταναστών στην χώρα υποδοχής εξαρτάται από έναν παράγοντα: τις δεξιότητες των ατόμων (Borjas, 2003; Roy, 1951; Borjas, 1995).

Με βάση την νεοκλασική προσέγγιση και με την έρευνα των Λιανό και Νταούλη, καταλήγουν στην υπόθεση: έστω ότι ένα άτομο μπήκε στην διαδικασία να αξιολογήσει αν η επιλογή για μετανάστευση είναι σωστή ή όχι. Υποθέτουν ότι το άτομο αυτό είναι στην ηλικία των 30 ετών και ότι θα εξακολουθεί να εργάζεται μέχρι και τα 65 του έτη. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να υπολογίσει τα ετήσια εισοδήματα για 35 έτη, δηλαδή $W_1, W_2, \dots, W_{35}$. Συνεπώς, πρέπει να υπολογιστούν σε πρώτη φάση οι μελλοντικές αμοιβές του ατόμου στην παρούσα αξία προκειμένου να υπολογιστεί το προσδοκώμενο εισόδημα του ατόμου που θα αποκτήσει αν παραμείνει στην χώρα καταγωγής και στη συνέχεια στην χώρα υποδοχής. Είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι επειδή ο υπολογισμός αυτός γίνεται σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή τα ποσά αυτά πρέπει να μπορούν να συγκριθούν Προεξοφλούνται με επιτόκιο στο παρόν που συμβολίζεται με r . Έτσι λοιπόν προκύπτει ότι

$$\frac{w_1}{1+r}, \frac{w_2}{(1+r)^2}, \dots, \frac{w_{35}}{(1+r)^{35}}$$

Αφού υπολογιστεί η παρούσα αξία των μελλοντικών αμοιβών ανά έτος, στη συνέχεια υπολογίζεται το εισόδημα στην χώρα καταγωγής, το οποίο δίνεται από τον τύπο:

$$A_1 = \sum_{t=i}^{65} \frac{w_{1,t}}{(1+r)^{t-i}}$$

Όπου : $W_{1,t}$ = με την αμοιβή του ατόμου στο έτος t στην περιοχή 1 (περιοχή καταγωγής),

r = επιτόκιο προεξόφλησης,

t = το κάθε έτος,

i = η ηλικία του εργάτη

Στη συνέχεια υπολογίζεται η προσδοκώμενη αμοιβή στην χώρα υποδοχής:

$$A_2 = \sum_{t=i}^{65} \frac{w_{2,t}}{(1+r)^{t-i}}$$

Όπου : $W_{2,t}$ = με την αμοιβή του ατόμου στο έτος t στην περιοχή 2 (περιοχή υποδοχής),

r = επιτόκιο προεξόφλησης,

t = το κάθε έτος,

i = η ηλικία του εργάτη

Εκτός από αυτό το άτομο πρέπει να συνυπολογίσει και το κόστος της μετανάστευσης, το οποίο δεν είναι μόνο οικονομικό αλλά και ψυχολογικό. Το οικονομικό κόστος έχει να κάνει με το γεγονός ότι κατά την περίοδο της μετανάστευσης και μέχρι την εύρεση εργασία στην χώρα υποδοχής το άτομο δεν θα εργάζεται και επίσης τα έξοδα μετακίνησης. Όσο αφορά το ψυχολογικό κομμάτι, η προσαρμογή σε μία ξένη χώρα μακριά από το οικογενειακό κλίμα, μπορεί να διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στην απόφαση για μετανάστευση.

Με βάση τους παραπάνω τύπους, γίνεται η σύγκριση μεταξύ του A_1 και του A_2 και προκύπτουν τρία ενδεχόμενα:

1. Αν $A_2 - K - A_1 > 0$ τότε η απόφαση για την μετανάστευση είναι σωστή επιλογή για το άτομο και θα είναι κερδοφόρα,
2. Αν $A_2 = K + A_1$ τότε δεν υπάρχει κάποιο κέρδος από την μετανάστευση,

3. Αν $A_2 - K - A_1 < 0$, τότε η μετανάστευση είναι επιζήμια για το άτομο.

Θα ήταν παράληψη να μην αναφερθεί η δυσκολία να υπολογιστούν αυτές οι παράμετροι. Για παράδειγμα οι αμοιβές από περιοχή σε περιοχή και από επάγγελμα σε επάγγελμα είναι διαφορετικές, όποτε δεν μπορεί να εκτιμηθεί με ασφάλεια το μελλοντικό εισόδημα, όπως επίσης και το γεγονός ότι οι πληροφορίες που έχουν τα άτομα για τις χώρες υποδοχής δεν είναι πάντα ακριβείς και σε επάρκεια και τέλος το ψυχολογικό κόστος είναι καθαρά υποκειμενικό και δεν μπορεί να εκτιμηθεί σωστά (Λιανός & Νταούλη, 1998).

2.3 Το υπόδειγμα Roy.

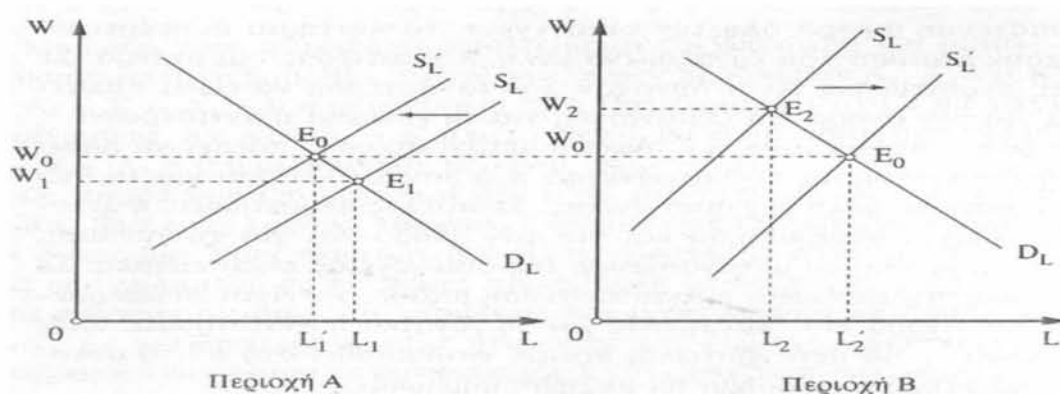
Ενώ κάποιες χώρες παρουσιάζουν χαμηλό ρυθμό απόδοσης του κεφαλαίου οι αμοιβές των ανειδίκευτων εργαζομένων δεν παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις σε σχέση με τους ειδικευμένους, γιατί έχουν ισόνομες κατανομές εισοδημάτων. Πολλές χώρες δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην προσέλκυση των ειδικευμένων εργαζομένων, το λεγόμενο “Brain Drain”. Σε άλλες πάλι χώρες γίνεται προσπάθεια να προσελκύσουν ανειδίκευτους εργαζόμενους με χαμηλότερα εισοδήματα και λιγότερες δεξιότητες (Borjas 2003).

Αυτό μελετά το υπόδειγμα Roy, όπου οι εργαζόμενοι αυτοκατατάσσονται ανάλογα με τις ευκαιρίες εργασίας. Σύμφωνα με το υπόδειγμα Roy, ένα άτομο προσπαθεί να αποφασίσει αν η μετανάστευση είναι σωστή επιλογή ή όχι. Σαφέστατο ρόλο παίζει το ύψος του εισοδήματος στην χώρα προέλευσης και στην χώρα υποδοχής. Τα εισοδήματα υπολογίζονται με βάση μόνο έναν παράγοντα: τις δεξιότητες του ατόμου, τις οποίες μπορεί να πάρει μαζί του στον καινούριο τόπο εργασίας (Roy, 1951). Όταν οι δεξιότητες των εργαζομένων αποδίδουν μισθολογικά περισσότερο στην χώρα υποδοχής, απ’ ότι στην χώρα προέλευσης, τότε ονομάζεται «θετική επιλογή», και είναι συμφέρουσα για το άτομο. Επίσης συνεπάγεται ότι ο μέσος όρος των εργαζομένων είναι υψηλά ειδικευμένος και ωφελεί την χώρα υποδοχής (Borjas, 2003). Στην περίπτωση όμως που οι δεξιότητες αμείβονται καλύτερα στην χώρα προέλευσης σε σχέση με την χώρα υποδοχής, οι μεταναστευτικές ροές αφορούν τους λιγότερο ειδικευμένους ή ανειδίκευτους εργαζόμενους, τότε υπάρχει η «αρνητική επιλογή». Έτσι, λοιπόν, με βάση το υπόδειγμα Roy «η σχετική αμοιβή των δεξιοτήτων μεταξύ των χωρών, καθορίζει την σύνθεση των δεξιοτήτων της μεταναστευτικής ροής» (Borjas, 2003). Τέλος το υπόδειγμα δείχνει ότι οι εργαζόμενοι προερχόμενοι από χώρες με χαμηλό ρυθμό απόδοσης ανθρώπινου κεφαλαίου θα έχουν καλύτερες απολαβές από εκείνους που προέρχονται από χώρες με υψηλότερους ρυθμούς απόδοσης ανθρώπινου κεφαλαίου (Borjas, 1987).

2.4 Οι συνέπειες της μετανάστευσης

Η μετανάστευση δεν μπορεί να αφήσει ανεπηρέαστη την αγορά εργασίας, καθώς μεταβάλλεται και στις χώρες αποστολής και υποδοχής η προσφορά εργασίας καθώς και οι μισθοί. Με βάση το παρακάτω διάγραμμα των Λιανό και Νταούλη (1998), παρουσιάζονται δύο περιοχές με διαφορετικούς μισθούς. Στην πρώτη περιοχή (χώρα προέλευσης) ο μισθός είναι W_1 ενώ στην δεύτερη (χώρα υποδοχής) είναι W_2 . Με βάση το γράφημα ο μισθός $W_2 > W_1$. Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω αυτή η διαφορά των μισθών μπορεί να συντελέσει στην απόφαση για μετανάστευση (Hicks, 1932). Στην πρώτη περιοχή βλέπουμε ότι η καμπύλη προσφοράς εργασίας, που συμβολίζεται με S_L , μετατοπίζεται προς τα αριστερά ($S_{L'}$), πράγμα που σημαίνει ότι η απασχόληση μειώνεται αλλά αυξάνεται ο μισθός. Αντιθέτως στην δεύτερη περιοχή η καμπύλη μετακινείται προς τα δεξιά, έτσι ώστε να αυξάνεται η απασχόληση και να μειώνονται οι μισθοί. Όπως γίνεται αντιληπτό, από τη μετανάστευση υπάρχουν συνέπειες και για τις δύο χώρες. Επίσης παρατηρείται ότι στην χώρα που υπάρχει μείωση της προσφοράς εργασίας ο όγκος παραγωγής μειώνεται, ενώ παράλληλα αυξάνεται όταν υπάρχει αύξηση της προσφοράς εργασίας (Λιανός & Νταούλη, 1998). Όταν το επίπεδο του μισθού φτάσει στο W_0 και στις δύο χώρες τότε δεν υπάρχει κάποιο όφελος από την μετανάστευση για το άτομο.

Διάγραμμα 1: Καμπύλη μετανάστευσης.

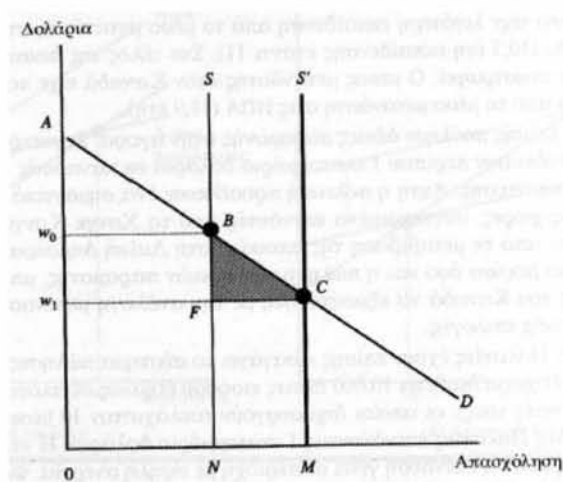

Πηγή: Λιανός & Νταούλη, (1998).

2.5 Το πλεόνασμα της μετανάστευσης

Ενώ θα μπορούσε η μετανάστευση θεωρητικά να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην εγχώρια αγορά εργασίας για τις ευκαιρίες εργασίας των αυτοχθόνων εργαζομένων, στην περίπτωση που τα εργασιακά χαρακτηριστικά τους είναι ίδια με αυτά των μεταναστών. Γενικά η μετανάστευση συνήθως έχει θετικές επιδράσεις στην χώρα υποδοχής.

Διάγραμμα 2: Πλεόνασμα της μετανάστευσης.

Πηγή: Borjas, (1995).

Έχουμε, λοιπόν, το παραπάνω γράφημα (Borjas, 1995), όπου:

S: καμπύλη προσφοράς εργασίας,

D: καμπύλη ζήτησης εργασίας,

N: οι εργαζόμενοι που απασχολούνται με μισθό W_0 ,

M: οι εργαζόμενοι μετά την μετανάστευση,

Έστω ότι στην οικονομία της χώρα υπάρχουν N εργαζόμενοι και το εθνικό εισόδημα δίνεται από το τραπέζιο $ABN0$. Μετά την μετανάστευση ο αριθμός των εργαζομένων έχει αυξηθεί σε M , οπότε συνεπάγεται ότι το εθνικό εισόδημα είναι τώρα $ABM0$. Το εισόδημα των μεταναστών από την εργασία τους είναι το ορθογώνιο $FCMN$. Στη συνέχεια, γίνεται η υπόθεση ότι οι μετανάστες είναι τέλεια υποκατάστατα των ντόπιων εργαζομένων. Τότε η καμπύλη προσφοράς εργασίας

μετακινείται από το S στο S' , αλλά παράλληλα ο μισθός στην αγορά μειώνεται από W_0 σε W_1 . Η αύξηση του εισοδήματος που προστίθεται στους ιθαγενείς εργαζόμενους δίνεται από το πλεόνασμα της μετανάστευσης και στο σχήμα βρίσκεται στο τρίγωνο BCF. Αυτό το τρίγωνο υπολογίζει την αύξηση του εθνικού εισοδήματος που οφείλεται στους μετανάστες και ονομάζεται «πλεόνασμα της μετανάστευσης» (Boixas, 2003).

2.6 Υπολογισμός του πλεονάσματος μετανάστευσης.

Σύμφωνα με τον Borjas το πλεόνασμα της μετανάστευσης μπορεί να υπολογιστεί με βάση των παρακάτω τύπο:

$$\text{Πλεόνασμα Μετανάστευσης} = \frac{1}{2} * (W_0 - W_1) * (M - N)$$

Ο παραπάνω τύπος μπορεί να ξαναγραφτεί ώστε να δίνει το πλεόνασμα μετανάστευσης ως ποσοστό του εθνικού εισοδήματος.

Πλεόνασμα Μετανάστευσης

Εθνικό εισόδημα

$$= \frac{1}{2} * (\% \text{ μεταβολή του μισθού εγχωρίων})$$

* (% μεταβολή της απασχόλησης)

* (συμβολή της εργασίας στο εθνικό εισόδημα)

2.7 Συνέπειες στους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας

Ο τομέας της κατανάλωσης μπορεί να επηρεαστεί καθώς οι μετανάστες είναι ζώντες οργανισμοί που θα καταναλώσουν μέρος των χρημάτων που αποκομίζουν από την οποιαδήποτε εργασία τους, αυξάνοντας με αυτό τον τρόπο την συνολική κατανάλωση (Faciolas, 1999). Με αυτόν τον τρόπο θα δημιουργήσουν και άλλα θετικά σωρευτικά αποτελέσματα, καθώς με την αύξηση της κατανάλωσης, θα υπάρχει αύξηση της ζήτησης των προϊόντων, άρα και αύξηση της παραγωγής, που μπορεί να οδηγήσει με τη σειρά της στην αύξηση της ζήτησης εργασίας.

Πολλές χώρες αποστολής διακρίνονται από οικονομικά προβλήματα και ακαμψίες στην αγορά εργασίας τους. Όταν υπάρχει μεγάλος αριθμός εργατικού δυναμικού και δεν μπορεί να αξιοποιηθεί στην εγχώρια αγορά εργασίας, με την μετανάστευση μειώνεται η πίεση που δημιουργείται, καθώς ομάδες του εργατικού δυναμικού αποχωρούν με σκοπό την αναζήτηση εργασίας σε άλλες χώρες. Συνεπώς εισρέει εισόδημα στις χώρες και στο μέλλον αυτοί οι εργαζόμενοι μπορεί να επιστρέψουν στην χώρα τους ως ειδικευμένο εργατικό δυναμικό (Χλέτσος, κα. 2005).

Σε ότι αφορά τις επιπτώσεις της οικονομικής μετανάστευσης στα δημόσια οικονομικά, ορισμένες μελέτες δείχνουν ότι αυτές είναι συνολικά θετικές καθώς οι φόροι που καταβάλλονται από τους μετανάστες υπερβαίνουν τις δαπάνες που προκαλεί η παρουσία τους, επειδή οι μετανάστες, αρχικά, κάνουν μειωμένη χρήση των υπηρεσιών αν και αυτό έχει αλλάξει μετά από προγράμματα νομιμοποίησης και από επανενώσεις των οικογενειών (Λιανός, κα. 2004). Η μετανάστευση εφόσον αφορά τη νόμιμη εργασία, μετατρέπει τα δημόσια έσοδα και αυξάνει τη μάζα των ετήσιων ασφαλιστικών εισφορών. Αυτές οι ευνοϊκές επιπτώσεις στα δημόσια οικονομικά έχουν και σημαντικά δευτερογενή αποτελέσματα: π.χ. αύξηση της φορολογίας μειώνει το δημόσιο έλλειμμα και συνακόλουθα τα επιτόκια, των οποίων η μείωση επιδρά θετικά στις επενδύσεις, στην παραγωγή και την απασχόληση. Συγκεκριμένα όπως προκύπτει και από τα στατιστικά στοιχεία, η πλειονότητα των μεταναστών βρίσκεται στις παραγωγικές ηλικίες, με αποτέλεσμα να δίνουν μια ανάσα στο κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα της χώρας βελτιώνοντας την αναλογία μεταξύ ασφαλισμένων και συνταξιούχων και προσφέροντας εισφορές στα ασφαλιστικά ταμεία.

Οι μετανάστες συνήθως χρησιμοποιούνται ως εργασιακή δύναμη χαμηλής ειδίκευσης και επομένως δέχονται χαμηλότερες αμοιβές (Χλέτσος, κα. 2005). Στο βαθμό που η παραγωγικότητα της εργασίας τους είναι κατά πολύ μεγαλύτερη από τις αποδοχές τους, το όφελος της οικονομίας υποδοχής είναι μεγάλο. Το εν λόγω όφελος μεγιστοποιείται, όταν η εργασία των μεταναστών έχει χαρακτηριστικά διαφορετικά από αυτά των αυτοχθόνων εργαζομένων.

Οι μετανάστες με την εργασία τους, εκτός από το γεγονός ότι κερδίζουν οι ίδιοι έναν καλύτερο μισθό απ' ότι στην χώρα τους, πολύ συχνά παρατηρείται το φαινόμενο να ενισχύουν οικονομικά την οικογένεια ή τους συγγενείς που έμειναν πίσω (Λιανός, 2004; Χλέτσος, κα. 2005). Αυτό γίνεται με την αποστολή εμβασμάτων (Glytsos, 1991) και ωφελούνται όχι μόνο οι οικείοι των μεταναστών, βελτιώνοντας το επίπεδο διαβίωσης τους, αλλά και οι οικονομίες των χωρών, καθώς εισέρχεται ένα κεφάλαιο πολύτιμο για τις χώρες τους, καθώς συνήθως υπάρχει έλλειψη κεφαλαίου στις χώρες αποστολής (Μουσσούρου, 1991). Βέβαια για να ισχύσει αυτό θα πρέπει τα εμβάσματα να χρησιμοποιηθούν σε επενδυτικές δραστηριότητες. Είναι γεγονός όμως ότι στην πράξη αυτά τα εμβάσματα, στην πλειοψηφία τους αποταμιεύονται ή χρησιμοποιούνται μόνο για κατανάλωση, με αποτέλεσμα τα άτομα μόνο να καταναλώνουν ή να καταναλώνουν περισσότερα απ' ότι παράγουν (Μουσσούρου, 1991), όπως επίσης δεν υπάρχει η βεβαίωση ότι αυτά τα κεφάλαια θα επιστρέψουν άμεσα ή έμμεσα, με αποτέλεσμα να μειωθεί η επίδραση ισορροπίας του εισοδήματος (Λιανός κα. 2004).

Οι μετανάστες είναι επίσης χρήσιμοι καθώς, πολλές φορές χρησιμοποιούνται σε εργασίες που οι εγχώριοι εργαζόμενοι δεν είναι διατεθειμένοι να πραγματοποιήσουν είτε λόγω εξειδίκευσης είτε ότι αποτελούν εργασίες που προσδίδουν χαμηλό κύρος. Πάντως σε πολλές περιπτώσεις ακόμα και όταν οι εγχώριοι εργαζόμενοι έχουν τις ίδιες δεξιότητες με του μετανάστες αρνούνται να πραγματοποιήσουν τις συγκεκριμένες εργασίες. Έτσι το αποτέλεσμα υποκατάστασης, όπου οι μετανάστες καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας εις βάρος των αυτοχθόνων δεν ισχύει (Μαρβάκης, κα. 2001).

Η μαζική μετανάστευση μπορεί να προκαλέσει στις χώρες υποδοχής τεχνολογική στασιμότητα, καθώς η υπερπροσφορά εργατικού δυναμικού αναστέλλει την τεχνολογική αναβάθμιση για να διατηρηθεί η ανταγωνιστικότητα.

2.8 Η παράνομη μετανάστευση.

Εκτός από την νόμιμη μετανάστευση, υπάρχει και η παράνομη, όπου άτομα εισήλθαν στην χώρα χωρίς χαρτιά ή με πλαστά χαρτιά, όπως επίσης και τα άτομα που παρέμειναν αφού είχε λήξει η νόμιμη άδεια παραμονής. Η παράνομη μετανάστευση έχει προσεγγίσει το ενδιαφέρον των ερευνητών, καθώς είναι ένα φαινόμενο που εξακολουθεί να υπάρχει τόσο στις ανεπτυγμένες χώρες όσο και στις αναπτυσσόμενες (Palivos, 2009), έτσι ώστε να διαπιστωθεί κατά πόσο είναι ωφέλιμο ή επιζήμιο για την οικονομία. Το γεγονός ότι πολλές χώρες έχουν επιτρέψει την είσοδο παράνομων μεταναστών βγαίνει το συμπέρασμα ότι υπάρχουν οφέλη σε περιόδους οικονομικής άνθισης (Faciolas, 1999). Η παράνομη μετανάστευση έχει να κάνει σχέση με τις χώρες υποδοχής και ειδικότερα με αυτές που ακολουθούν «σκληρές» πολιτικές πάνω στην είσοδο και ένταξη των μεταναστών (Bořjas, 1995). Οι παράνομοι μετανάστες συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένες περιοχές και εργάζονται σε εργασίες περιορισμένης ειδικότητας και χαμηλού κύρους, χωρίς εργασιακά δικαιώματα, προσπαθώντας να καλύψουν το γεγονός ότι είναι σε καθεστώς παρανομίας, με αποτέλεσμα να είναι εκτεθειμένοι σε κάθε είδους εργασιακής εκμετάλλευσης. Απασχολούνται συνήθως σε κλάδους, όπως η γεωργία, σε εποχικές εργασίες και σε μικρές ιδιωτικές επιχειρήσεις και γενικά δέχονται να κάνουν δουλειές με πολύ χαμηλούς μισθούς και πιθανότατα να απασχολούνται σε επαγγέλματα που δεν προτιμώνται από τον ημεδαπό πληθυσμό, λόγω του υποτιμητικού χαρακτήρα που τους έχει προσδώσει (Choletzas & Tsakoglou, 2009; Edwards & Rothsch, 1999)

Οι παράνομοι μετανάστες που απασχολούνται και οι μισθοί που καταβάλλονται δεν έχουν καμία σχέση με τις παρόμοιες μεταβλητές που παρατηρήθηκαν για τους νόμιμους μετανάστες. Θεωρητικά, οι συνολικές οικονομικές επιπτώσεις της παράνομης μετανάστευσης στην απασχόληση και την παραγωγή στη χώρα υποδοχής δεν πρέπει να είναι διαφορετικές από αυτές της νόμιμης μετανάστευσης, εκτός από τη διαφορά στους μισθούς (Lianos et al 1996).

Ο Xiangbo Liu, με την μελέτη του καταλήγει στο γεγονός ότι η παράνομη μετανάστευση μπορεί τόσο να βοηθήσει όσο και να βλάψει την χώρα υποδοχής. Χωρίζει το εγχώριο εργατικό δυναμικό σε δύο ομάδες: το εξειδικευμένο και το ανειδίκευτο, προσπαθώντας να μελετήσει πως επηρεάζονται οι δύο αυτές ομάδες. Έτσι λοιπόν η παράνομη μετανάστευση μπορεί να δημιουργήσει ομάδες εργαζομένων

με διαφορετικά εργασιακά χαρακτηριστικά. Οι μισθοί των ειδικευμένων μπορεί να αυξηθούν και οι μισθοί των ανειδίκευτων να μειωθούν αν θεωρηθεί η εργασία των παράνομων μεταναστών ως υποκατάστατο. Δηλαδή, η παράνομη μετανάστευση οδηγεί σε μεγαλύτερες αμοιβές και χαμηλότερη ανεργία, όσο αφορά το ειδικευμένο εργατικό δυναμικό αλλά επίσης δυσχεραίνει την θέση του ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού μειώνοντας τον μισθό τους και αυξάνοντας την ανεργία τους, αν γίνει η υπόθεση ότι οι δεξιότητες είναι τέλεια υποκατάστατα. Επίσης, με τον ίδιο τρόπο καταλήγει ότι οι ειδικευμένοι εργαζόμενοι κινδυνεύουν λιγότερο από μία «σφιχτή» αγορά εργασίας απ' ότι οι ανειδίκευτοι εργαζόμενοι. Όσο αφορά την παραγωγή, οι εξειδικευμένοι εργαζόμενοι, λόγω της αύξησης της αμοιβής έχουν και περισσότερη εγχώρια κατανάλωση σε προϊόντα, ενώ σε αντίθεση οι ανειδίκευτοι παρουσιάζουν μία σταθερή μείωση στην εγχώρια κατανάλωση αγαθών (Liu, 2009; 2010).

Δεν θα πρέπει να παραλείψουμε την σύνδεση ανάμεσα στην μετανάστευση και στην άνθηση της παραοικονομίας (Χλέτσος, κα. 2005) η οποία προκαλεί την μείωση των κρατικών εσόδων. Η παράνομη μετανάστευση ενισχύει την παραοικονομία, καθώς οι μετανάστες δεν εμπίπτουν στις συλλογικές συμβάσεις εργασίας. Έτσι η μετανάστευση δημιουργεί την δυνατότητα μη καταβολής ασφαλιστικών εισφορών εκ μέρους του εργοδότη προς το κράτος επιβαρύνοντας σε σημαντικό βαθμό τον κρατικό προϋπολογισμό, αφού μειώνονται τα κρατικά έσοδα (Μαρβάκης κα, 2001).

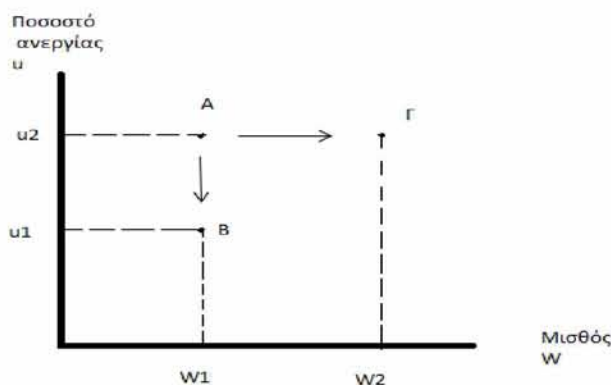
2.9 Ανεργία

Σε μία οικονομία, τα άτομα όταν είναι διατεθειμένα να εργαστούν στην εργασία που μπορούν να προσφέρουν, με τους ισχύοντες μισθούς και τις υπόλοιπες εργασιακές συνθήκες που επικρατούν και δεν μπορούν να βρουν απασχόληση, ονομάζεται ανεργία (Κώττη, 2008).

Σε όλες τις αγορές υπάρχει κάποιο ποσοστό ανεργίας, το οποίο διαφέρει από περιοχή σε περιοχή. Συνήθως πολλοί μετανάστες προέρχονται από χώρες με υψηλή ανεργία και χαμηλούς μισθούς και επιλέγουν προορισμούς με καλύτερες αμοιβές και χαμηλότερη ανεργία.

Σύμφωνα με το παρακάτω γράφημα υπάρχουν τρεις περιοχές, όπου περιγράφονται οι συνθήκες ανεργίας και οι μισθοί.

Διάγραμμα 3: Ανεργία και μετανάστευση.

Λιανός & Νταούλη, (1998)

Η περιοχή A είναι στη δυσχερέστερη θέση καθώς έχει υψηλότερη ανεργία (u_2) και χαμηλότερη αμοιβή (W_1), περιοχή B έχει χαμηλότερη ανεργία (u_1) και την ίδια αμοιβή (w_1) με την περιοχή A. Η περιοχή Γ έχει υψηλή ανεργία (u_2) και υψηλή αμοιβή (W_2). Η επιλογή του ατόμου να επιλέξει μία εκ των δύο περιοχών, την B και την Γ, στην οποία θα μεταναστεύσει εξαρτάται καθαρά από την υποκειμενική του άποψη. Τα άτομα τα όποια είναι διατεθειμένα να επιλέξουν μία χαμηλότερη αμοιβή αλλά να εξασφαλίσουν μία εργασία θα προτιμήσουν την περιοχή B, όπου οι πιθανότητες εύρεσης εργασίας είναι μεγαλύτερες λόγω του χαμηλού ποσοστού

ανεργίας. Πολλοί μπορεί να επιλέξουν την περιοχή Γ, καθώς υπάρχει το κίνητρο για την μεγαλύτερη αμοιβή χωρίς να αυξάνονται όμως οι πιθανότητες εύρεσης εργασίας. Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν αποκλείονται μετακινήσεις και από την Β στην Γ και το αντίστροφο.

Γενικά ένα καθεστώς οικονομικής αβεβαιότητας θα υπάρχει πάντα για τον μετανάστη καθώς τίποτα δεν του εγγυάται την διά βίου απασχόληση του. Γενικά το αναμενόμενο εισόδημα από την μετανάστευση αν συνυπολογιστεί ο κίνδυνος της ανεργίας μπορεί να υπολογιστεί με βάση τον τύπο:

$$W_g = (1-u)W$$

Όπου u το ποσοστό της ανεργίας και το $1-u$ η πιθανότητα απασχόλησης και είσπραξης της αμοιβής. Οπότε με βάση του παραπάνω τύπου και του διαγράμματος και για την κάθε περιοχή οι προσδοκώμενοι μισθοί είναι:

Περιοχή Α: $W_g = (1-u_2) W_1$

Περιοχή Β: $W_g = (1-u_1) W_1$

Περιοχή Γ: $W_g = (1-u_2) W_2$

Εάν υπολογιστεί με πραγματικά αριθμητικά δεδομένα θα βγει το αποτέλεσμα για το ποια περιοχή είναι συμφέρουσα για να μετακινηθεί το άτομο (Λιανός & Νταούλη, 1998).

2.10 Άλλες θεωρίες για την μετανάστευση

Οι μαρξιστικές και νεομαρξιστικές θεωρίες μελετούν την μετανάστευση αντιμετωπίζοντας την ως φαινόμενο, το οποίο συνδέεται με τις οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές στο σύνολο τους και επίσης πρέπει να ερευνούνται από την βάση τους (Χλέτσος κ. α, 2005). Αυτό σημαίνει ότι θεωρείται σαν αποτέλεσμα συλλογικής δράση στις ταξικές δομές. Πρέπει να σημειωθεί ιδιαίτερα ότι ενώ έχουν ασχοληθεί ιδιαίτερα με το μακρο επίπεδο δεν αναφέρθηκαν στο μικρο επίπεδο με αποτέλεσμα να μην αναλυθούν οι αιτίες που οδηγούν τους ανθρώπους στην μετανάστευση και πόσο επηρεάζεται η απόφαση τους για παραμονή ή όχι και βλέπουν την μετανάστευση ως αποτέλεσμα των ευρύτερων αλλαγών και όχι τόσο των ατομικών αποφάσεων (Ιωσηφίδης, 2002).

Πριν κάποια χρόνια δημιουργήθηκε μία θεωρία η οποία αμφισβητεί αρκετές παραμέτρους της νεοκλασικής θεωρίας για την μετανάστευση: τα νέα οικονομικά της μετανάστευσης. Οι κυριότεροι ερευνητές και υποστηρικτές αυτής της θεωρίας είναι οι Stark και Bloom (1985). Οι συγκεκριμένοι ερευνητές συνυπολογίζουν επίσης δύο παραμέτρους στην προσπάθεια βελτίωσης και κατανόησης της μετανάστευσης. Ο πρώτος είναι ο τρόπος με τον οποίο λαμβάνεται η απόφαση για την μετανάστευση. Δηλαδή το άτομο δεν αποφασίζει μεμονωμένα αλλά η απόφαση λαμβάνεται από όλα τα μέρη του νοικοκυριού και το δεύτερο ότι υπολογίζεται ο παράγοντας του ρίσκου. Επίσης έχουν δημιουργήσει και την θεωρία του δικτύου όπου η απόφαση για την μετανάστευση λαμβάνεται μετά από συλλογή και εκτίμηση πολλαπλών παραμέτρων.

Η απόφαση για μετανάστευση, πολλές φορές δεν αφορά μόνο ένα άτομο αλλά ολόκληρη την οικογένεια, ειδικά στην περίπτωση που υπάρχουν περισσότερα από ένα εργαζόμενα μέλη. Έτσι λοιπόν πρέπει να εξεταστεί αν η μετανάστευση είναι συμφέρουσα ή ζημιογόνα για το κάθε μέλος ξεχωριστά, με τον τρόπο που αναφέρθηκε παραπάνω για την ατομική μετανάστευση. Όταν η μετανάστευση είναι συμφέρουσα μόνο για το ένα από τα δύο μέλη τη οικογένειας εκτιμάται αν το συνολικό εισόδημα είναι μεγαλύτερο ή μικρότερο στην χώρα αποστολής προκειμένου να διαπιστωθεί αν η απόφαση για την μετανάστευση είναι συμφέρουσα ή όχι (Λιανός & Νταούλη, 1998) .

Σε κάθε περίπτωση η οικογενειακή μετανάστευση είναι πιο ιδιαίτερη περίπτωση, όπου εκτός από τα οικονομικά στοιχεία πρέπει να αξιολογηθεί το ψυχολογικό κόστος ασφαλέστερα, ειδικά αν υπάρχουν παιδιά στην οικογένεια. Επειδή, σύμφωνα με έρευνες πολλές φορές η μετανάστευση είναι οικογενειακή υπόθεση πραγματοποιήθηκε από όλη την οικογένεια, ανάλογα πάντα και από τα πρότυπα του κάθε λαού (Καβουνίδη, 2003)

Έχοντας ως αφορμή το ρίσκο που παίρνει το άτομο προκειμένου να μεταναστεύσει, πρέπει να μελετηθούν οι παράμετροι, ώστε να περιοριστεί αυτό το ρίσκο. Με την θεωρία του δικτύου (Stark, 1985; Straubhaar, 1991) γίνεται μία αλληλεπίδραση μεταξύ των μεταναστών των προηγούμενων γενεών και των τωρινών υποψήφιων μεταναστών προκειμένου να συλλέξουν πληροφορίες για το αν είναι συμφέρουσα ή όχι η μετανάστευση περιορίζοντας συνεπώς το ρίσκο. Τα άτομα λοιπόν χρησιμοποιούν αυτά τα δίκτυα για την καλύτερη πληροφόρηση σχετικά με τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται και τους κινδύνους που ελλοχεύουν. Είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των μεταναστών τόσο μεγαλύτερο είναι το δίκτυο (Massey, 1990).

Σύμφωνα με την συγκεκριμένη θεωρία η μετανάστευση προκαλείται από τις σύγχρονες οικονομίες, οι οποίες ζητάνε εργαζόμενους, δίνοντας περισσότερο σημασία στα μακροοικονομικά στοιχεία της οικονομίας. Γενικά η μετανάστευση είναι περισσότερο αποτέλεσμα των επικρατούσων συνθηκών στις χώρες υποδοχής παρά των δυσμενών οικονομικών συνθηκών των χωρών αποστολής. Έτσι λοιπόν, οι χώρες ζητούν εργαζόμενους σαν δυναμικό παράγοντα μετανάστευσης (Piove, 1979).

Αυτή η θεωρία (Potres and Walton, 1981), εξετάζει την μετανάστευση από την μακροοικονομική προσέγγιση και αναφέρεται από την είσοδο πολλών αγορών σε κάποιες άλλες λιγότερο αναπτυγμένες στην προσπάθεια για ανεύρεση πιο φθηνού εργατικού δυναμικού, πρώτων υλών αλλά και νέων καταναλωτικών αγορών. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα εργατικό δυναμικό που είναι πιο εύκολο να αποφασίσει να μεταναστεύσει (Massey et al, 1993). Συνεπώς με βάση αυτή την θεωρία η τάση του ατόμου για μετανάστευση δεν οφείλεται μόνο στα ατομικά οφέλη της μετανάστευσης αλλά εξαρτάται από τον ρυθμό των επενδύσεων που θα γίνουν σε μία αγορά. Τέλος πρέπει να πούμε ότι τα άτομα που θα μεταναστεύσουν,

θα το πραγματοποιήσουν συνήθως προς μία χώρα με κοινά πολιτιστικά στοιχεία (Massey et al, 1993).

Λόγω του γεγονότος ότι πολλές φορές υπάρχει μεγάλη ζήτηση για μετανάστευση, δημιουργήθηκε η θεωρία των θεσμών. Αυτή η θεωρία έχει να κάνει με την δημιουργία οργανώσεων, οι οποίες βοηθούν τους υποψήφιους μετανάστες ώστε να ξεπεραστούν κάποια εμπόδια, όπως η υπερβολική προσφορά εργασίας σε σχέση με την ζήτηση που μπορεί να υπάρχει σε κάποια χώρα ή ακόμα και περιπτώσεις που οι οικονομίες δεν επιθυμούν την είσοδο μεταναστών. Είναι γεγονός ότι αυτοί οι θεσμοί μπορούν να προστατέψουν τους μετανάστες από συνθήκες εκμετάλλευσης και μαύρης εργασίας (Massey, et al 1993).

Ακόμα υπάρχει και η θεωρία της «σωρευτικής αιτίας». Σύμφωνα με αυτή την θεωρία πιστεύεται ότι κάθε τωρινή απόφαση για μετανάστευση μπορεί να επηρεάσει στο πως θα διαμορφωθούν οι μελλοντικές αποφάσεις για μετανάστευση. Οι μελλοντικές αλλαγές μπορούν να επηρεάσουν πολλούς παράγοντες, όπως η μεταναστευτική κίνηση, το εισόδημα και άλλοι (Taylor, 1992).

Μία ακόμα θεωρία, σχετικά με την μετανάστευση, η οποία περιλαμβάνει και κοινωνιολογικές προεκτάσεις του φαινομένου είναι η θεωρία της «έλξης – απόθησης», (Green, 2004) πάντα σε συνδυασμό με τις οικονομικές αιτίες και συνέπειες του φαινομένου. Σύμφωνα, λοιπόν με αυτή τη θεωρία, η απόφαση για την μετανάστευση έχει να κάνει με δύο ομαδοποιημένους παράγοντες: ο πρώτος είναι όλοι εκείνοι οι παράγοντες που ωθούν τους ανθρώπους να μεταναστεύσουν, όπως η φτώχεια η ανεργία, η επανένωση με την οικογένεια, δηλαδή τους απωθεί από την χώρα, από την οποία κατάγονται και διαμένουν. Ο δεύτερος είναι όλα εκείνα τα στοιχεία που ωθούν τα άτομα να μεταναστεύσουν σε μία νέα χώρα, δηλαδή η έλξη.

3 Το φαινόμενο του brain drain.

3.1 Εισαγωγή.

Η ορολογία του brain drain κάνει την εμφάνισή της για πρώτη φορά το 1963, παρόλο που, το φαινόμενο υπάρχει πολλά χρόνια πριν. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα πρώτα χρόνια η μετανάστευση αφορούσε τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα που δεν είχαν υψηλά εφόδια μόρφωσης. Με την πάροδο των χρόνων, η μετανάστευση αρχίζει να αποκτά άλλες διαστάσεις όταν άτομα με υψηλότερα επίπεδα μόρφωσης άρχισαν να αναζητούν καλύτερες προοπτικές εργασίας. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι πολλές υπάρχουσες μορφές μετανάστευσης επιστημονικού προσωπικού δείχνει ότι δεν υπάρχει ένας αποκλειστικός ορισμός γι' αυτό το φαινόμενο, αλλά γενικότερα οι ερευνητές χαρακτηρίζουν εκείνους που διαθέτουν πιστοποίηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

3.2 Εμπειρικές μελέτες σε παγκόσμιο επίπεδο.

Παρόλο που πρόκειται για ένα πολύ επίκαιρο και ενδιαφέρον πεδίο έρευνας και όσο αφορά το θεωρητικό υπόβαθρο το οποίο είναι εξαιρετικά πλούσιο υπάρχει μία έλλειψη σε εμπειρικές μελέτες εξαιτίας της περιορισμένης έκτασης δεδομένων και στοιχείων. Μία έρευνα, είναι των Docquier & Rapoport (2005), η οποία διαπίστωσε ότι πολλές χώρες θέλησαν να προωθήσουν τις εισροές μεταναστών με ανώτερη μόρφωση, διπλασιάζοντας τον αριθμό των μεταναστών την δεκαετία του '90 (Docquier & Rapoport, 2005). Οι χώρες υποδοχής θέλοντας να ανεβάσουν τα επίπεδα καινοτομίας και να αναβαθμίσουν τα συστήματα παραγωγής τους με ειδικευμένο και άρτια καταρτισμένο προσωπικό, προσπαθούν να το προσελκύσουν μέσω της μετανάστευσης (Williams & Balaz, 2008). Η προηγούμενη έρευνα έδειξε επίσης ότι η κινητικότητα των εργαζομένων έχει να κάνει σχέση και με την μόρφωση, κάτι που είναι επίσης αποδεδειγμένο και από τις θεωρητικές μελέτες (Λαμπριανίδης, 2011). Οι Docquier & Marfouk με έρευνα, παρουσίασαν ότι η μετανάστευση των εργαζόμενων ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης έχουν αυξηθεί σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από του ανειδίκευτους εργαζόμενους (Docquier & Marfouk, 2006). Σύμφωνα με τους ερευνητές και με βάση τις θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης και στην περίπτωση της διαρροής εγκεφάλων, όπως επίσης και στην περίπτωση της απλής μετανάστευσης η μετακίνηση γίνεται από τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες προς τις περισσότερο αναπτυγμένες. Συνεπώς αυτό επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό τις χώρες αποστολής γιατί στερούνται το πιο εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, που βρίσκεται επίσης και στην πιο κατάλληλη παραγωγική ηλικία, αριθμός που αποτελεί την πλειοψηφία των πτυχιούχων (Λαμπριανίδης, 2011).

Το φαινόμενο του brain drain στην Ελλάδα υπάρχει από πολύ παλιά. Η πρώτη μετανάστευση επιστημόνων και καλλιτεχνών γίνεται την περίοδο του εμφυλίου πολέμου (Panourgia, 2009). Το ίδιο υποστηρίζει και ο Μανιτάκης, όπου και αυτός τοποθετεί την αρχή στην ίδια χρονική περίοδο.

Δυστυχώς, δεν υπάρχουν πολλές έρευνες και εμπειρικές μελέτες, ώστε να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα. Οι μελέτες που έχουν γίνει αναφέρουν ότι η Ελλάδα από την δεκαετία του 50 μέχρι την δεκαετία του 70 έχανε συστηματικά εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό (Λαμπριανίδης, 2011). Μία έρευνα, δείχνει ότι και την περίοδο 1998 μέχρι το 2007, πολλοί Έλληνες μετανάστευσαν για να

απασχοληθούν σε εξειδικευμένες θέσεις εργασίας (Λαμπριανίδης, 2011). Μία έρευνα που πραγματοποίησαν οι Χολέτζας και Τσακλόγλου, δείχνει ότι η μετανάστευση των εγκεφάλων έχει πλέον επηρεάσει πολλούς κλάδους (Χολέτζας & Τσακλόγλου, 2008).

3.3 Οι αιτίες του Brain Drain.

Οι αιτίες του φαινομένου του brain drain δεν διαφέρουν και πολύ από τις αιτίες της μετανάστευσης γενικότερα. Έτσι λοιπόν υπάρχουν δύο απόψεις σχετικά με την μετανάστευση, οι οποίες έχουν αναφερθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο. Η νεοκλασική αντίληψη, η οποία προσβέει ότι η απόφαση για μετανάστευση έχει να κάνει με μία ανάλυση του εκτιμώμενου κόστους και του οφέλους που θα έχει το άτομο από την μετανάστευση (Bojras, , Sjastaad,1962). Η άλλη άποψη που έρχεται σε αντιδιαστολή με την προηγούμενη είναι τα νέα οικονομικά της μετανάστευσης, όπου με αυτή τη θεωρία ερευνά τη μετανάστευση, συνδυάζοντας και τις μικροοικονομικές και τις μακροοικονομικές αιτίες. Πιο συγκεκριμένα οι λόγοι για την μετανάστευση πηγάζουν από τις χώρες αποστολής, όπου το εργασιακό επίπεδο αφενός και τις κοινωνικοοικονομικές επικρατούσες συνθήκες, δεν θεωρούνται ιδιαίτερα επαρκή και οδηγούν στην απόφαση για μετανάστευση. Οι έρευνες έχουν δείξει ότι οι μετανάστες επιλέγουν την χώρα προορισμού προσεχτικά, καθώς οι περισσότεροι από αυτούς πετυχαίνουν τους στόχους τους (Λαμπριανίδης, 2011). Επίσης πολλές φορές η επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο βρίσκεται σε χαμηλή απόδοση. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι προκειμένου οι εργαζόμενοι να αμειφτούν με βάση τα προσόντα τους καταφεύγουν στην αναζήτηση νέου εργασιακού περιβάλλοντος στο εξωτερικό (Roy, 1951). Ακόμα η μεγάλη αυτή τάση των επιστημόνων να αναζητούν νέα χώρα εργασίας μπορεί και να οφείλεται, εκτός από το επίπεδο των μισθών και στην εργασιακή ασφάλεια που μπορεί να παρέχεται. Μια ακόμα παράμετρος είναι ότι οι επιστήμονες έχουν το αίσθημα ότι τα προσόντα που έχουν αποκτήσει με κόπους χρόνων, και επένδυσης χρημάτων δεν ανταμείβονται επαρκώς για την εργασία που προσφέρουν και έτσι καταφεύγουν στην λύση της μετανάστευσης. Τέλος μια ακόμα κατηγορία επιστημόνων που μεταναστεύουν, πολλές φορές μαζικά σε περιπτώσεις πολιτικών και κοινωνικών ταραχών και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της επιστήμης στην χώρα υποδοχής.

3.4 Συνέπειες.

Όσον αφορά τις συνέπειες που μπορεί να έχει η διαρροή επιστημόνων, είναι αμφιλεγόμενες γιατί εξαρτάται από την πλευρά που θα θελήσει να το μελετήσει κάποιος. Αρχικά πρέπει να αναφερθούν οι συνέπειες που έχει στην χώρα αποστολής. Εξαιτίας της μετανάστευσης των επιστημόνων η χώρα αποστολής στερείται ένα πολύ σημαντικό παράγοντα της μελλοντικής της ανάπτυξης, για τον οποίο έχει επενδύσει με την εκπαίδευση του. Φεύγει έτσι λοιπόν ένα αξιόλογο εργατικό δυναμικό, το οποίο χάριν στην εξειδίκευση του μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά στην παραγωγή και γενικότερα στον αναπτυξιακό τομέα (Λαμπριανίδης, 2011).

Προκειμένου οι εργαζόμενοι να αποκτήσουν τα μορφωτικά εφόδια οι χώρες καταγωγής επενδύουν ένα σημαντικό κεφάλαιο για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος. Παίρνοντας τα άτομα αυτά την απόφαση να εγκαταλείψουν την χώρα στην οποία σπούδασαν, η χώρα στερείται ένα σημαντικό, ήδη επενδυμένο, κεφάλαιο. Υποστηρίζεται ότι αυτά τα ποσά που έχουν επενδυθεί στην εκπαίδευση θα μπορούσαν να επενδυθούν σε άλλους τομείς, όπου τα αποτελέσματα θα ήταν πιο εμφανή σε μικρότερο χρονικό διάστημα. Λαμβάνοντας υπόψη την παραπάνω πρόταση βγαίνει το συμπέρασμα ότι οι περικοπές από τι θεωρούμενες πιο άμεσες ανάγκες της κοινωνίας, όπως ο τομέας της υγείας, προκαλούνται περισσότερες αντιδράσεις στην ανάπτυξη, με την δημιουργία κατώτερου εργατικού δυναμικού (Λαζαρέτη, 2016, Schiff, 2006).

Πολλές φορές όταν υπάρχουν έντονα μεταναστευτικά ρεύματα και μεγάλης χρονικής διάρκειας μπορεί να δημιουργηθεί ένα κλίμα αβεβαιότητας και απαισιοδοξίας και έντονου προβληματισμού στα άτομα που μένουν πίσω, μεταφραζόμενο σαν γενικότερο πρόβλημα της χώρας.

Ένας κίνδυνος, για το άτομο που μπορεί να προκύψει από την διαρροή επιστημόνων είναι ότι όταν φτάσουν στην χώρα προορισμού να απασχοληθούν ενδεχομένως σε εργασία, στην οποία δεν είναι πάνω στο αντικείμενο των σπουδών ή γενικά είναι εργασία κατώτερη των προσόντων τους, με αποτέλεσμα να γίνεται μία σπατάλη κεφαλαίου, οι επιστήμονες να μην αξιοποιούνται επαρκώς και να αμείβομαι λιγότερο από ότι αξίζουν (Λαζαρέτου, 2016).

Όσο αφορά τις θετικές συνέπειες της μετανάστευσης των εγκεφάλων, αρχικά για τις χώρες αποστολής, το κίνητρο που δίνεται από παραδείγματα επιστημόνων που έχουν μεταναστεύει, αυξάνεται η ζήτηση των νέων για υπηρεσίες εκπαίδευσης, άρα αναγκαστικά πρέπει να δαπανηθούν κονδύλια για την εκπαίδευση. Σύμφωνα λοιπόν με την έρευνα των Docquier και Marfouk (2004) το παραπάνω συντελεί στην αύξηση της ευημερίας και του πλούτου στην χώρα αποστολής.

Ακόμα οι μετανάστες μπορεί να επωφεληθούν τις οικογένειες τους στην χώρα αποστολής, λόγω των πολύ σημαντικών εμβασμάτων (Glytsos, 1991). Επειδή στην πλειοψηφία τους οι εργαζόμενοι, με τις εργασίες τους κερδίζουν αρκετά χρήματα ώστε να ενισχύσουν και τις οικογένειες τους. Λαμβάνοντας υπόψη μία έρευνα, αυτά τα ποσά που αποστέλλονται ως έμβασμα μπορεί να θεωρηθεί ως απόδοση της επένδυσης που έγινε από τις οικογένειες προκειμένου να αποκτήσουν επιπλέον εκπαίδευση. Επιπλέον σε χώρες με πολλή κακή οικονομική κατάσταση, αυτά τα εμβάσματα θεωρούνται ως επιπλέον εισόδημα. Σε πιο σπάνιες περιπτώσεις αυτά τα χρήματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως κεφάλαιο σε επενδύσεις. Όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο αυτά τα εμβάσματα δεν αποτελούν πάντα θετικό στοιχείο.

4 Περιγραφή της εμπειρικής έρευνας.

4.1 Εισαγωγή.

Στο κεφάλαιο αυτό περιγράφεται ο σκοπός της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα, τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται (ερωτηματολόγιο) και η ανάλυση της έρευνας. Ο σκοπός του κεφαλαίου είναι να περιγράψει πως έγινε η έρευνα.

4.2 Σκοπός.

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να μελετήσει πως ορισμένοι παράγοντες όπως το φύλο, η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, και οι επαγγελματικές δραστηριότητες επηρεάζουν την διαδικασία απόφασης για την μετανάστευση και πόσο τα άτομα είναι διατεθειμένα να μεταναστεύσουν σε περιόδους κρίσης.

4.3 Ερευνητικά ερωτήματα.

Τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας είναι τα ακόλουθα:

1. Πως επηρεάζει το φύλο την πρόθεση για την μετανάστευση;
2. Πως επηρεάζει η ηλικία την πρόθεση για την μετανάστευση;
3. Πως επηρεάζει ο τόπος διαμονής την απόφαση για μετανάστευση;
4. Πως επηρεάζει η εκπαίδευση την πρόθεση για την μετανάστευση;
5. Πως επηρεάζει το επάγγελμα την απόφασή για την μετανάστευση;
6. Πως επηρεάζει η οικογενειακή κατάσταση την απόφαση για την μετανάστευση;

4.4 Ερευνητικά εργαλεία.

Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την εργασία είναι ένα τμήμα του ερωτηματολογίου που χρησιμοποιήθηκε για την έρευνα ZA4999: Eurobarometer 72.5 (Oct-Nov 2009) E-Communications, Agriculture, Geographical and Labor Market Mobility, and Knowledge of Antibiotic Use. Χρησιμοποιήθηκαν μερικές ερωτήσεις από την ενότητα Geographical and Labor Market Mobility.

4.5 Συλλογή δείγματος.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από τον Οκτώβριο μέχρι τον Νοέμβριο του 2009, από το Ευρωβαρόμετρο, από όπου και αντλήθηκαν τα στοιχεία της έρευνας. Τα δεδομένα συλλέχτηκαν για την Ελλάδα από την TNS ICAP στην Αθήνα.

Λήφθηκαν και επεξεργάστηκαν 1000 ερωτηματολόγια που αφορούσαν μόνο τους Έλληνες. Το δείγμα αυτό επιλέχτηκε με σκοπό να μελετηθεί πόσο ορισμένοι παράγοντες επηρεάζουν την απόφαση για την μετανάστευση των Ελλήνων

4.6 Στατιστική ανάλυση.

Η επεξεργασία του δείγματος έγινε με το πρόγραμμα IBM SPSS Statistics 23. Για να διαπιστωθεί το μέγεθος των συσχετίσεων χρησιμοποιήθηκε ο δείκτης «φ» (το αναφέρουμε «Phi» γιατί το spss δεν χρησιμοποιεί ελληνικούς χαρακτήρες) για τις περιπτώσεις συσχετίσεων που ο πίνακας είναι 2x2. Όταν οι πίνακες ήταν πάνω από 2x2 χρησιμοποιήθηκε ο δείκτης Cramer's V. Οι δύο αυτοί δείκτες χρησιμοποιούνται επειδή οι μεταβλητές είναι ποιοτικές.

Πίνακας 1: Αξιολόγηση των τιμών Cramer's V / Phi

Magnitude of Effect Size	Cramer's V / Phi
Small	0,1
Medium	0,3
Large	0,5

Πηγή: USGS, Statistical Interpretation

Επίσης, χρησιμοποιείται η ανάλυση « X^2 », (chi-square στο spss), για να θεωρακιστεί και στατιστικά το γράφημα. Ορίστηκε ως επίπεδο σημαντικότητας το 0,05, όπου σημαίνει ότι οι υποθέσεις με $p \leq 0.05$, δηλώνει ισχυρά στοιχεία έναντι στην μηδενική υπόθεση. Όταν $p > 0.05$ τότε δηλώνει αδύναμη υπόθεση σε σχέση με την μηδενική. Ότι είναι δηλαδή στατιστικά σημαντικό το εύρημα. Εκεί όπου έχει λίγες παρατηρήσεις στο πίνακα που βγάζει το spss αν στην υποσημείωση **a**. είναι

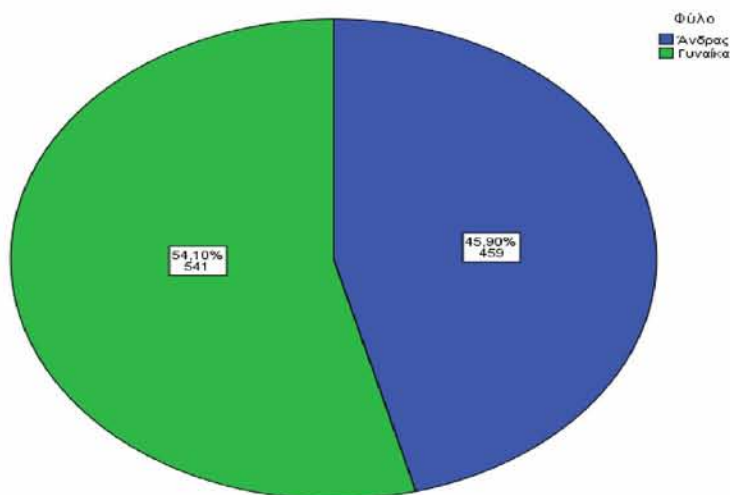
μικρότερο του 20%. Αν είναι μεγαλύτερο δεν μπορούν να βγουν αξιόπιστα συμπεράσματα (Τσαγρής, 2014).

5 Αποτελέσματα Έρευνας.

5.1 Παρουσίαση και ανάλυση των απαντήσεων.

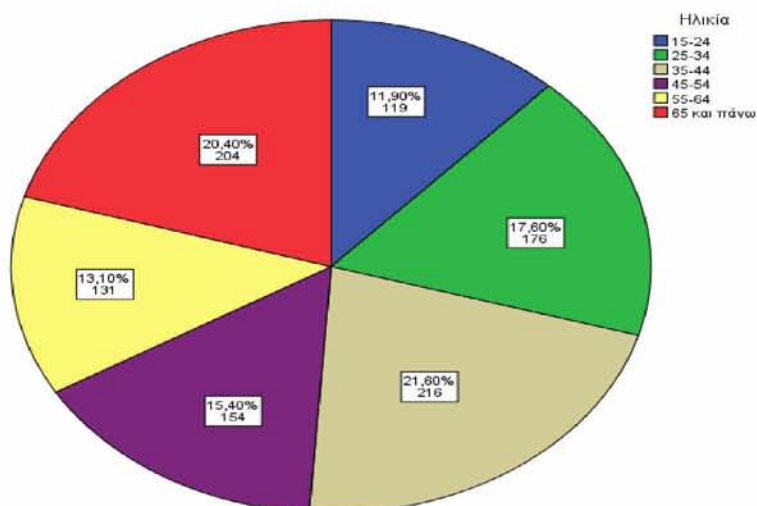
Γράφημα 1: Φύλο

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Από το δείγμα των 1000 ατόμων που ερωτήθηκε βλέπουμε ότι οι 541 με ποσοστό 54,10% είναι οι γυναίκες και οι 459, με ποσοστό 45,90% είναι οι άντρες.

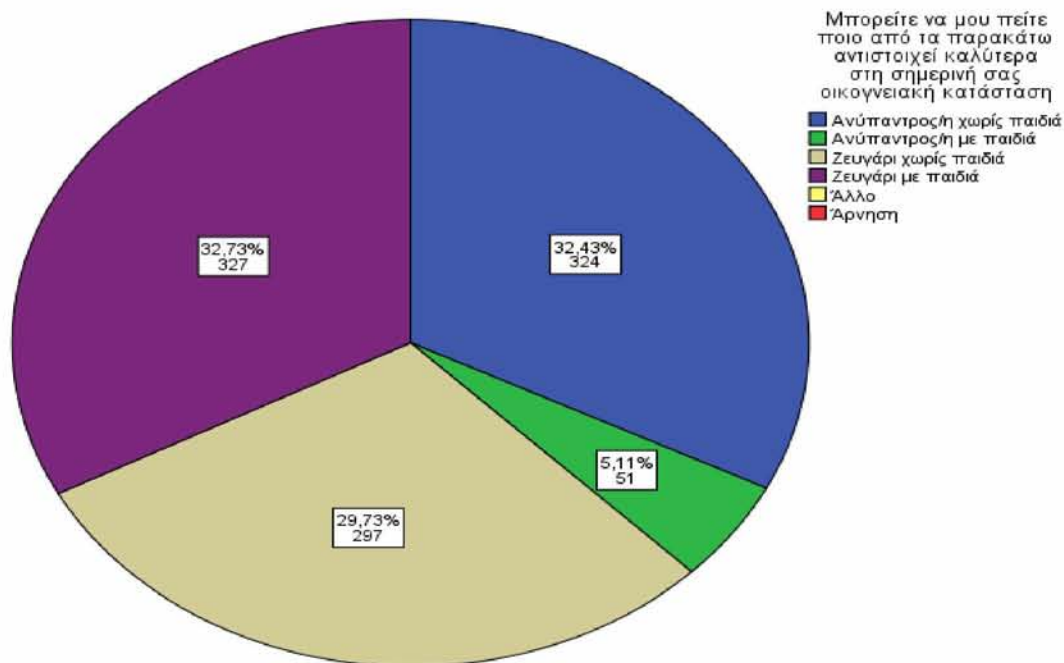
Γράφημα 2: Ηλικία

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Στο παραπάνω γράφημα παρουσιάζονται οι ηλικιακές ομάδες που συμμετέχουν στην έρευνα. Στην ηλικία των 15-24 βρίσκεται το 11,90% του δείγματος. Στην ηλικία των 25-34 το 17,60%, στην ηλικία 35-44 το 21,60%. Η ηλικιακή ομάδα των 45 με 64 χρονών περιλαμβάνει το 15,40% του δείγματος και τέλος με ποσοστό 13,10% είναι εκείνοι που έχουν υπερβεί το 65^ο έτος της ηλικίας τους.

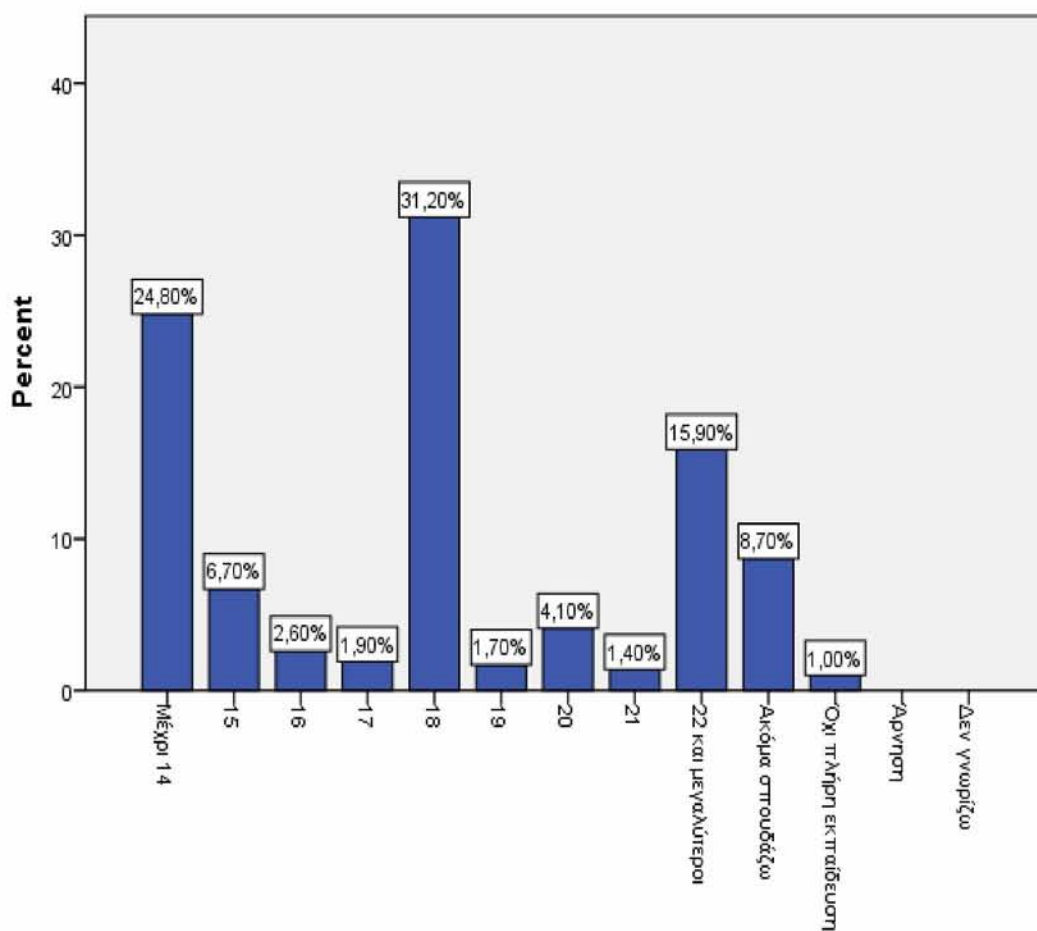
Γράφημα 3: Οικογενειακή κατάσταση.

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Το παραπάνω γράφημα δείχνει την οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων. Οι ανύπαντροι χωρίς παιδιά έχουν ποσοστό 32,43%, οι ανύπαντροι με παιδιά με ποσοστό 5,11% αποτελούν το μικρότερο ποσοστό του δείγματος. Το 29,73% είναι ζευγάρι χωρίς παιδιά και το 32,73% είναι ζευγάρι με παιδιά. Τέλος δεν απάντησε κανένας με «άλλο» ή «άρνηση». Παρατηρείται ότι εκτός από την κατηγορία των ανύπαντρων χωρίς παιδιά, οι άλλες τρεις παρουσιάζουν περίπου τα ίδια αποτελέσματα με μικρή διαφορά.

Γράφημα 4: Ηλικία ολοκλήρωσης των σπουδών.

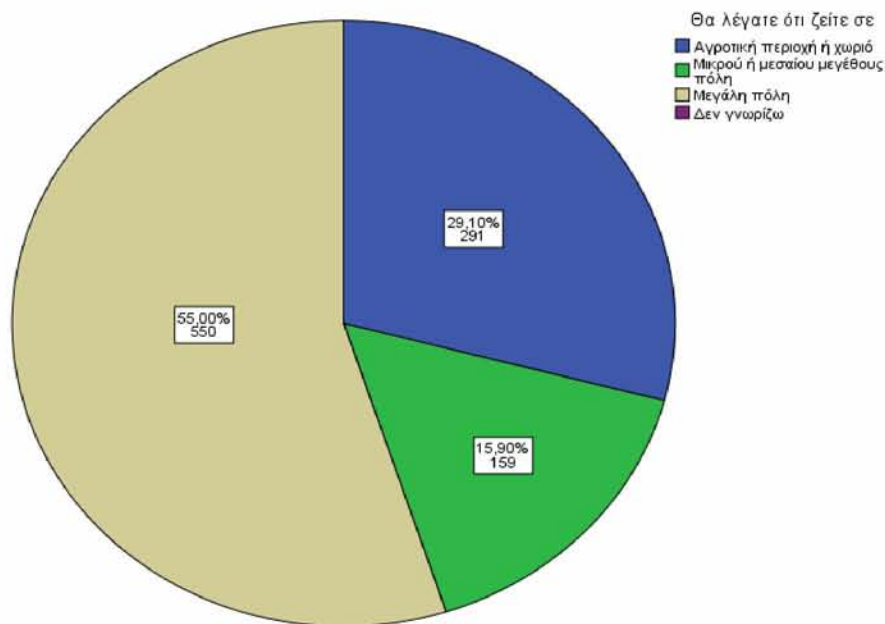

Πόσων ετών ήσασταν όταν ολοκληρώσατε τις σπουδες σας;

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος (31,20%) έχει ολοκληρώσει τις σπουδές του στην ηλικία των 18. Ακολουθούν αυτοί που ολοκλήρωσαν την φοίτηση μέχρι και την ηλικία των 14 ετών. Στη συνέχεια είναι όσοι τελείωσαν τις σπουδές από την ηλικία των 22 και μετά. Αυτοί, που δήλωσαν ότι σπουδάζουν ακόμα, είναι το 8,70% του δείγματος. Με μικρότερα ποσοστά ακολουθούν αυτοί που ολοκλήρωσαν την εκπαίδευση στην ηλικία των 15 είναι το 6,70%, στην ηλικία των 20 το 4,10%, στην ηλικία των 16 το 2,60%, των 17 το 1,90%, των 19 το 1,70% των 21 το 1,40% και τέλος όσοι δεν έχουν πλήρη εκπαίδευση το 1% του δείγματος.

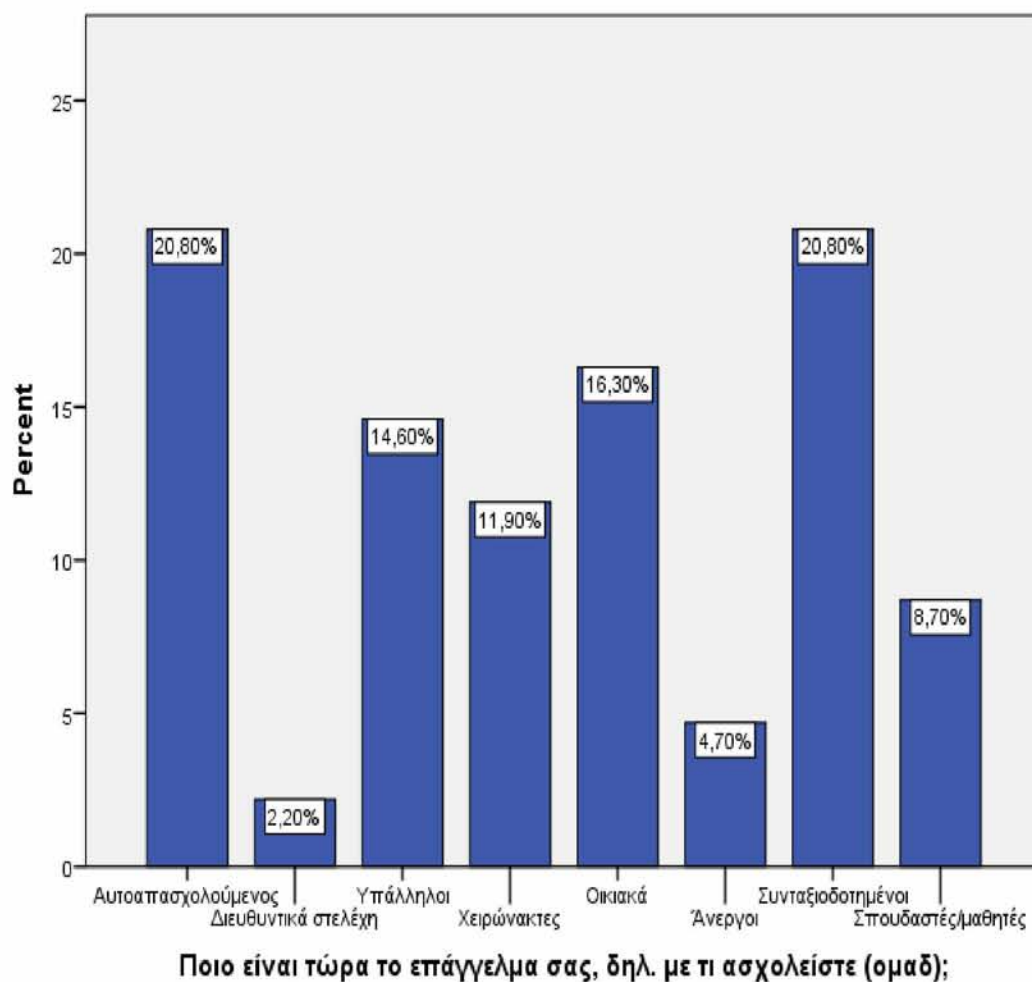
Γράφημα 5: Τόπος διαμονής.

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Στην ερώτηση να περιγράψουν τον τόπο διαμονής τους, το 29,10% απάντησε ότι διαμένει σε αγροτική περιοχή ή χωριό, το 15,90% σε μικρού ή μεσαίου μεγέθους πόλη. Το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων, με ποσοστό 55% απάντησε ότι διαμένει σε μεγάλη πόλη, ενώ «δεν γνωρίζω» δεν απάντησε κανένας.

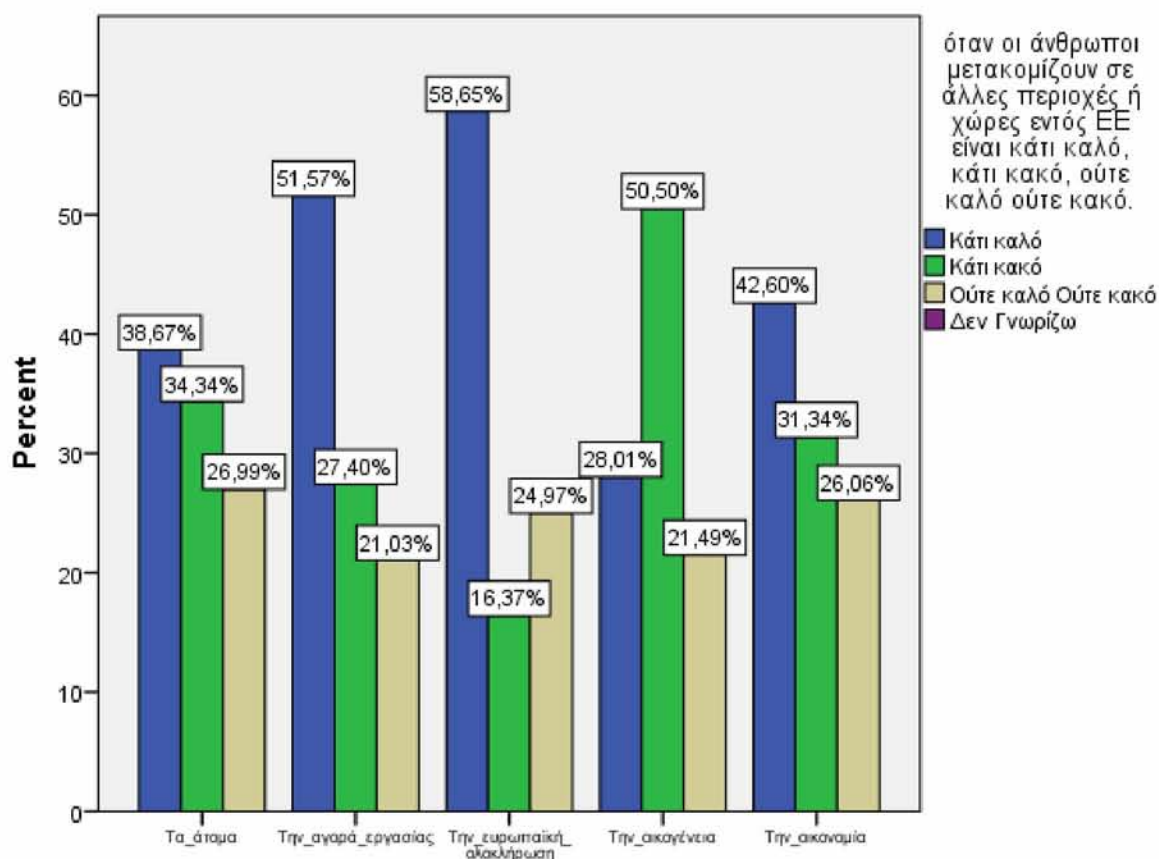
Γράφημα 6: Τωρινό επάγγελμα.

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Με βάση τις απαντήσεις σχετικά με το τωρινό επάγγελμα, από 20,80% του δείγματος αποτελούν οι συνταξιοδοτημένοι και οι αυτοαπασχολούμενοι. Το 16,30% ασχολούνται με τα οικιακά, το 14,60% είναι οι υπάλληλοι και το 11,90% αυτοί που ασχολούνται με χειρωνακτικά επαγγέλματα. Ακολουθούν οι σπουδαστές /μαθητές με 8,70% και οι άνεργοι με 4,70%. Τέλος, τα διευθυντικά στελέχη συγκεντρώνουν το 2,20% του δείγματος.

Γράφημα 7: Η μετακίνηση σε άλλες περιοχές ή χώρες.

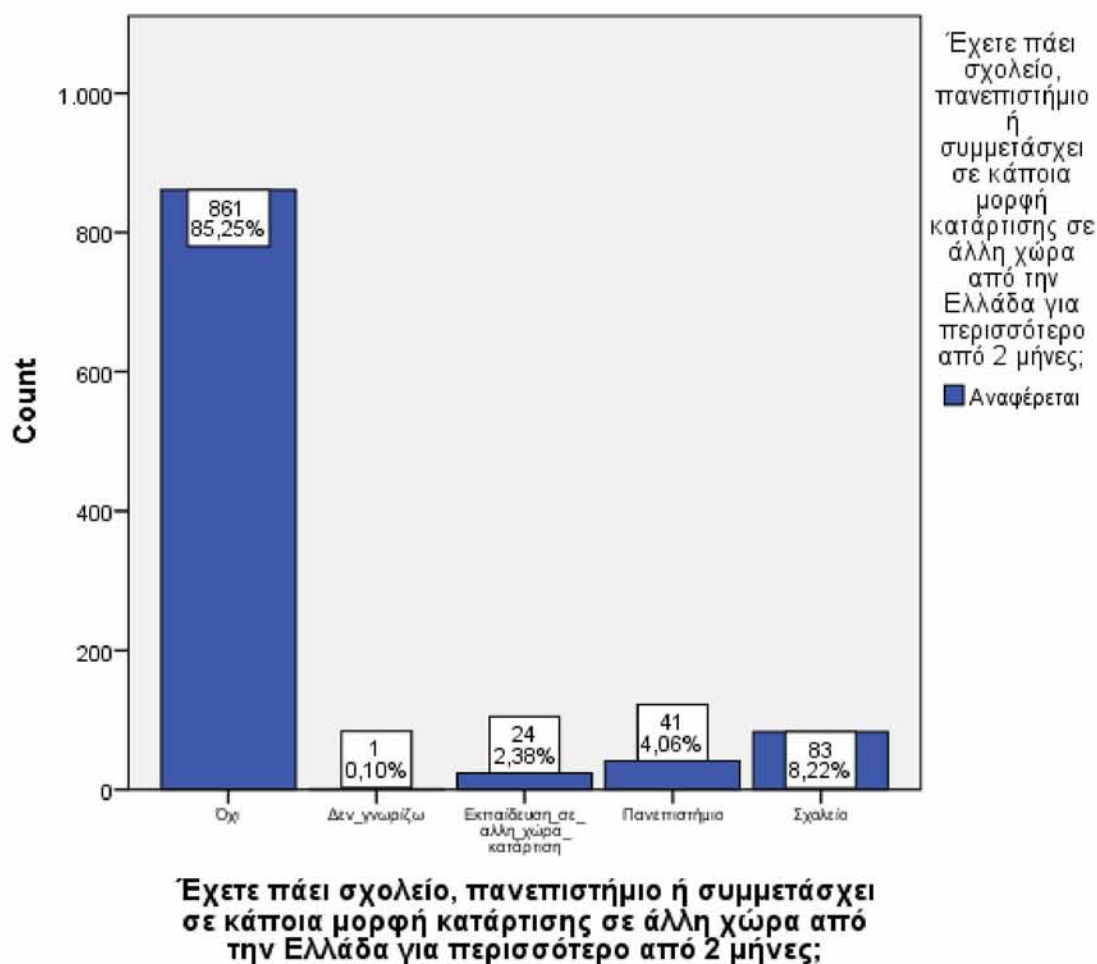

όταν οι άνθρωποι μετακομίζουν σε άλλες περιοχές ή χώρες εντός ΕΕ είναι κάτι καλό, κάτι κακό, ούτε καλό ούτε κακό.

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Σύμφωνα με το γράφημα, αυτοί που πιστεύουν ότι η μετακίνηση είναι κάτι καλό για τα άτομα είναι το 38,67%, αυτοί που πιστεύουν ότι είναι κάτι κακό, το 34,34% και αυτοί που απάντησαν ούτε καλό ούτε κακό, το 26,99%. Για την αγορά εργασίας το 51,57% θεωρεί ότι είναι κάτι καλό, το 27,40% ότι είναι κάτι κακό και το 21,03% ούτε καλό ούτε κακό. Στην κατηγορία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, το 58,65% απάντησε ότι είναι κάτι καλό, μόλις το 16,37% πιστεύει ότι είναι κάτι κακό, ενώ ούτε καλό ούτε κακό το 24,97%. Η μετακίνηση όσο αφορά την οικογένεια, το 28,01% θεωρεί ότι είναι κάτι καλό, το 50,50%, που είναι και το μεγαλύτερο ποσοστό, θεωρεί ότι είναι κάτι κακό, ενώ ούτε καλό ούτε κακό το 21,49%. Τέλος, το πόσο επηρεάζει την οικονομία, το 42,60% απάντησε ότι είναι κάτι καλό, το 31,34% είναι κάτι κακό ενώ το 26,06% είπε «ούτε καλό ούτε κακό». Αναφέρεται ότι και στις 5 αυτές ερωτήσεις κανένας δεν απάντησε «δεν γνωρίζω».

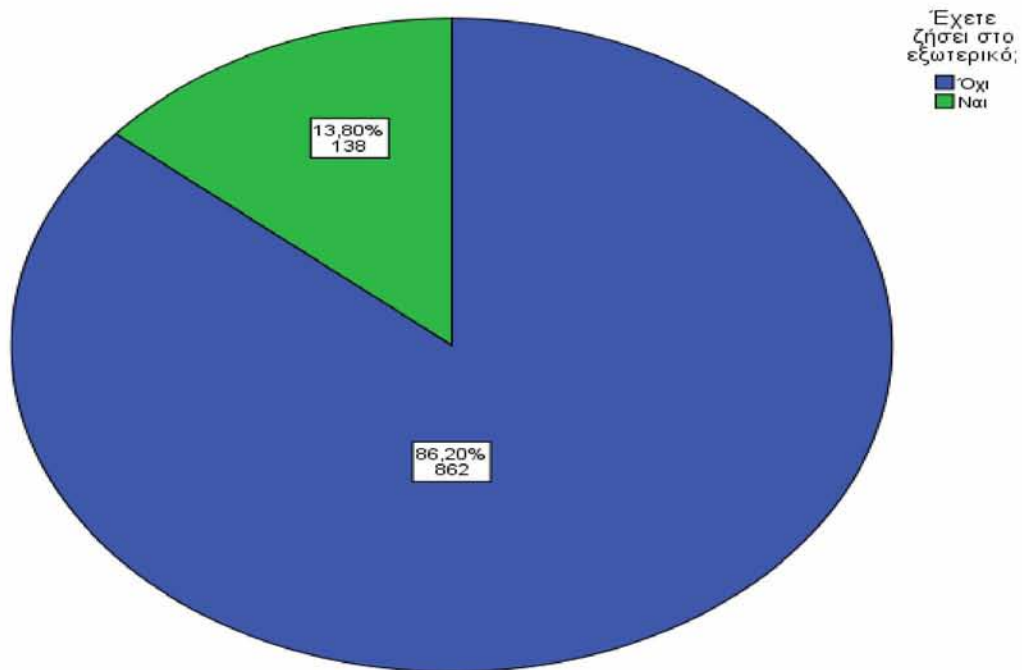
Γράφημα 8: Εκπαίδευση στο εξωτερικό.

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Εξαιρώντας το 85,25% του δείγματος που απάντησε όχι, το 8,23% πήγε σχολείο σε άλλη χώρα, το 4,06% φοίτησε σε πανεπιστήμιο, ενώ το 2,38% έχει συμμετάσχει σε κάποια μορφή εκπαίδευσης-κατάρτισης. Τέλος, «Δεν γνωρίζω» απάντησε το 0,10%.

Γράφημα 9: Έχετε ζήσει στο εξωτερικό;

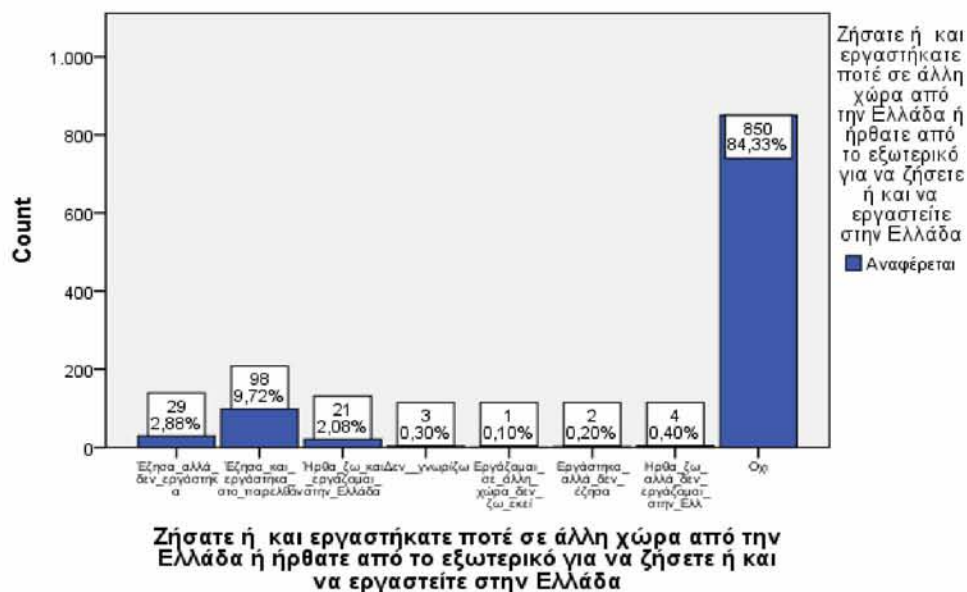

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Από το γράφημα βγαίνει το συμπέρασμα ότι το 13,80% του συνόλου του δείγματος έχει ζήσει στο εξωτερικό, ενώ το 86,20% έχει απαντήσει «όχι»

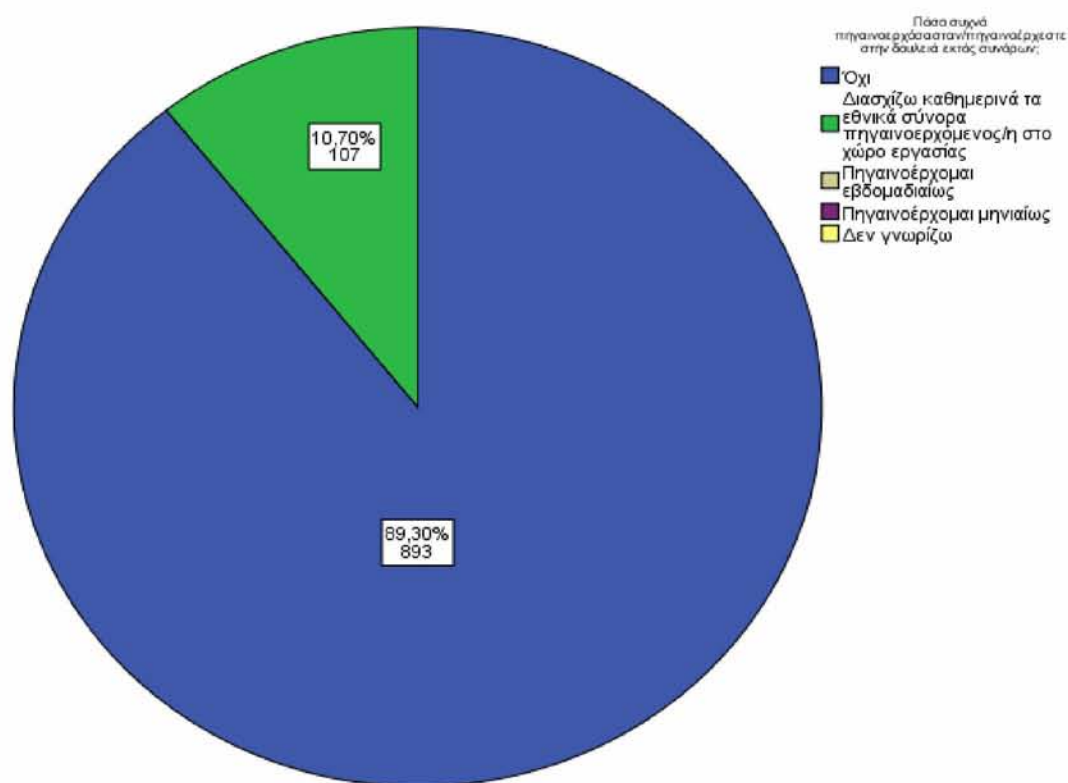
Γράφημα 10: Εργασία στο εξωτερικό ή επιστροφή από το εξωτερικό για εργασία στην Ελλάδα

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Από το παραπάνω γράφημα προκύπτει ότι το 9,72% έχει ζήσει και εργαστεί στο παρελθόν, στο εξωτερικό. Το 2,88% έζησε αλλά δεν εργάστηκε. Το 2,08% έχει επιστρέψει και εργάζεται στην Ελλάδα. Το 0,40% του δείγματος έχει επιστρέψει από το εξωτερικό ζει στην Ελλάδα αλλά δεν εργάζεται. Το 0,30% απάντησε ότι δεν γνωρίζει, το 0,20% εργάστηκε στο εξωτερικό αλλά δεν έζησε και το 0,10% εργάζεται αλλά δεν ζει στο εξωτερικό. Τέλος το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος (84,33%) απάντησε όχι.

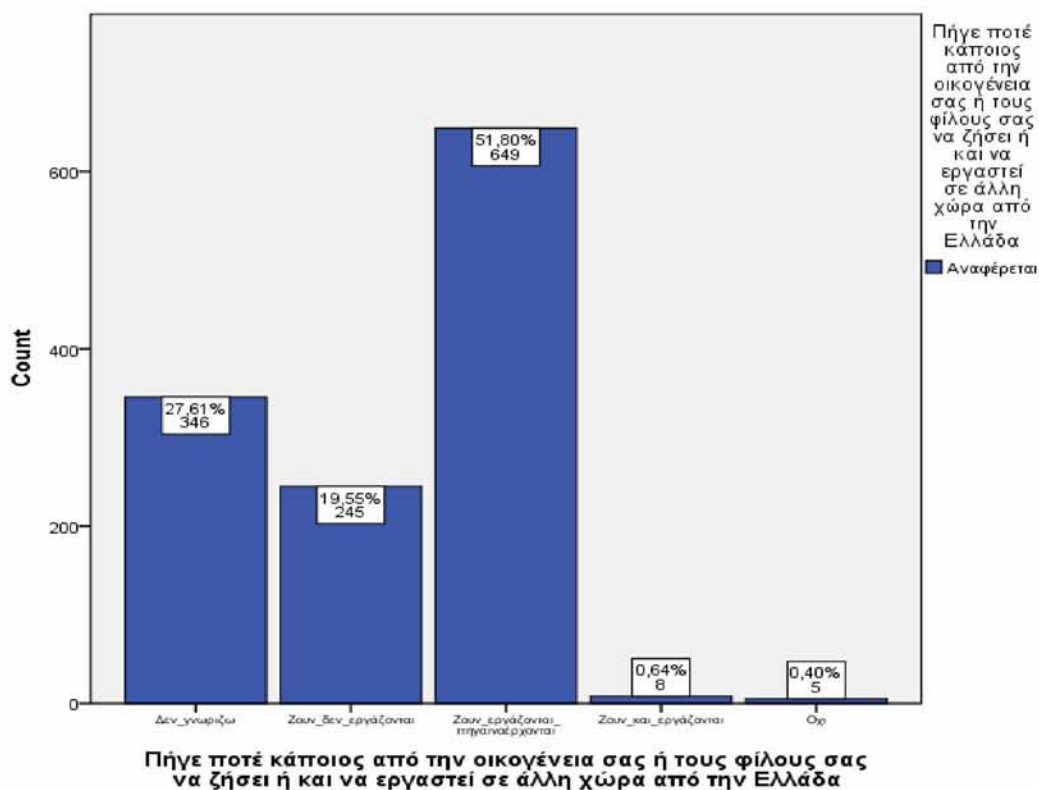
Γράφημα 11: Πηγαινοέρχαστε στην δουλειά εκτός συνόρων.

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Το 10,70% των ερωτηθέντων απάντησαν ότι διέσχισαν καθημερινά τα σύνορα προκειμένου να εργαστούν στο εξωτερικό, ενώ αυτοί που απάντησαν «όχι», αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό, είναι το 89,30%. Τέλος δεν αναφέρθηκαν καθόλου οι απαντήσεις «πηγαινοέρχομαι εβδομαδιαίως», «πηγαινοέρχομαι μηνιαίως» και η απάντηση «δεν γνωρίζω».

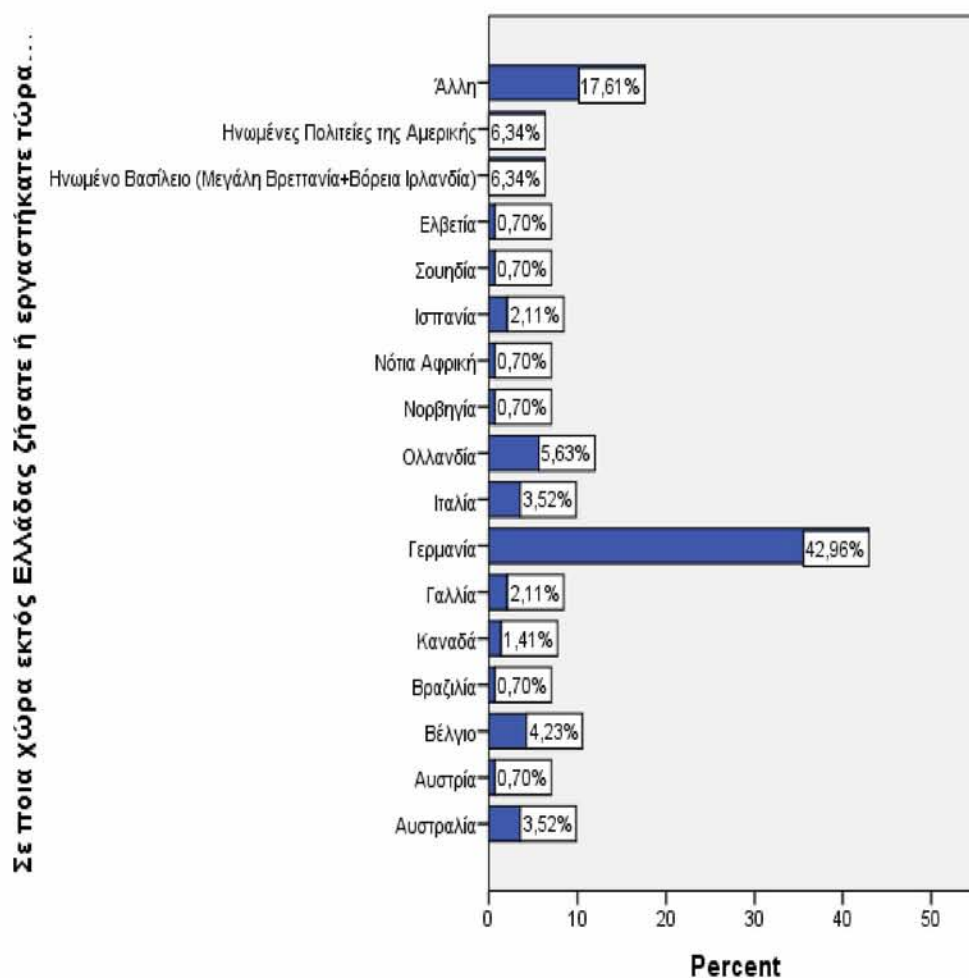
Γράφημα 12: Φίλοι ή συγγενείς που πήγαν να εργαστούν στο εξωτερικό.

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Το μεγαλύτερο ποσοστό είναι το 51,80% και περιλαμβάνει εκείνους που πηγαionoέρχονται στην δουλειά τους εκτός συνόρων. Το 27,61% απάντησε ότι δεν γνωρίζει και το 19,55% ότι ζουν αλλά δεν εργάζονται. Τέλος εκείνοι που ζουν και εργάζονται είναι το 0,64% και εκείνοι που απάντησαν όχι είναι το 0,40% του δείγματος.

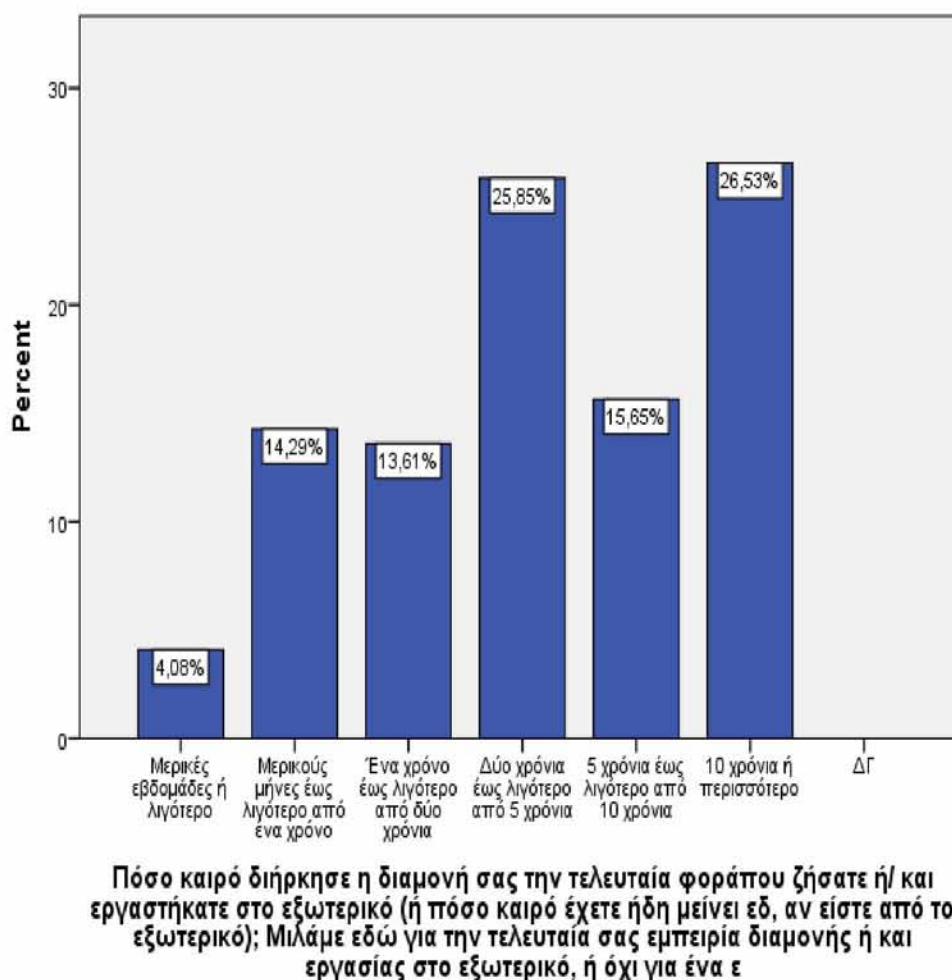
Γράφημα 13: Σε ποια χώρα εκτός Ελλάδας ζήσατε τώρα τελευταία.

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, οι περισσότεροι έχουν ζήσει στην Γερμανία με ποσοστό 42,96%. Ακολουθεί ποσοστιαία με 17,61% σε άλλη χώρα. Ακολουθούν το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής με ποσοστό 6,34%, η Ολλανδία με 5,63%, το Βέλγιο με 4,23% και ακολουθούν οι άλλες χώρες με μικρότερα ποσοστά.

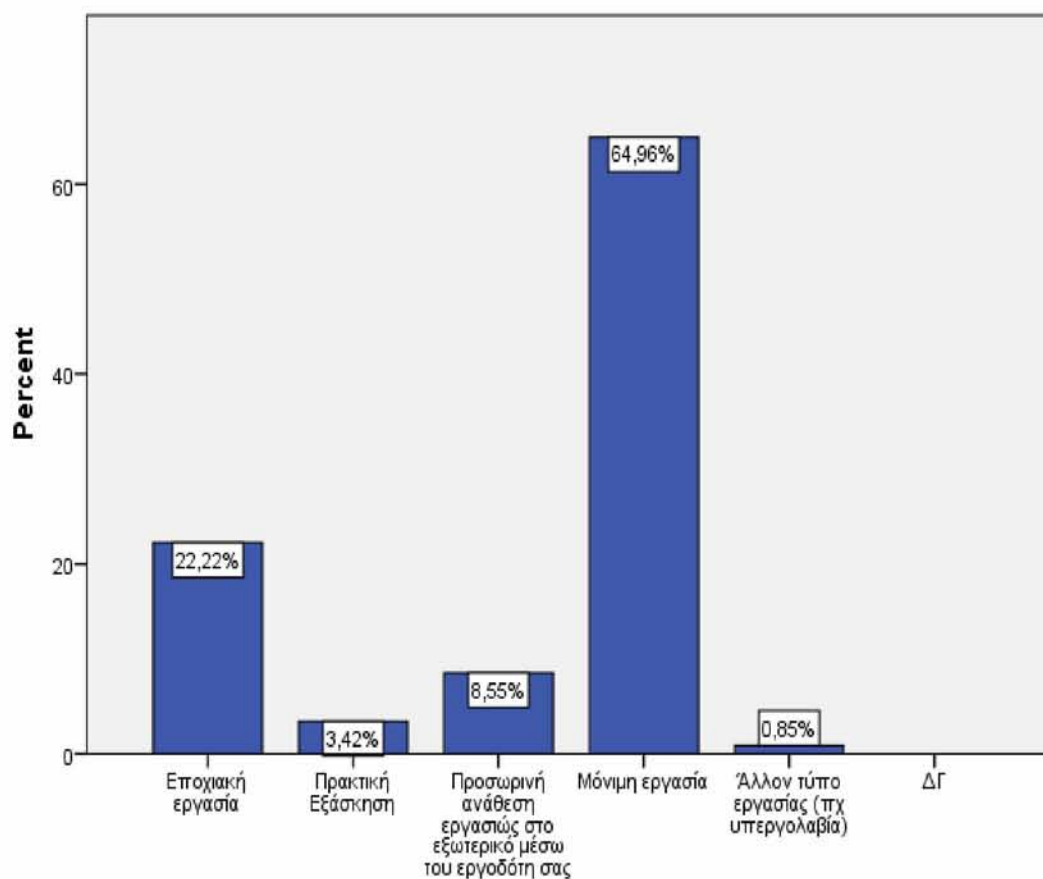
Γράφημα 14: Χρόνος διαμονής στο εξωτερικό.

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Οι περισσότεροι ερωτηθέντες απάντησαν ότι έχουν ζήσει 10 χρόνια και περισσότερο σε μία χώρα στο εξωτερικό με ποσοστό 26,53%. Ακολουθεί με πολύ μικρή διαφορά το πληθυσμιακό δείγμα, όπου έμεινε από 2 χρόνια με λιγότερο από 5 χρόνια, με ποσοστό 25,85%. Τρίτο στη σειρά είναι το δείγμα, όπου διέμεινε στο εξωτερικό από 5 χρόνια μέχρι λιγότερο από 10 χρόνια, με ποσοστό 15,65%. Παρατηρείται ότι αυτοί που έμειναν από 2 χρόνια και πάνω σε άλλη χώρα είναι πάνω από τα 2/3 του δείγματος. Από 1 χρόνο έως λιγότερο από 2 χρόνια έμεινε το 13,61% του δείγματος, ενώ μερικούς μήνες έμεινε το 14,29%. Τέλος το μικρότερο ποσοστό, που είναι 4,08% έμεινε στο εξωτερικό μόνο για λίγες εβδομάδες.

Γράφημα 15: Τύπος εργασίας στο εξωτερικό.

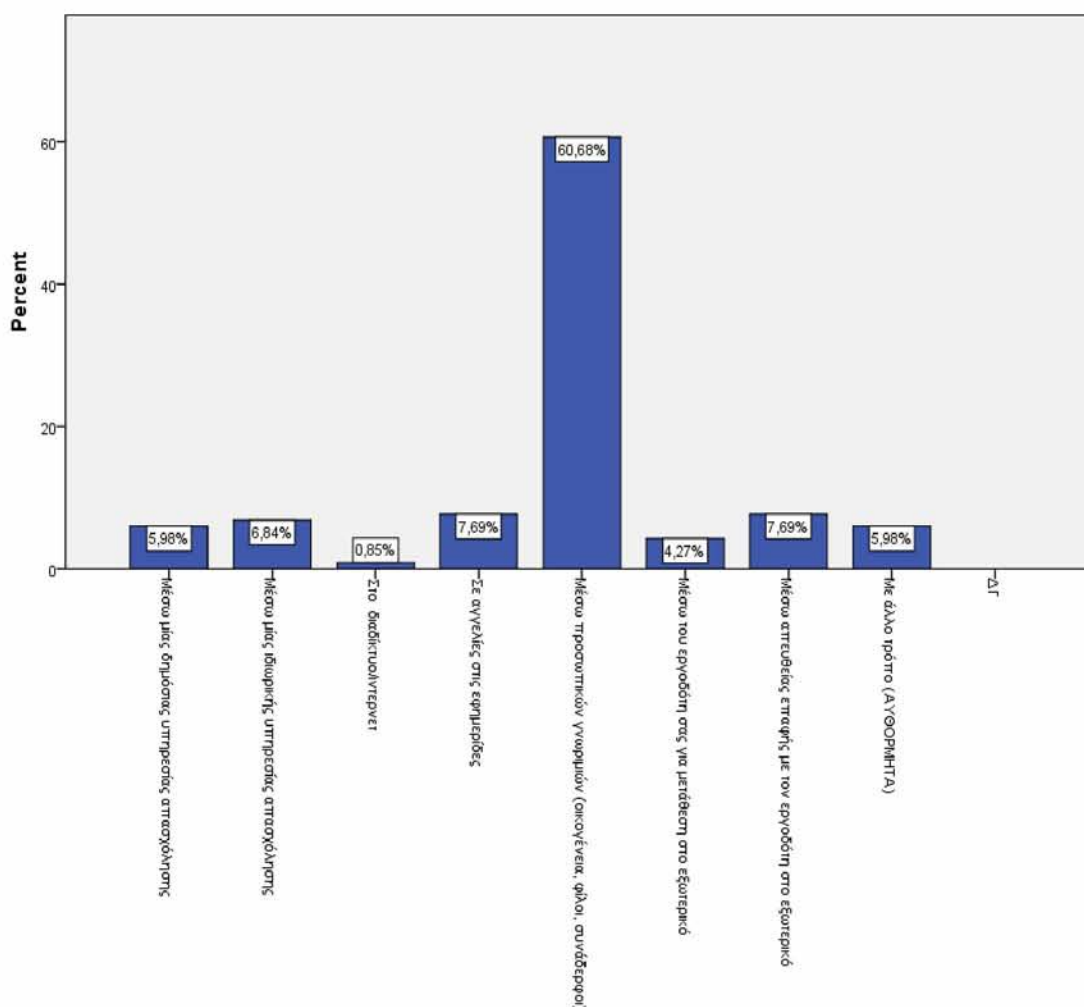

Όταν εργαζόσασταν σε μία χώρα άλλη από την Ελλάδα στο παρελθόν τι γενικό τύπο εργασίας κάνατε εκεί τελευταία;

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του παραπάνω γραφήματος, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών που έχουν εργαστεί στο εξωτερικό είχαν μία μόνιμη εργασία, 64,96%. Ακολουθούν αυτοί που είχαν μία εποχική εργασία με 22,22% και αυτοί που έκαναν την πρακτική τους εξάσκηση με 3,42%. Με ποσοστό 8,55% ήταν εκείνοι που στάλθηκαν από τον εργοδότη τους στο εξωτερικό προκρίμενου να διεκπεραιώσουν κάποια εργασία. Τέλος πολύ μικρό είναι το ποσοστό άλλου τύπου εργασίας (0,85%) και καμία απάντηση στο «δεν γνωρίζω».

Γράφημα 16: Πως βρήκατε την δουλειά στο εξωτερικό.

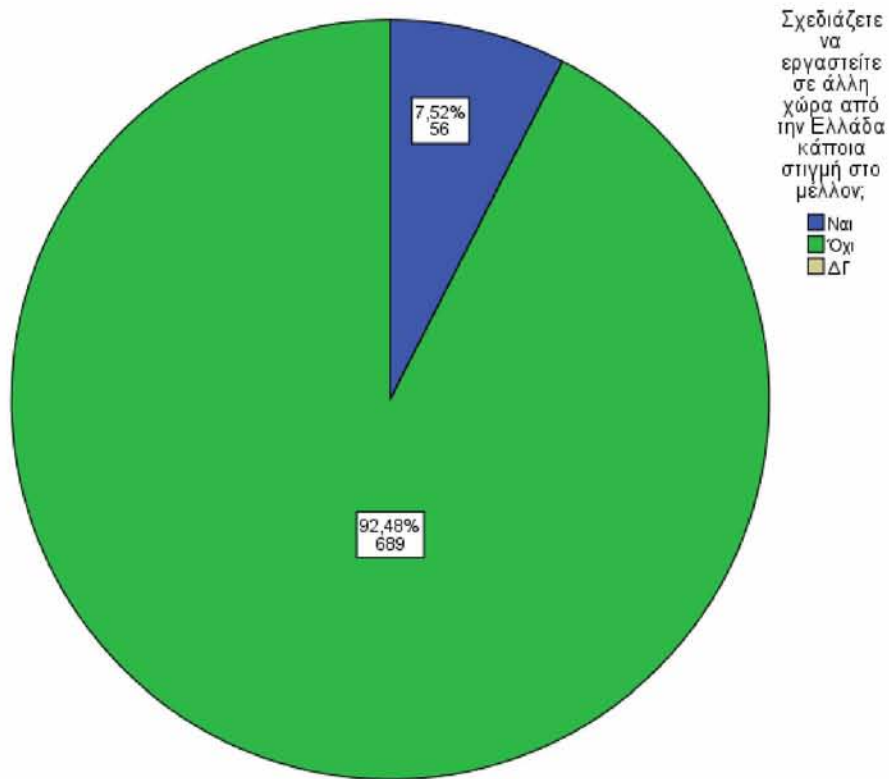
Όταν εργαζόσασταν σε μια χώρα άλλη από την Ελλάδα στο παρελθόν, πως βρήκατε αυτή τη θέση εργασίας;

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Σύμφωνα με το παραπάνω γράφημα οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν πως βρήκαν την εργασία τους στο εξωτερικό. Το μεγαλύτερο ποσοστό 60,68% απάντησε ότι βρήκε την δουλειά του χάρη στις προσωπικές επαφές και γνωριμίες, που είχε το κάθε άτομο. Με πολύ μεγάλη διαφορά ακολουθούν οι υπόλοιπες απαντήσεις. Με ποσοστό 7,69% βρήκε την εργασία από αγγελίες στις εφημερίδες και με απευθείας συνομιλία με τον εργοδότη. Το 8,84% του δείγματος δήλωσε ότι βρήκε δουλειά μέσω ιδιωτικής υπηρεσίας εύρεση εργασίας. Στη συνέχεια μέσω δημόσιας υπηρεσίας απασχόλησης και με άλλο τρόπο βρήκαν το 5,98%. Μέσω της συνεννόησης με τον εργοδότη στην Ελλάδα για μετάθεση στο εξωτερικό, δήλωσε το

4,27% και τέλος το μικρότερο ποσοστό το συγκεντρώνει το διαδίκτυο με μόλις 0,85%.

Γράφημα 17: Πρόθεση εργασίας στο εξωτερικό στο μέλλον.

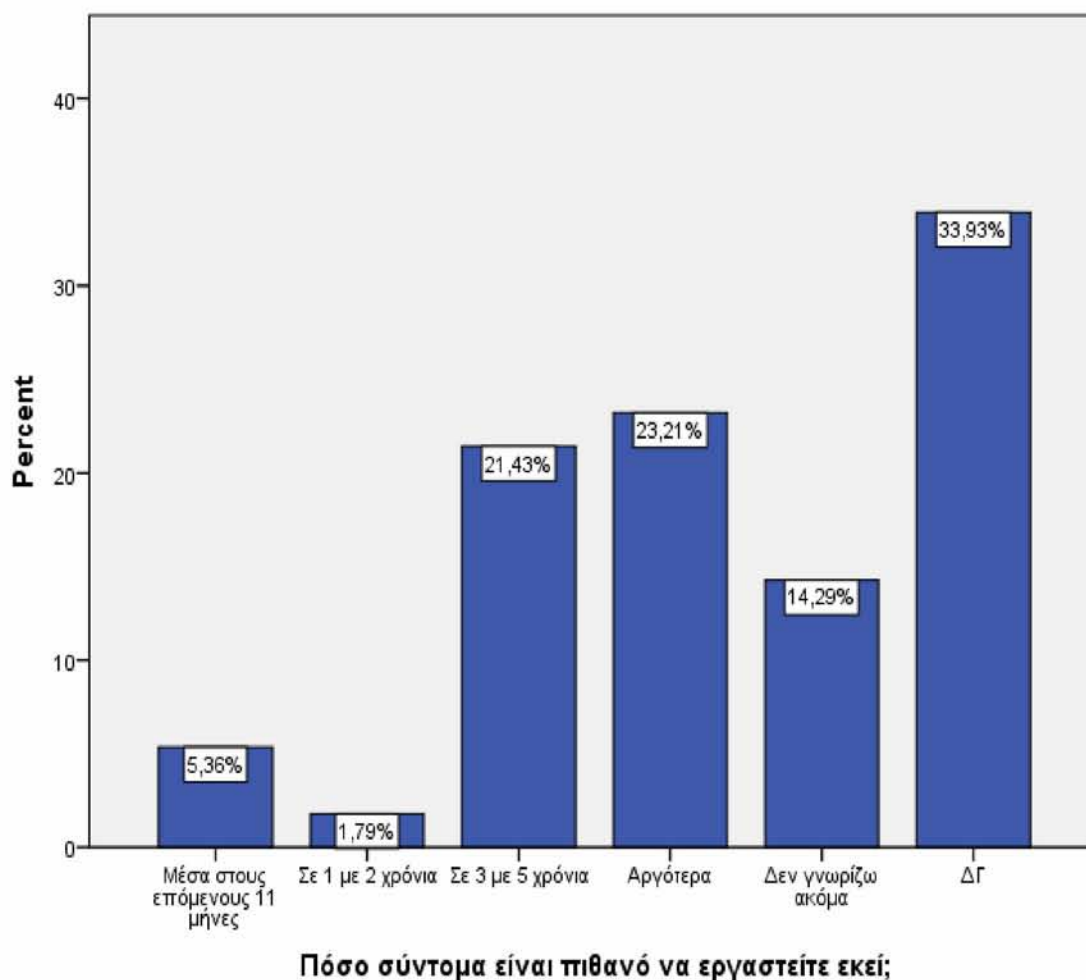

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Εδώ παρουσιάζεται η πρόθεση των ερωτηθέντων, αν είναι διατεθειμένοι να εργαστούν κάποια στιγμή στο μέλλον σε άλλη χώρα. Το 92,48% απάντησαν αρνητικά ενώ μόλις το 7,52% έδωσε θετική απάντηση.

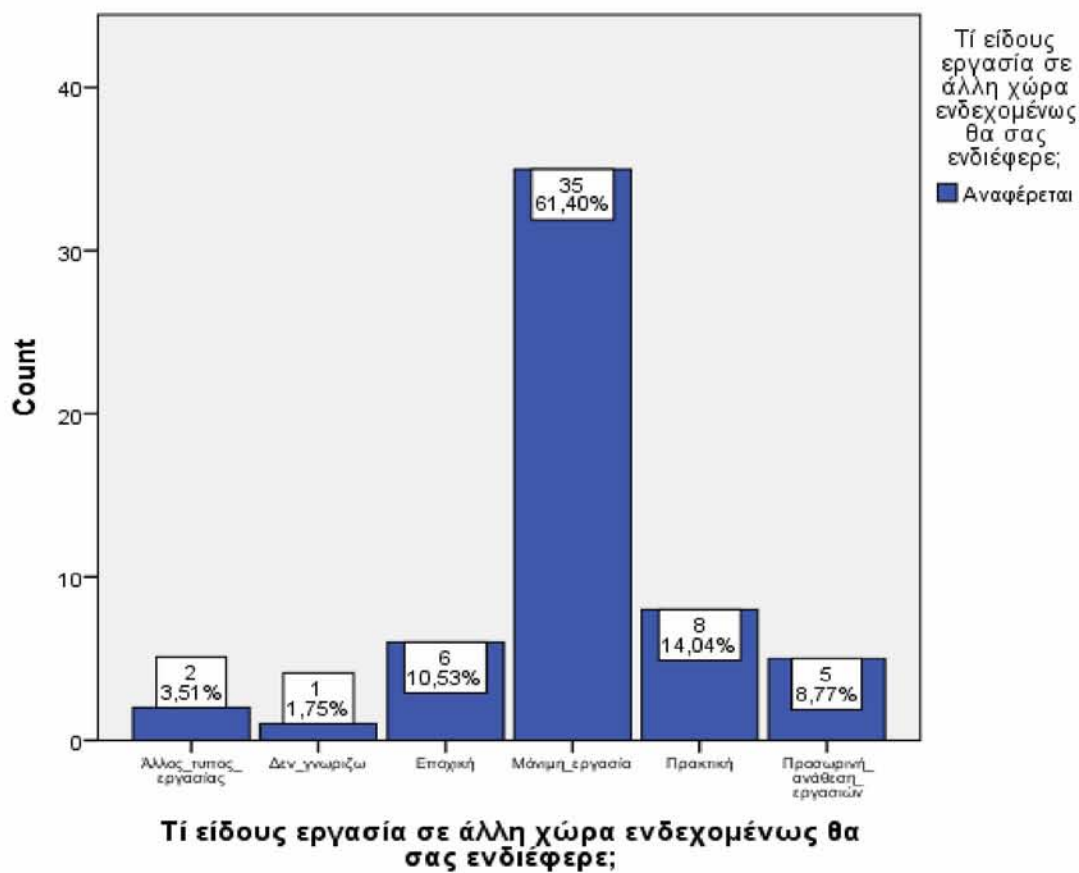
Γράφημα 18: Πόσο σύντομα είναι πιθανό να εργαστείτε εκεί.

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Από αυτούς που έχουν σκοπό να εργαστούν στο εξωτερικό, ρωτήθηκαν επίσης σε πόσο χρονικό διάστημα είναι πιθανό να φύγουν. Σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, δηλαδή μέσα στους επόμενους 11 μήνες απάντησε το 5,36%. Σε 1 με 2 χρόνια το 1,79%. Σε 3 με 5 χρόνια είναι 21,43%. Εκείνοι που σκοπεύουν να εργαστούν στο αργότερα στο μέλλον είναι το 23,21%, ενώ εκείνοι που έχουν σκοπό να μεταναστεύσουν αλλά δεν γνωρίζουν ακόμα, αποτελούν το 14,29% του δείγματος. Τέλος εκείνοι που δεν γνωρίζουν, αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος και το ποσοστό ανέρχεται στο 33,93%.

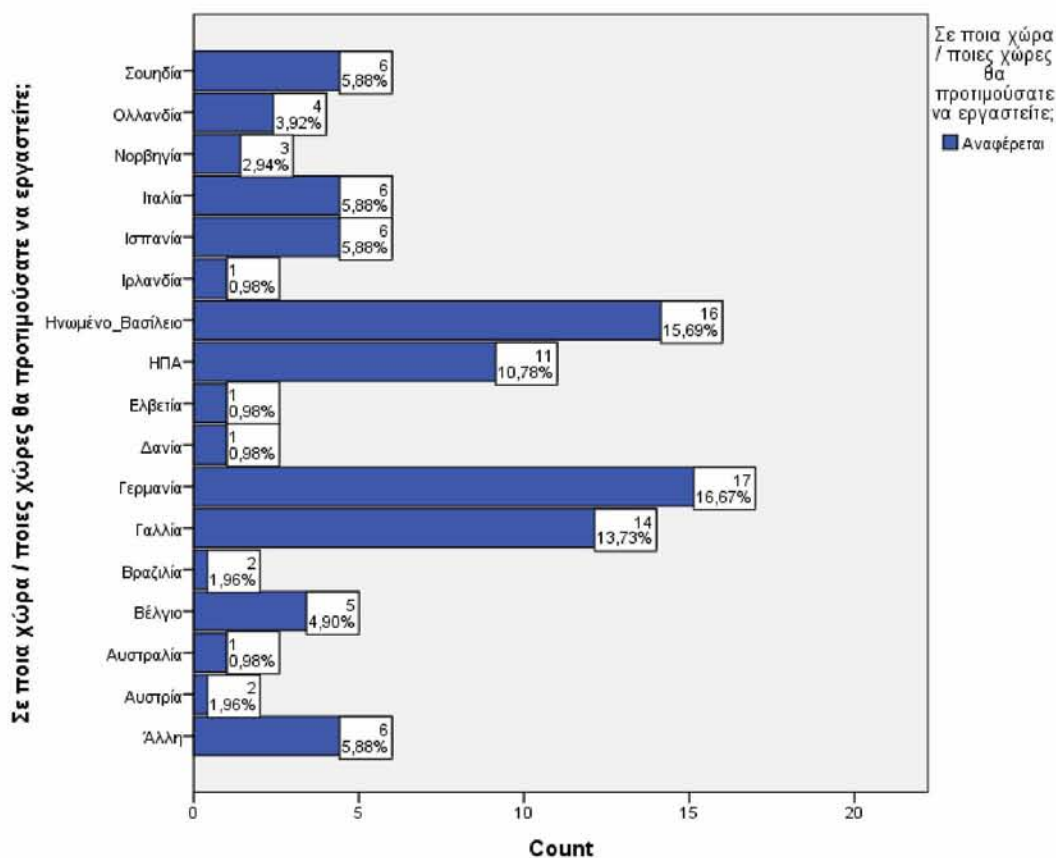
Γράφημα 19:Είδος εργασίας που θα σας ενδιέφερε στο εξωτερικό.

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες, απάντησαν ότι τους ενδιαφέρει περισσότερο μία μόνιμη εργασία, με ποσοστό 61,40%. Το 14,04% επιθυμεί να κάνει την πρακτική του εξάσκηση στο εξωτερικό. Μία εποχική εργασία θέλει να κάνει το 10,53%. Με προσωρινή ανάθεση εργασιών επιθυμεί να μεταναστεύσει το 8,77% των ερωτηθέντων. Άλλη εργασία θέλει να κάνει το 3,51%, ενώ «δεν γνωρίζω» απάντησε μόλις το 1,75%.

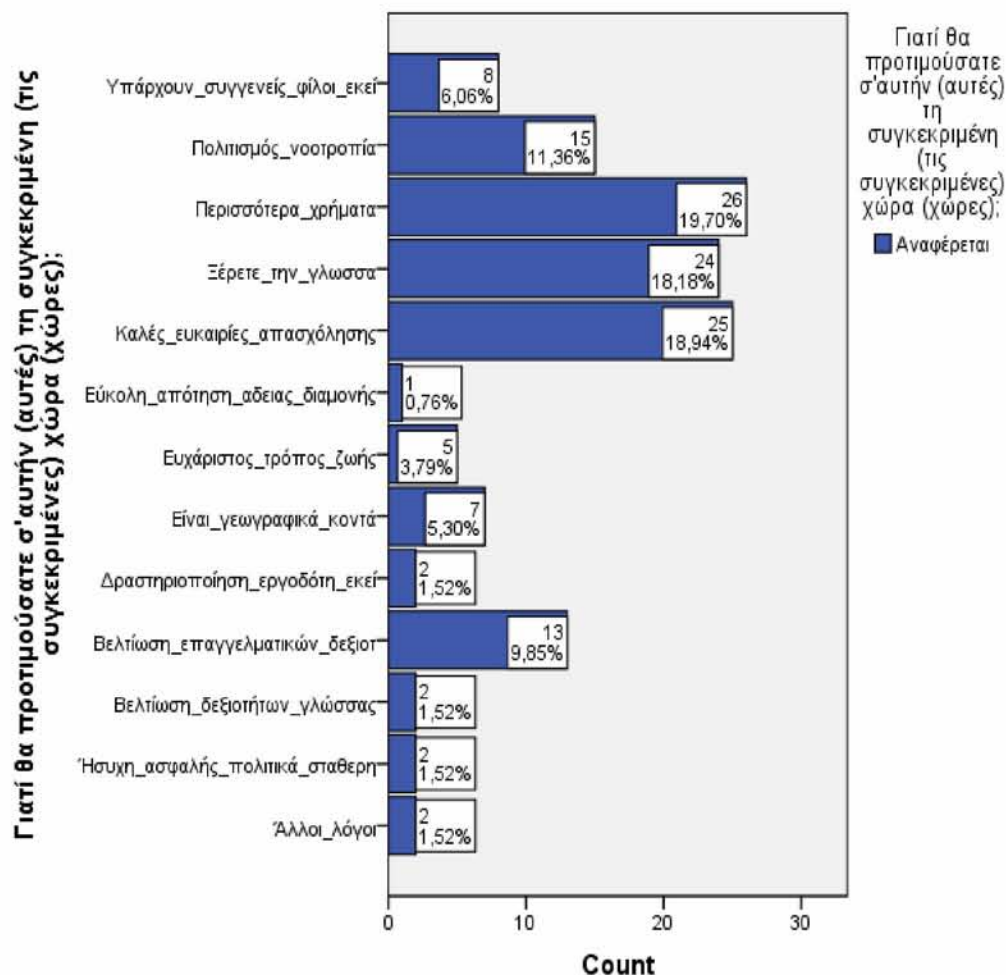
Γράφημα 20: Πιθανή χώρα μετανάστευσης.

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Όσο αφορά την προτιμώμενη χώρα μετανάστευσης, το 16,67% του δείγματος επιλέγει την Γερμανία. Στη δεύτερη θέση προτίμησης έρχεται το Ηνωμένο Βασίλειο, με ποσοστό 15,69%. Εν συνεχεία βρίσκεται η Γαλλία με 13,73% και οι ΗΠΑ με 10,78%. Με ποσοστό 5,88% βρίσκονται η Ιταλία, η Ισπανία και η Σουηδία, όπως επίσης και η απάντηση «άλλη χώρα». Το 4,90% του δείγματος, προτιμά το Βέλγιο. Ακολουθούν με 3,92% η Ολλανδία, με 2,94% η Νορβηγία, με 1,96% η Βραζιλία και Αυστρία και τέλος με 0,98% η Αυστραλία, η Δανία, η Ελβετία και η Ιρλανδία.

Γράφημα 21: Λόγοι προτίμησης αυτών των χωρών.

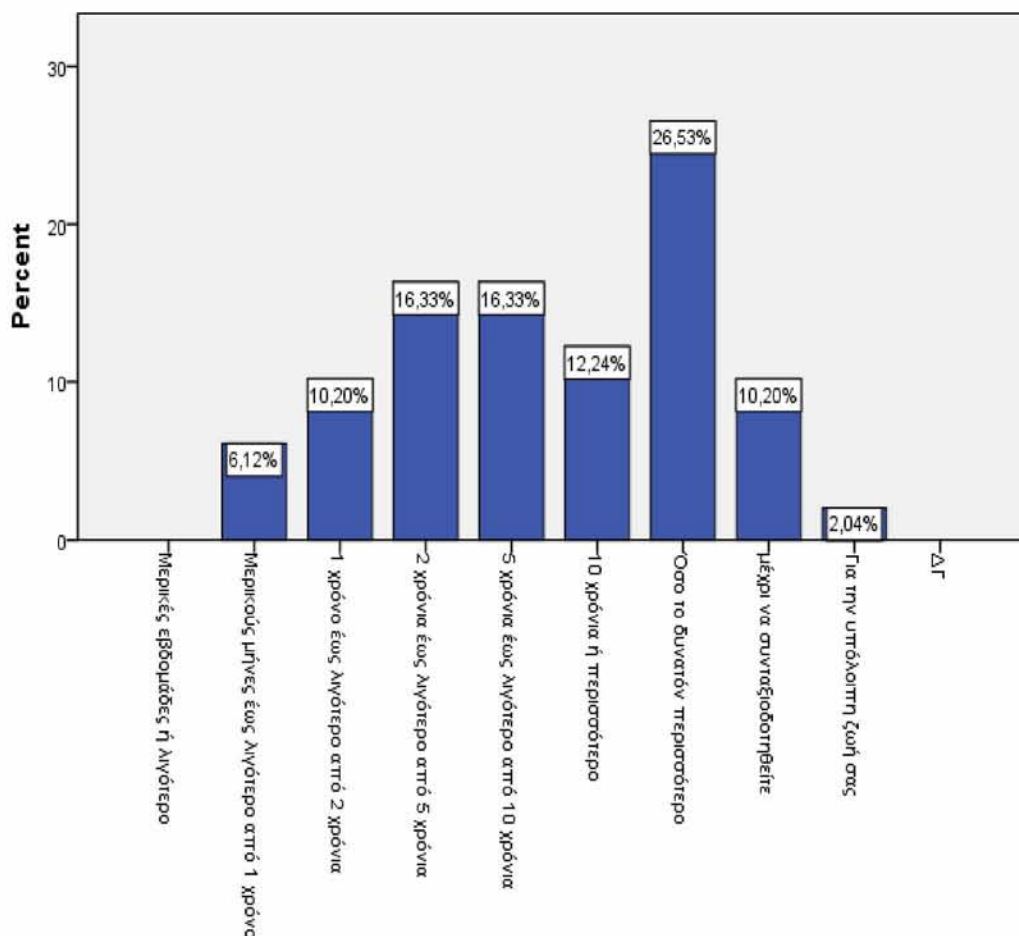

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Το μεγαλύτερο ποσοστό (19,70%), προτιμά τις συγκεκριμένες χώρες, για υψηλότερες αμοιβές. Εν συνεχεία ακολουθεί το 18,94 προσδοκώντας καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης. Τρίτο στη σειρά έρχεται η γνώση της γλώσσας της χώρας, με ποσοστό 18,18%. Το 11,36% έλκεται από τον πολιτισμό της χώρας που δήλωσε. Το 9,85% επιθυμούν την βελτίωση των επαγγελματικών δεξιοτήτων τους. Το 6,06% επιλέγει την χώρα εξαιτίας της παρουσίας συγγενών και φίλων. Αυτοί που επιλέγουν την χώρα εργασία λόγω της κοντινής γεωγραφικής θέσης αποτελούν το 5,30%. Το 3,79% επιλέγει έναν ευχάριστο τρόπο ζωής. Ακόμα ακολουθούν με ποσοστό 1,52% αυτοί που επικαλούνται την βελτίωση των δεξιοτήτων μιας γλώσσας, την πολιτική σταθερότητα και ασφάλεια, καθώς επίσης και την δραστηριοποίηση του ήδη υπάρχοντος εργοδότη σ' εκείνη την χώρα. Με το ίδιο ποσοστό είναι και εκείνοι που

επικαλούνται άλλους λόγους. Τέλος, με 0,76% επιλέγει την χώρα με βάση την εύκολη απόκτηση άδειας παραμονής και εργασίας.

Γράφημα 22: Πόσο καιρό πιστεύετε ότι θα εργαστείτε στο εξωτερικό.

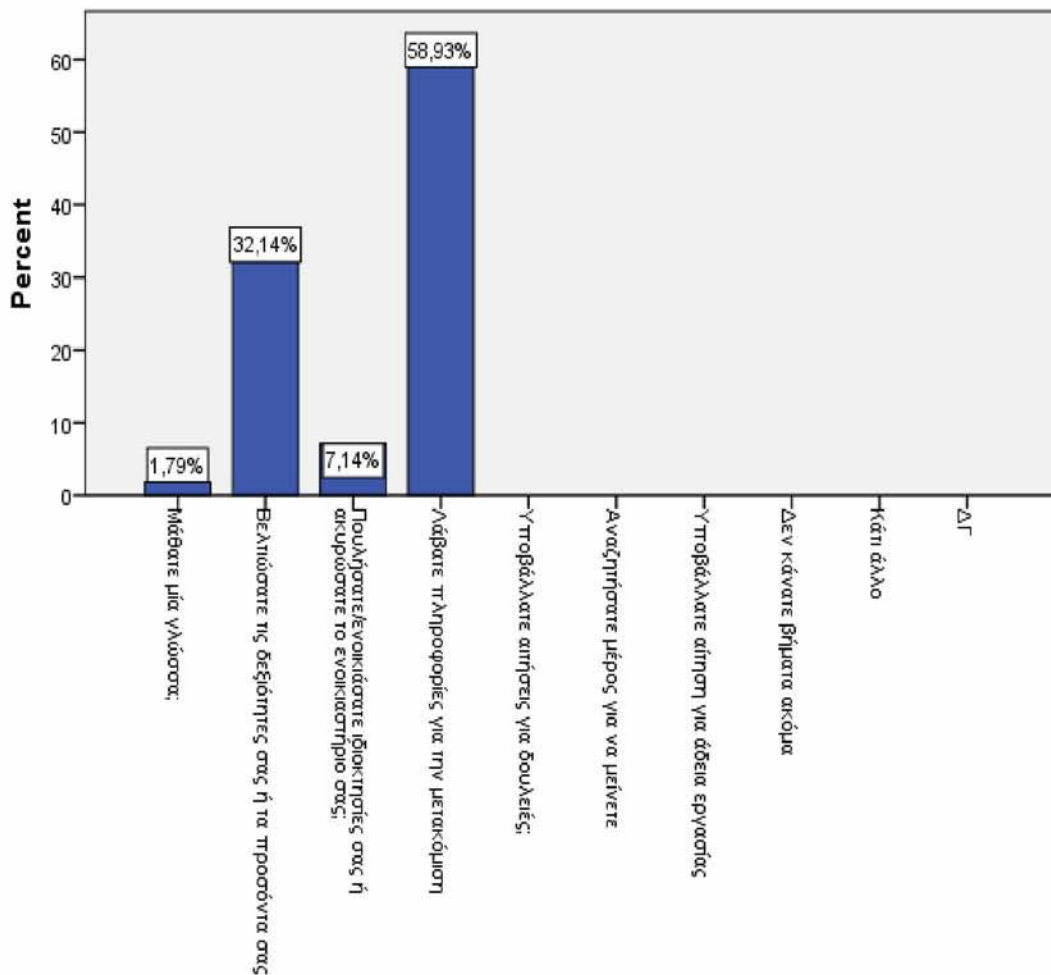
Εαν πράγματι έχειται την πρόθεση να εργαστείτε εκτός Ελλάδας, πόσο καιρό πιστεύεται ότι θα εργαστείτε εκεί;

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Στην συγκεκριμένη ερώτηση, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων με 26,53%, προτίθεται να εργαστεί στο εξωτερικό όσο το δυνατόν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Με ποσοστό 16,33% προτίθεται να παραμείνουν από δύο μέχρι πέντε χρόνια και από πέντε μέχρι δέκα χρόνια αντίστοιχα. Στη συνέχεια με 12,24% του δείγματος, σκοπεύει να παραμείνει για χρονικό διάστημα άνω των δέκα ετών. Ακολούθως, βρίσκονται οι κατηγορίες «από ένα χρόνο μέχρι λιγότερο από δύο χρόνια» και «μέχρι την συνταξιοδότηση» με ποσοστό 10,20% η κάθε μία. Με μικρό

ποσοστό της τάξης του 6,12% είναι εκείνοι που θέλουν να παραμείνουν μόλις λίγους μήνες έως ένα χρόνο, ενώ το μικρότερο ποσοστό του γραφήματος είναι το 2,04%, περιλαμβάνει την κατηγορία εκείνων που θέλουν να ζήσουν για την υπόλοιπη ζωή τους. Τέλος, καμία απάντηση δεν δόθηκε στην κατηγορία «μερικές εβδομάδες και λιγότερο», όπως επίσης και στην κατηγορία «δεν γνωρίζω».

Γράφημα 23: Έχετε κάνει κάποια βήματα προετοιμασίας για την μετανάστευση;

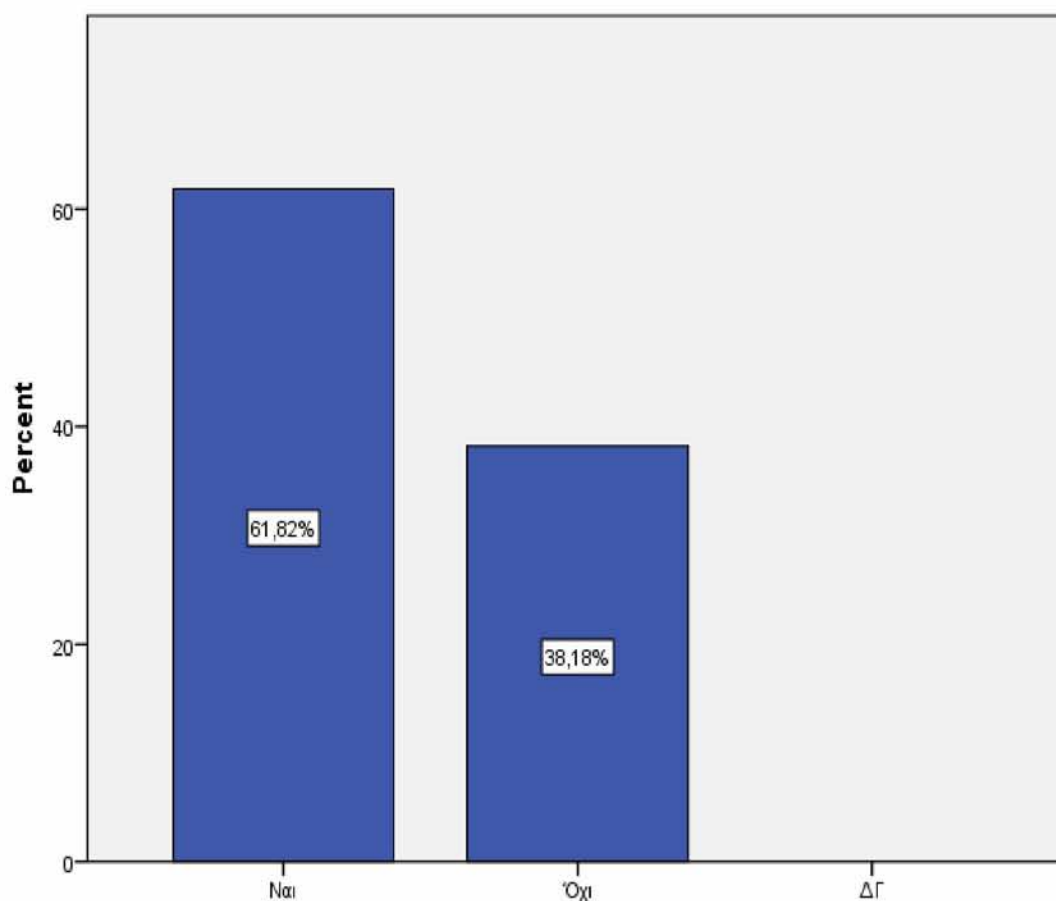

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Με βάση το συγκεκριμένο γράφημα, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων σε ποσοστό 58,93%, απάντησαν ότι πριν την μετανάστευση έκαναν ως βήμα προετοιμασίας την συλλογή πληροφοριών για την μετακόμιση. Το 32,14%, φρόντισε να βελτιώσει τις δεξιότητες και τα προσόντα πριν μετακινηθεί. Μόλις το 7,14% του

ποσοστού απάντησε ότι τακτοποίησε την ιδιοκτησία του στην Ελλάδα και τέλος το 1,79% έμαθε κάποια ξένη γλώσσα.

Γράφημα 24: Έχετε φίλους οι συγγενείς στη χώρα θα θέλατε να εργαστείτε που θα μπορούσαν να βοηθήσουν;

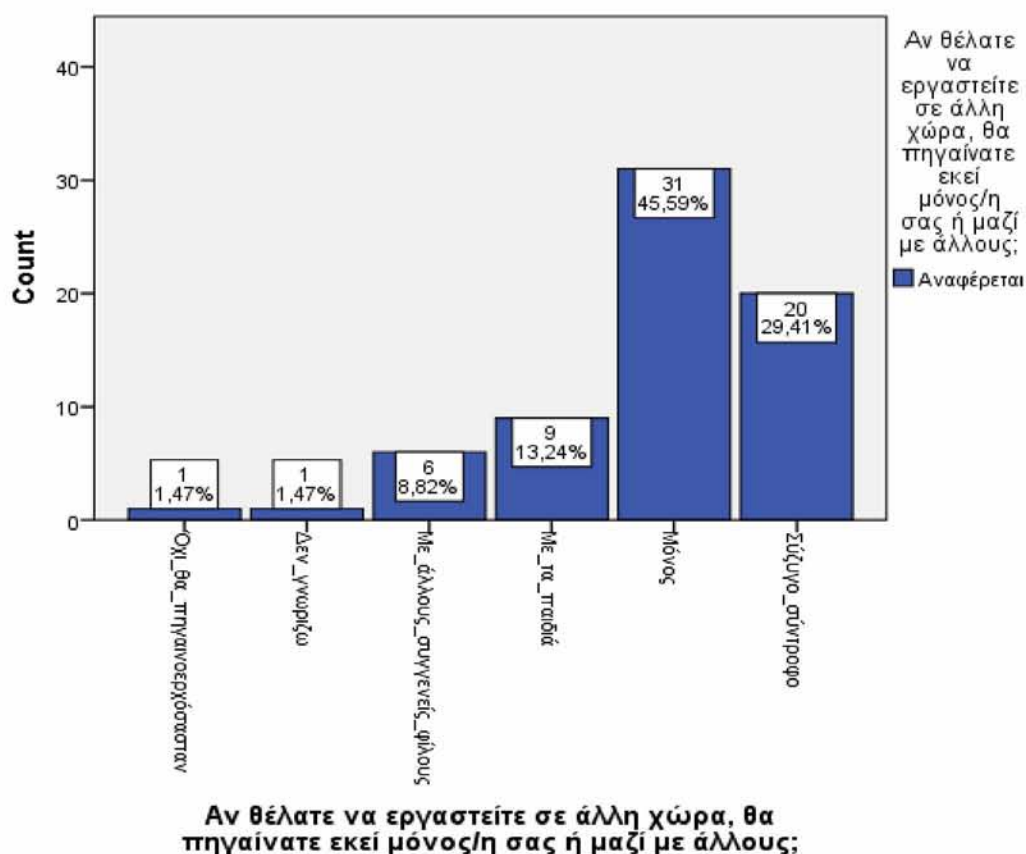

Έχετε φίλους ή συγγενείς στη χώρα όπου θα θέλατε να εργαστείτε, οι οποίοι θα μπορούσαν να σας βοηθήσουν ή να σας δώσουν πληροφορίες;

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Το 61,82% των ερωτηθέντων απάντησαν ότι έχουν κάποιο συγγενή και φίλο, από τους οποίους θα μπορούσαν να λάβουν κάποια βοήθεια ή πληροφορίες, εάν αποφάσιζαν να μεταναστεύσουν. Το 38,18% απάντησε αρνητικά, ενώ κανένας δεν απάντησε «δεν γνωρίζω».

Γράφημα 25: Με ποιον θα πηγαίνατε στο εξωτερικό.

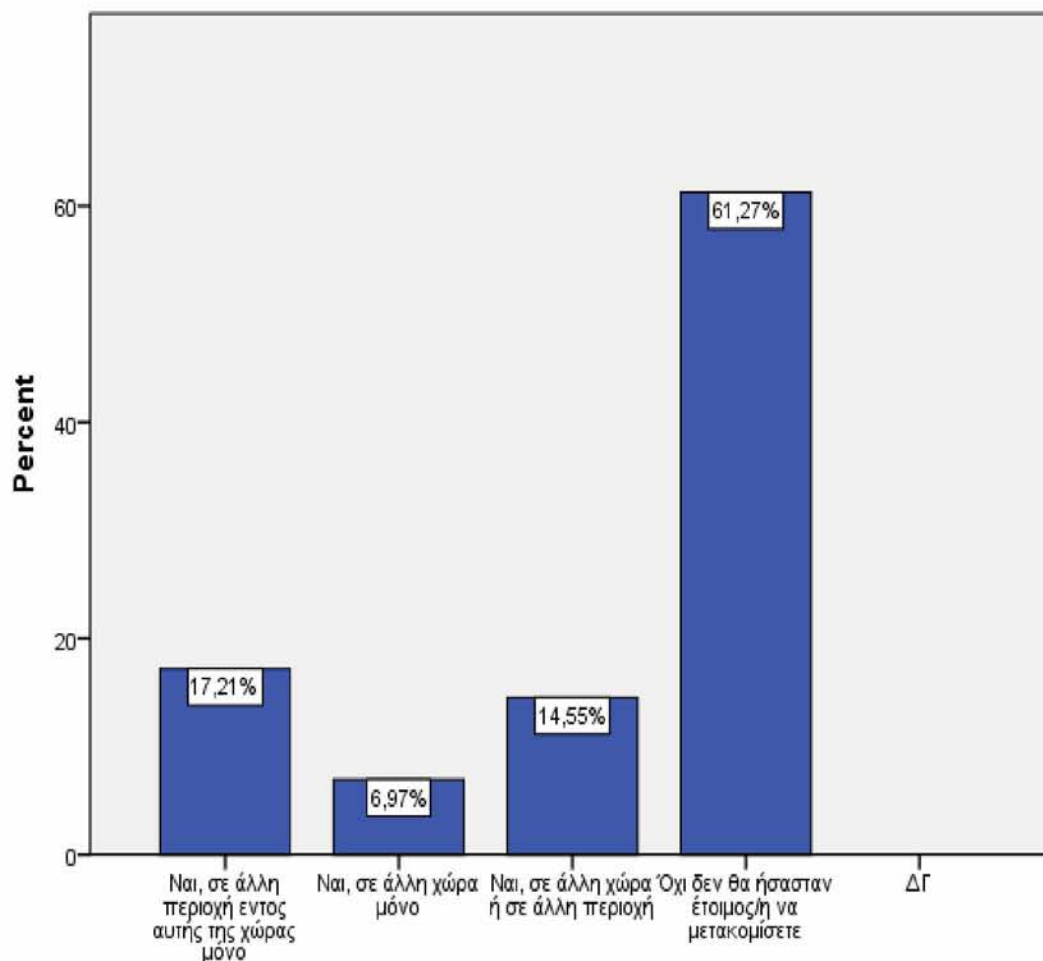

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες σε ποσοστό 45,59%, θα επέλεγαν να μετακινηθούν μόνοι τους. Με ποσοστό 29,41% είναι αυτοί που επιθυμούν να έχουν μαζί του τον/την σύντροφο ή τον/την σύζυγο. Το 13,24% θα ήθελε να μεταναστεύσει με τα παιδιά του. Το 8,82% θα προτιμούσε να μετακινηθεί με άλλους συγγενείς ή φίλους. Τέλος το 1,47% δήλωσε ότι προτιμά να πηγαίνοερχεται, καθώς και το ίδιο ποσοστό δεν γνωρίζει.

Γράφημα 26: Μετανάστευση σε περίπτωση ανεργίας.

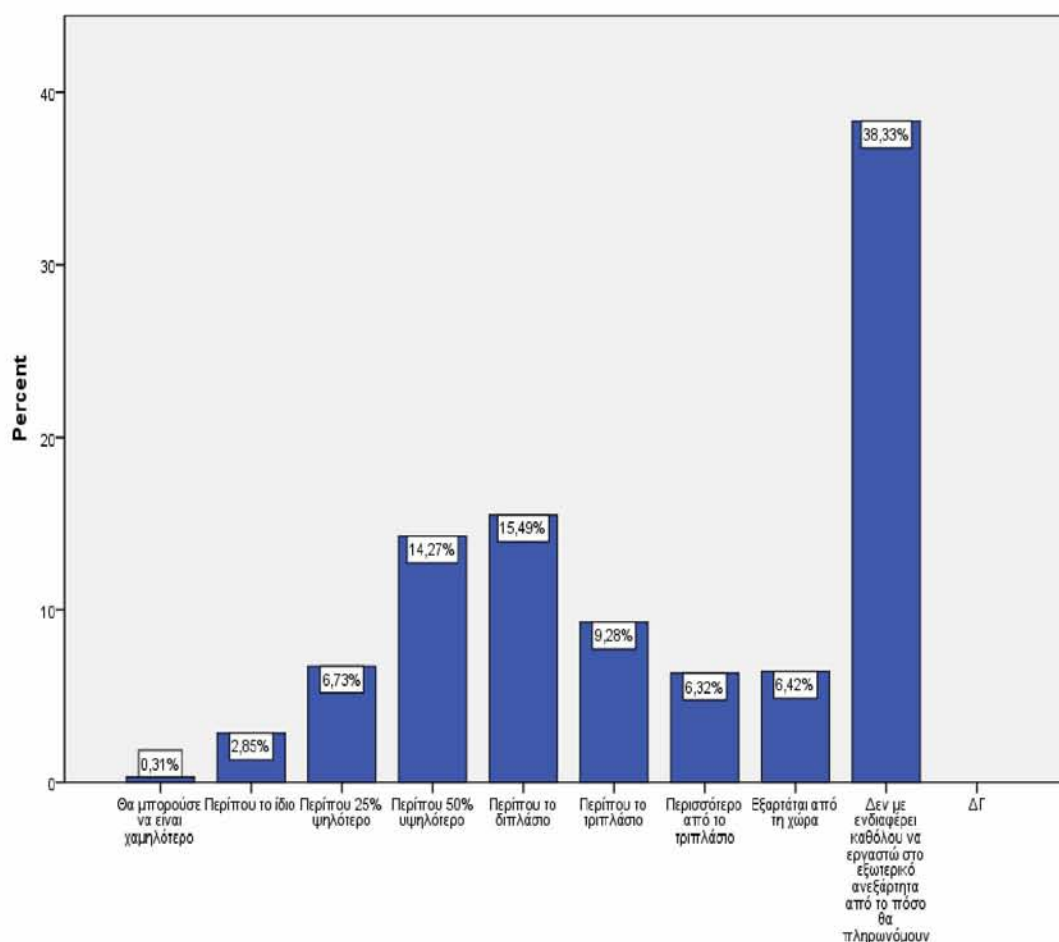

Αν ήσασταν ανεργός/η και είχατε δυσκολίες να βρείτε μία δουλειά εδώ θα ήσασταν έτοιμος/η να μετακινηθείτε σε άλλη περιοχή ή χώρα;

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Εδώ παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (61,57%) των ερωτηθέντων δήλωσε ότι δεν είναι διατεθειμένοι να μετακινηθούν, προκρίμενου να βρουν δουλειά. Το δεύτερο στη σειρά ποσοστό είναι 17,21%, οι οποίοι είναι διατεθειμένοι να μετακινηθούν μόνο μέσα στην χώρα. Αντίθετα, το 14,55% θέλει να μετακινηθεί ανεξαρτήτως αν πρόκειται για εσωτερική ή εξωτερική μετανάστευση και τέλος, το μικρότερο ποσοστό (6,97%) θέλει να μεταναστεύσει μόνο στο εξωτερικό.

Γράφημα 27: Σε σύγκριση με το τι κερδίζετε, τι εισόδημα θα έπρεπε να προσφέρει για να δεχτείτε μία θέση εργασίας;

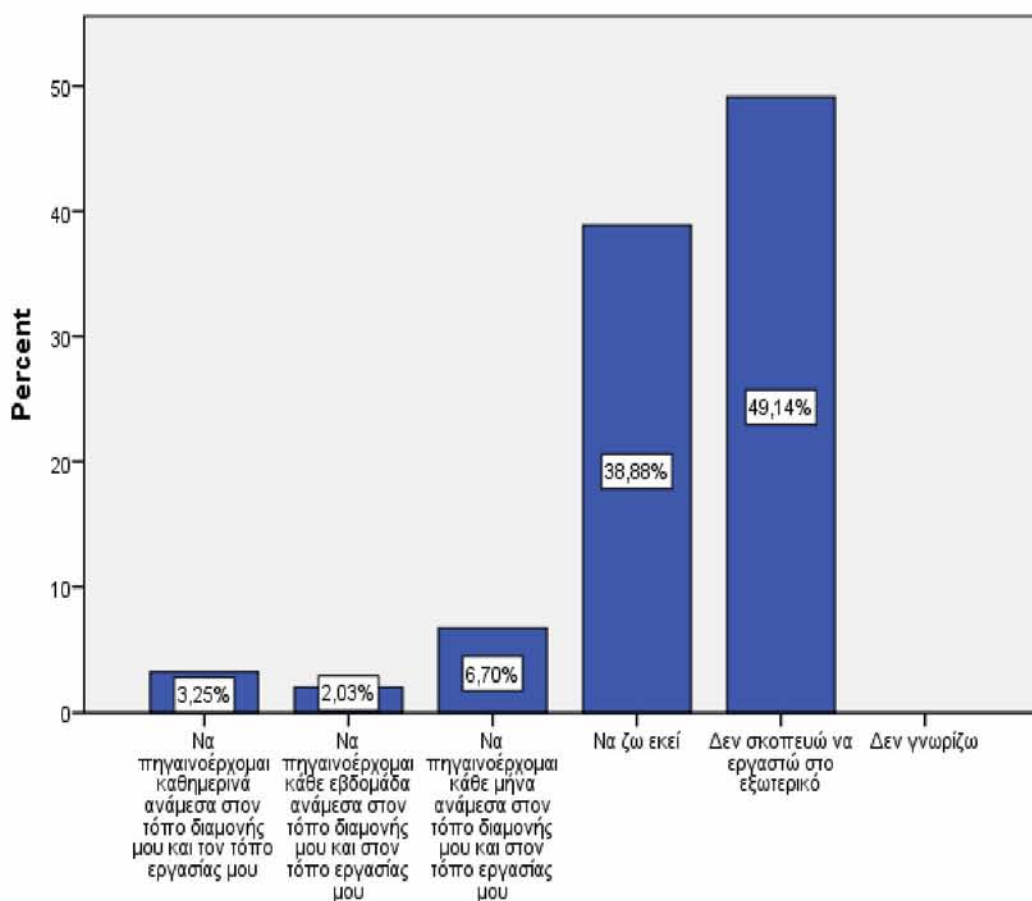
Σε σύγκριση με το τι κερδίζεσθε τι θα μπορούσατε να κερδίζετε, τι εισόδημα θα έπρεπε να προσφέρει για να δεχτείτε μία θέση εργασίας;

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Εξαιρώντας το ποσοστό του 38,33%, δηλαδή εκείνων, που δεν τους ενδιαφέρει να εργαστούν στο εξωτερικό, το 15,49% είναι διατεθειμένο να εργαστεί με περίπου τις διπλάσιες αποδοχές. Το 14,27% επιθυμεί να λάβει αποδοχές 50% περισσότερες. Το 9,28% θέλει να λάβει περίπου το τριπλάσιο. Το 6,73% δέχεται στο 25% περίπου περισσότερες αποδοχές. Το ποσοστό εκείνων που πιστεύουν ότι οι μισθολογικές προσδοκίες εξαρτώνται από την χώρα προορισμού, ανέρχεται στο 6,42%. Περισσότερο από τις τριπλάσιες αποδοχές επιθυμεί το 6,32%, του δείγματος. Μόλις το 2,85% πιστεύει ότι το ύψος των αποδοχών θα μπορούσε να είναι το ίδιο, ενώ μόνο το 0,31%, του δείγματος θα ήταν διατεθειμένο να εργαστεί με μικρότερη

αμοιβή, από ότι λαμβάνει τώρα. Επίσης, το «δεν γνωρίζω» δεν έλαβε καμία απάντηση.

Γράφημα 28: Αν επρόκειτο να εργαστείτε στο εξωτερικό και μπορούσατε να επιλέξετε ανάμεσα στο να ζήσετε εκεί ή να πηγαينوέρχεστε πιο θα προτιμούσατε;

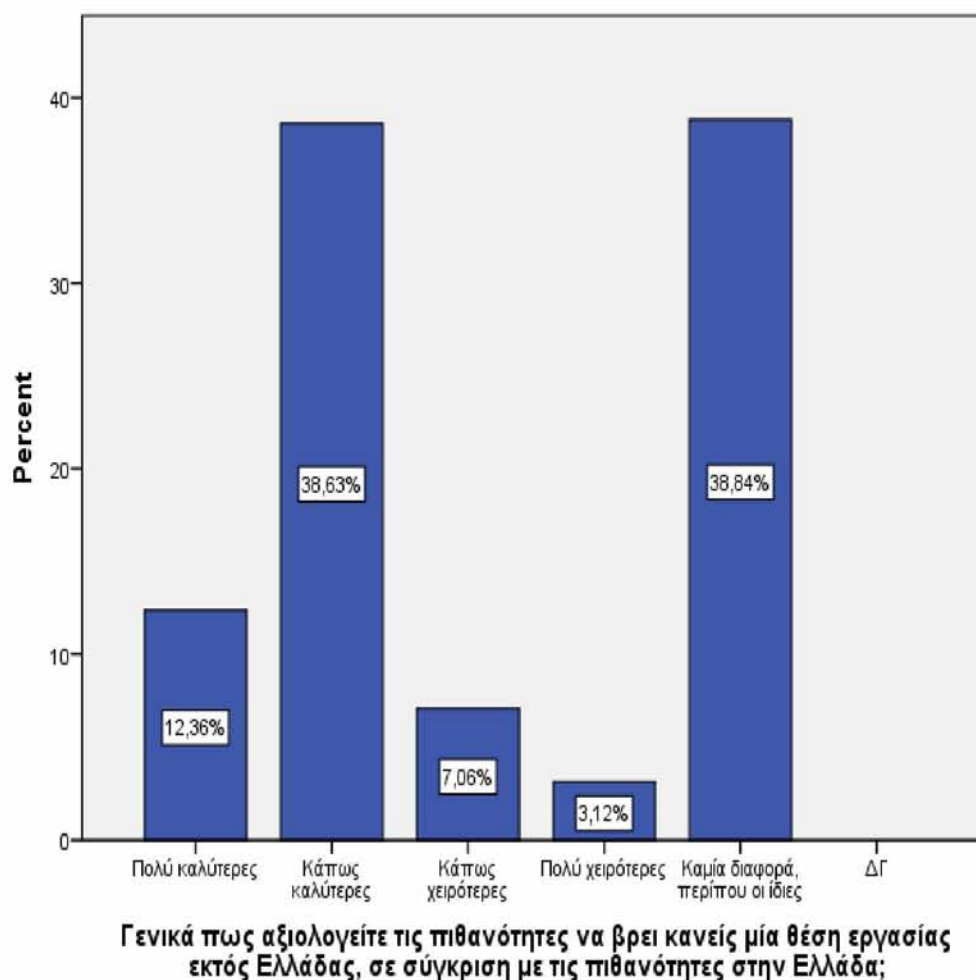

Αν επρόκειτο να εργαστείτε στο εξωτερικό και μπορούσατε να επιλέξετε ανάμεσα στο να ζήσετε εκεί ή να πηγαينوέρχεστε πιο θα προτιμούσατε;

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Εκτός από το 49,14%, που δεν σκοπεύει να εργαστεί στο εξωτερικό, το 38,88% θα επιθυμούσε να ζήσει μόνιμα εκεί. Το 6,70% προτιμά να πηγαينوέρχεται κάθε μήνα, το 2,03% επιλέγει να πηγαينوέρχεται κάθε εβδομάδα και το 3,25% να πηγαينوέρχεται κάθε μέρα. Απαντήσεις δεν υπάρχουν στο «δεν γνωρίζω».

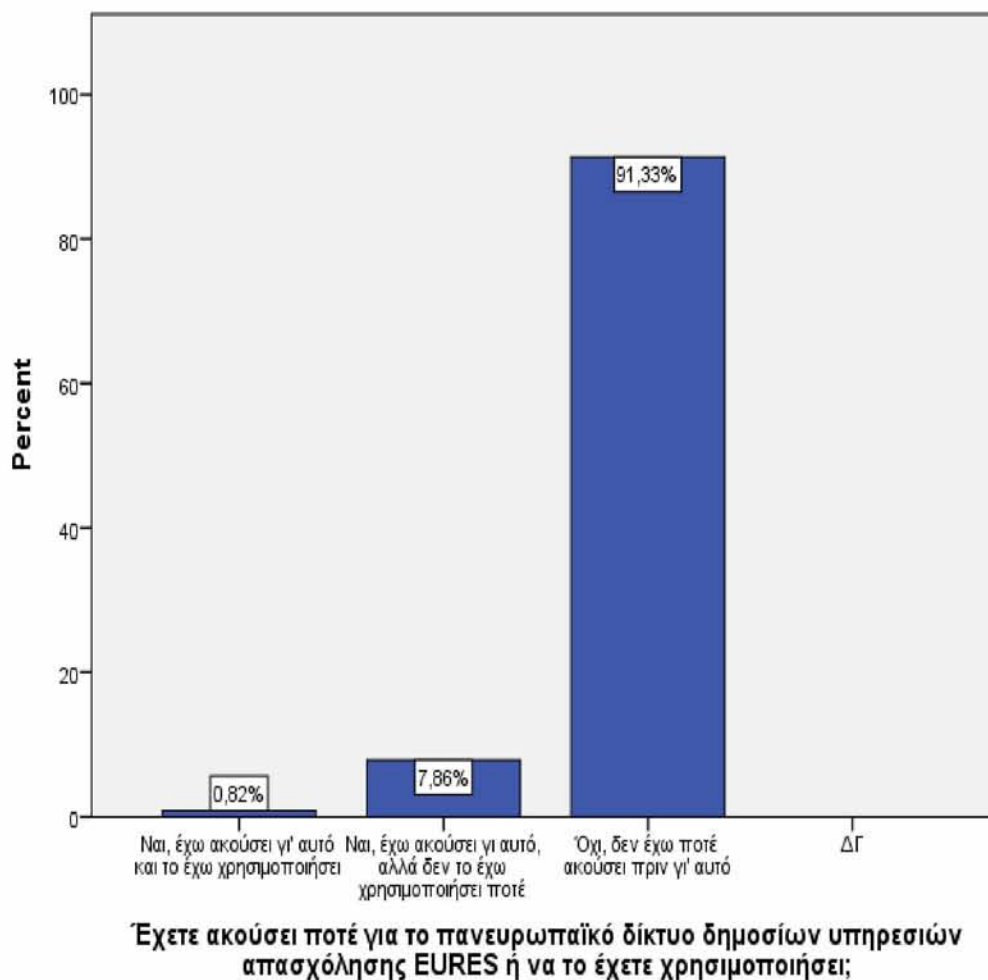
Γράφημα 29: Γενικά πως αξιολογείτε τις πιθανότητες να βρει κανείς μία θέση εργασίας εκτός Ελλάδας, σε σύγκριση με τις πιθανότητες στην Ελλάδα;

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Από το γράφημα διαπιστώνουμε ότι το 38,84%, πιστεύει ότι δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές στην ευκολία εύρεσης εργασίας, ενώ το 38,63% πιστεύει ότι οι ευκαιρίες είναι κάπως καλύτερες στο εξωτερικό. Ότι πολύ καλύτερες πιθανότητες υπάρχουν στο εξωτερικό, το πιστεύει το 12,36%. Τέλος, με ποσοστό 7,06%, οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι οι πιθανότητες εύρεσης εργασίας στο εξωτερικό είναι κάπως χειρότερες και το 3,12% πιστεύει ότι είναι πολύ χειρότερες. Απαντήσεις για την κατηγορία «δεν γνωρίζω» δεν έχουν δοθεί.

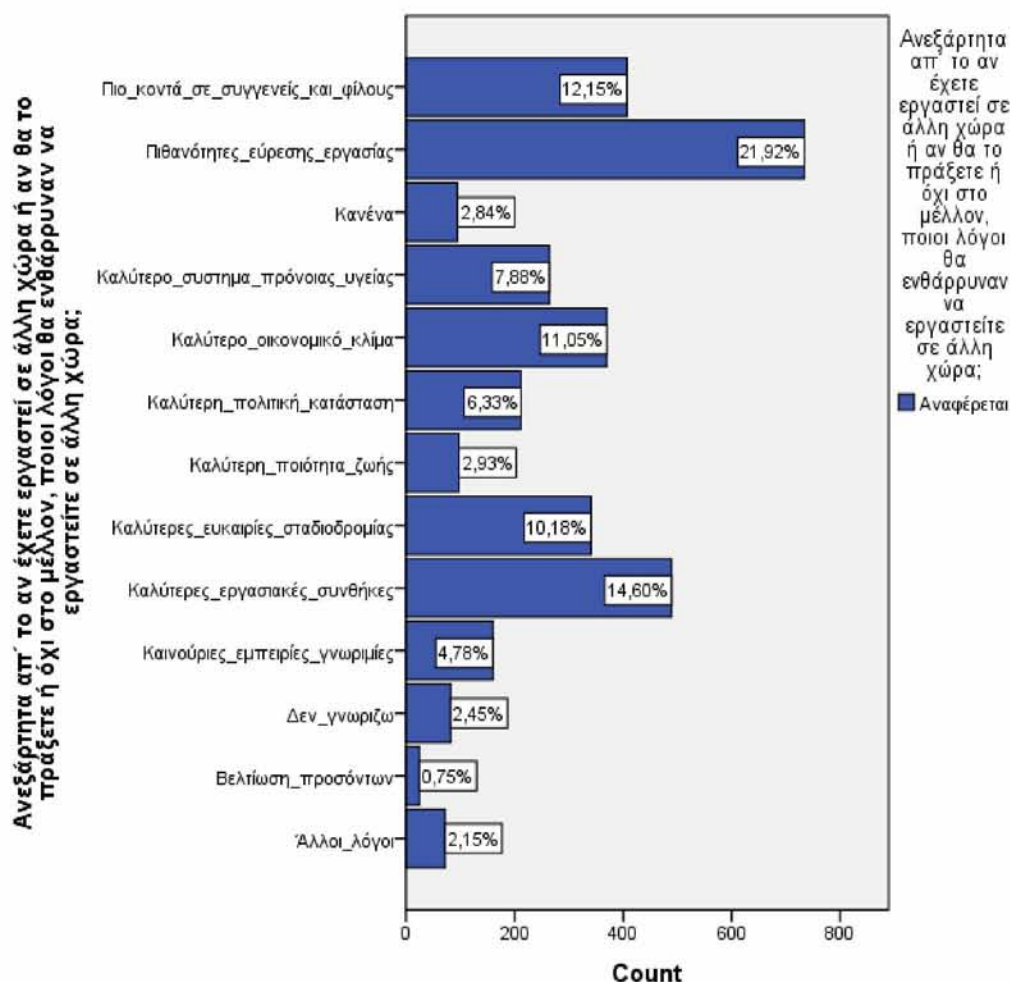
Γράφημα 30: Έχετε ακούσει ποτέ για το πανευρωπαϊκό δίκτυο δημοσίων υπηρεσιών απασχόλησης EURES ή να το έχετε χρησιμοποιήσει;

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Μόλις το 0,82% γνωρίζει και έχει χρησιμοποιήσει το δίκτυο EURES. Το 7,86% το γνωρίζει αλλά δεν το έχει χρησιμοποιήσει, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία, του 91,33% δεν το έχει ακούσει. Απαντήσεις δεν υπάρχουν στο ερώτημα «δεν γνωρίζω».

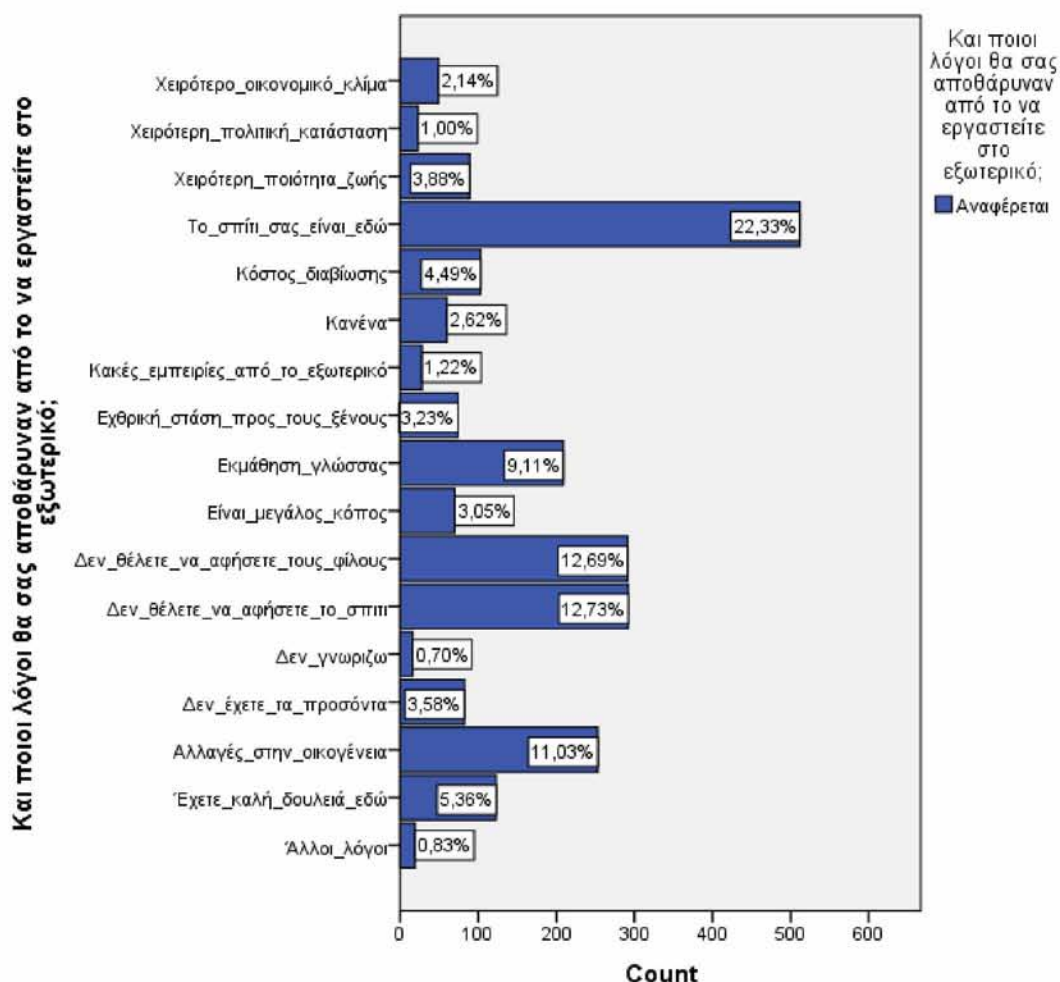
Γράφημα 31: Λόγοι ενθάρρυνσης για εργασία στο εξωτερικό.

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Το 21,92%, που αποτελεί και το μεγαλύτερο ποσοστό, έλκεται από τις μεγαλύτερες πιθανότητες εύρεσης εργασίας, το 14,60% από τις καλύτερες εργασιακές συνθήκες. Το 12,15% να είναι κοντά σε συγγενείς και φίλους. Το 11,05% έλκεται από το καλύτερο οικονομικό κλίμα της χώρας. Οι καλύτερες ευκαιρίες σταδιοδρομίας προτιμούνται από το 10,18%. Ένα καλύτερο σύστημα υγείας και πρόνοιας είναι δελεαστικό κίνητρο για το 7,88% του συνόλου. Στο 6,33% του δείγματος βρίσκεται η καλύτερη πολιτική κατάσταση. Καινούριες εμπειρίες και γνωριμίες επιζητά το 4,78%. Με 2,93% είναι η καλύτερη ποιότητα ζωής, με 2,84% κανένα από αυτά, με 2,45% βρίσκεται η απάντηση «δεν γνωρίζω», το 2,15% επικαλείται άλλους λόγους και τέλος, το 0,75% επιθυμεί να βελτιώσει τα προσόντα του.

Γράφημα 32: Λόγοι αποθάρρυνσης για εργασία στο εξωτερικό.

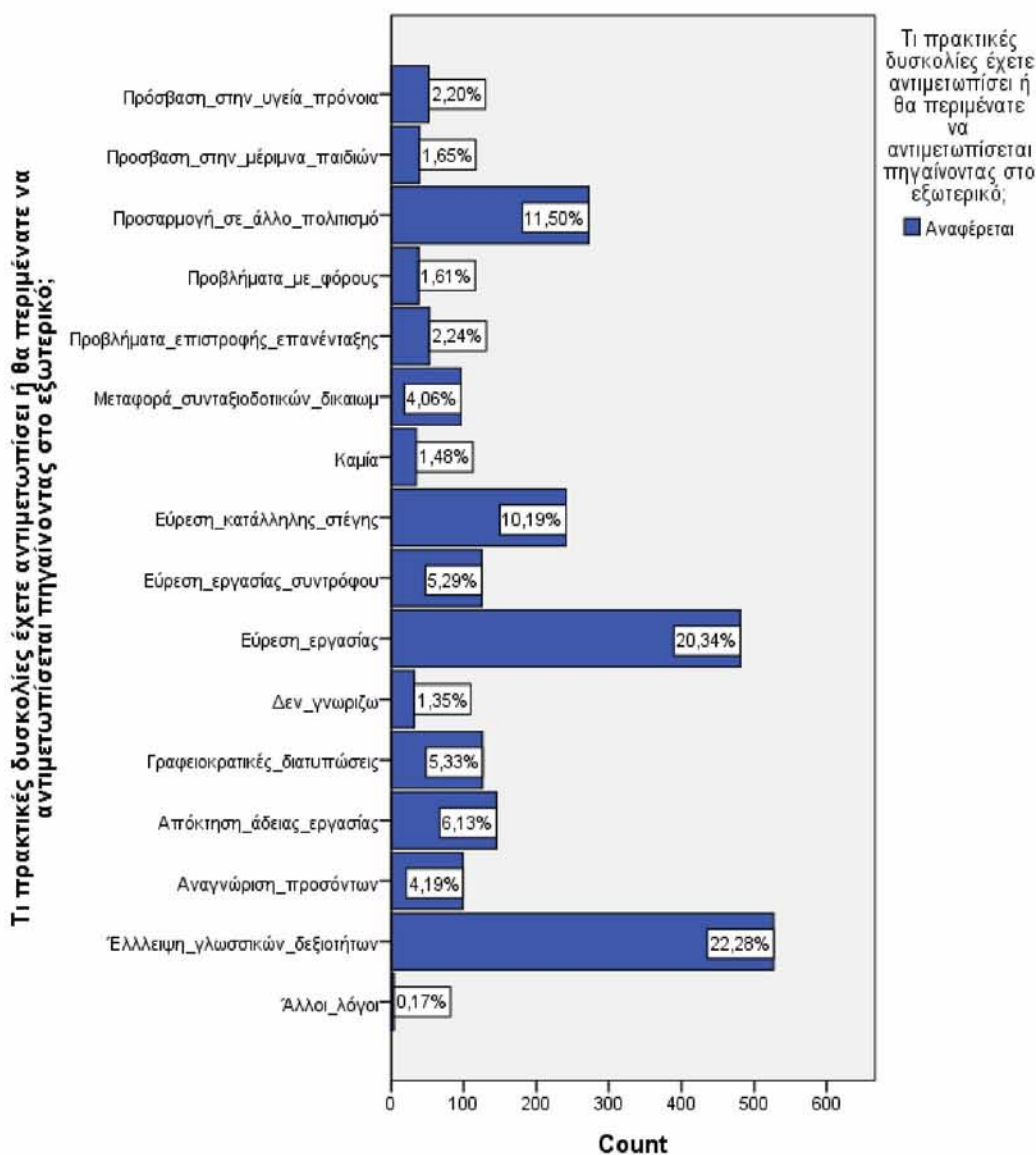

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Το 22,33% των ερωτηθέντων, που αποτελεί και το μεγαλύτερο ποσοστό του γραφήματος, δήλωσε ότι το σπίτι του είναι εδώ. Στη συνέχεια το 12,73% επισημαίνει ότι δεν θέλει να εγκαταλείψει το σπίτι του και τα υπόλοιπα περιουσιακά του στοιχεία, ενώ το 12,69% δεν επιθυμεί να αφήσει τους φίλους του. Οι αλλαγές στην οικογένεια είναι παράγοντας που επηρεάζει το 11,03%. Η εκμάθηση της απαιτούμενης γλώσσας, επιδρά ανασταλτικά στο 9,11% των ερωτηθέντων. Το 5,36% είναι ικανοποιημένο από την δουλειά του εδώ. Το κόστος διαβίωσης υπολογίζεται από το 4,49%. Το 3,88% πιστεύει ότι η ποιότητα ζωής είναι χειρότερη στο εξωτερικό. Το 3,58% πιστεύει ότι δεν έχει τα κατάλληλα προσόντα, για να εργαστεί στο εξωτερικό. Η εχθρική στάση προς τους ξένους προβληματίζει το 3,23% και το 3,05% πιστεύει ότι ο κόπος μίας τέτοιας μετακίνησης είναι μεγάλος. Ακολουθούν με 2,62% κανένας λόγος από αυτό,

με 2,14% το χειρότερο οικονομικό κλίμα, με 1,22% όσοι έχουν κακές εμπειρίες από το εξωτερικό, με 1% η χειρότερη πολιτική κατάσταση. Τέλος, με 0,83% απάντησαν για άλλους λόγους και με 0,70% «δεν γνωρίζω».

Γράφημα 33: Πρακτικές δυσκολίες μετακίνησης στο εξωτερικό.

Πηγή: Επεξεργασία ερωτηματολογίου έρευνας.

Από των αυτών που απάντησαν, το 22,28% αντιμετωπίζει σαν δυσκολία την γλωσσική δεξιότητα. Το 20,34% θεωρεί σαν πρακτική δυσκολία την εύρεση εργασίας. Την δυσκολία προσαρμογής την αναφέρει το 11,50%, ενώ την εύρεση κατάλληλης στέγης το 10,19%. Ακολουθεί με 6,13% η απόκτηση της άδειας

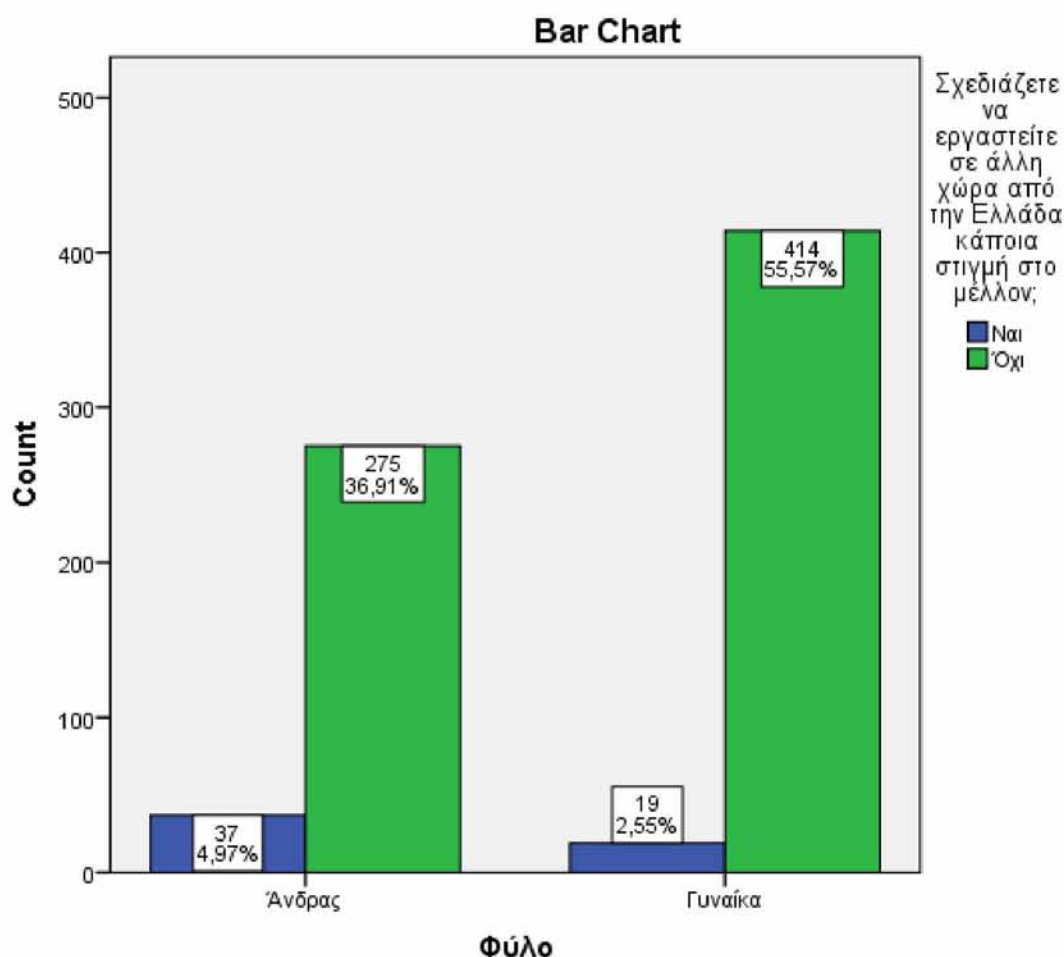

εργασίας. Τις γραφειοκρατικές διατυπώσεις έχει αντιμετωπίσει το 5,33%. Μία ακόμα δυσκολία, είναι η εύρεση εργασίας του/της συντρόφου, με ποσοστό 5,29%. Το 4,19% των ερωτηθέντων φοβάται ότι θα αντιμετωπίσει πρόβλημα με την αναγνώριση των προσόντων του. Το 4,06% δηλώνει ότι μπορεί να έχει προβλήματα κατά την μεταφορά των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων. Αυτοί που πιθανολογούν ότι θα έχουν προβλήματα επανένταξης κατά την επιστροφή τους στην Ελλάδα αποτελεί το 2,24% του δείγματος. Με οριακά χαμηλότερο ποσοστό της τάξης του 2,20%, αναφέρεται η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη ή σε άλλα κοινωνικά επιδόματα. Τέλος, με μικρότερα ποσοστά ακολουθούν: με 1,65% η πρόσβαση στην μέριμνα για τα παιδιά, με 1,61% προβλήματα με τους φόρους, με 1,48% καμία από αυτές, με 1,35% «δεν γνωρίζω» και τελευταίο το 0,17% όπου οι ερωτηθέντες βλέπουν άλλους λόγους.

5.2 Ερευνητικά ερωτήματα

5.2.1 Ερευνητικό ερώτημα 1^ο :Πόσο επηρεάζει το φύλο την πρόθεση για μετανάστευση;

Γράφημα 34: Φύλο – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.

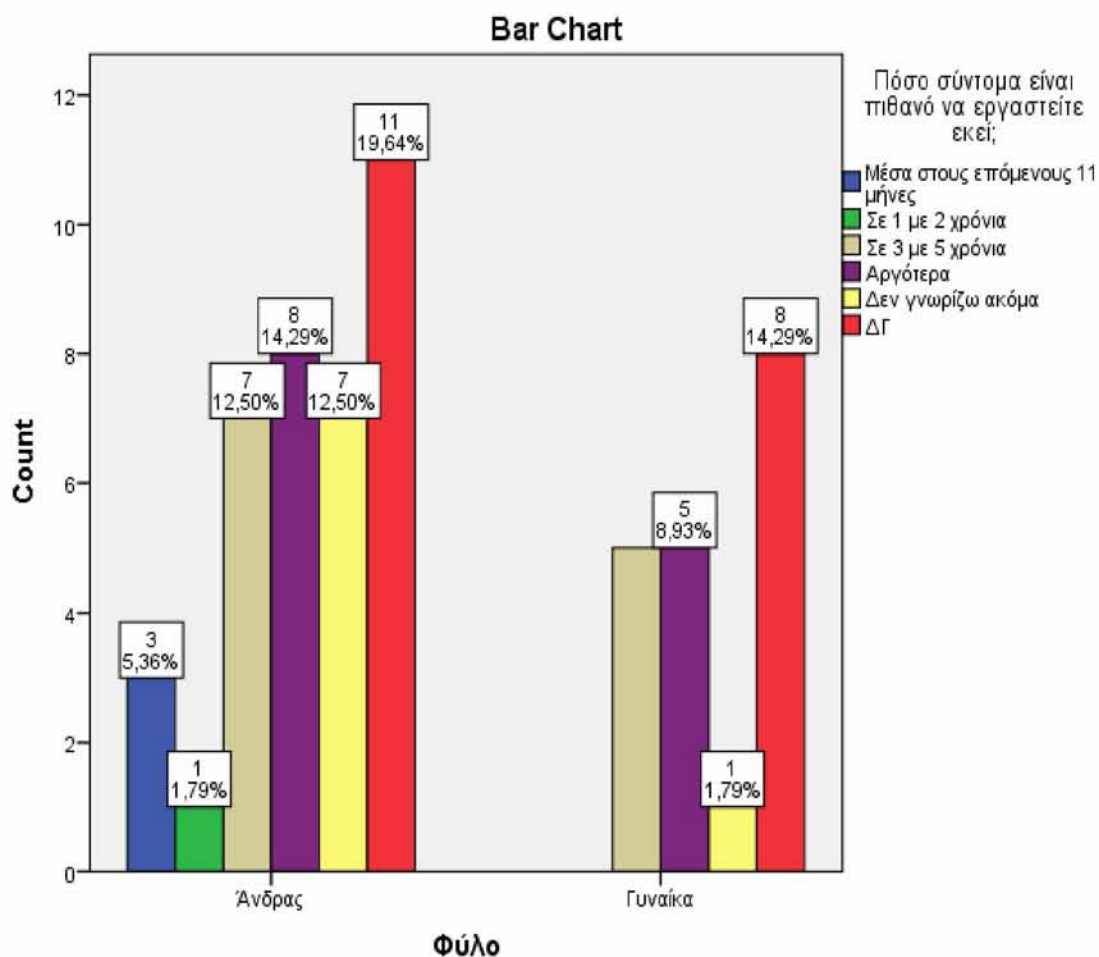

Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

Από το γράφημα φαίνεται ότι η πρόθεση για μετανάστευση διαφοροποιείται ανάμεσα στα δύο φύλα. Η πρόθεση μετανάστευσης των αντρών ανέρχεται στο 4,97% και των γυναικών 2,55%. Παρατηρείται ότι το ποσοστό των ανδρών που προτίθεται να μεταναστεύσει είναι περίπου διπλάσιο από αυτό των γυναικών. Από την ανάλυση παρατηρείται επίσης ότι υπάρχει μία ασθενής συσχέτιση ($\Phi=0.14$) και οι

μεταβλητές δεν είναι εντελώς ανεξάρτητες μεταξύ τους αλλά όχι και απόλυτα συσχετισμένες.

Γράφημα 35: Φύλο - πόσο σύντομα είναι πιθανό να εργαστείτε στο εξωτερικό.

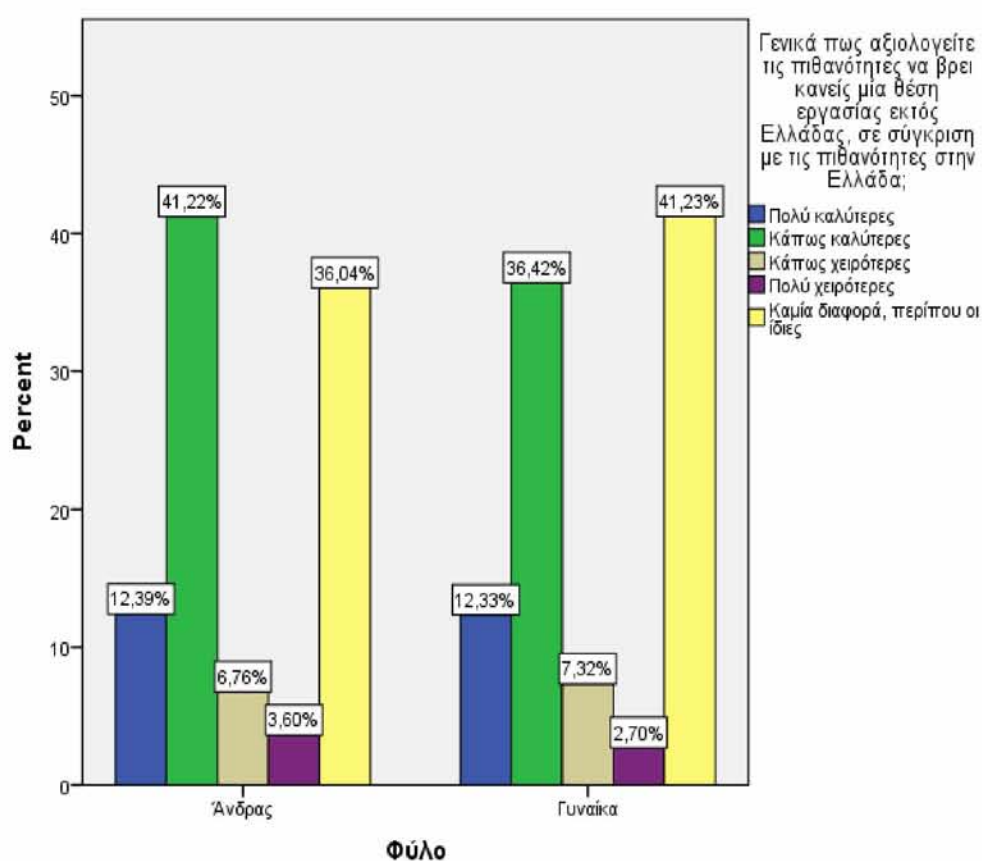

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Εξαιρώντας το ποσοστό, αυτών που απάντησαν ότι δεν προτίθενται να μεταναστεύσουν, τα μεγαλύτερα ποσοστά και των ανδρών και των γυναικών, απάντησαν ότι δεν γνωρίζουν. Επίσης και τα δύο φύλα έχουν στο μυαλό τους την μετανάστευση αλλά για αργότερα στο μέλλον, όπως επίσης και στην κατηγορία «3-5 χρόνια. Επίσης, μία σημαντική παρατήρηση είναι ότι μόνο στους άντρες υπάρχει ποσοστό, οι οποίοι σκέφτονται να φύγουν στο άμεσο μέλλον. Τέλος, ακόμα μία

διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα είναι το γεγονός ότι οι άντρες απάντησαν ότι θέλουν, αλλά αργότερα, χωρίς να διευκρινίζεται το χρονικό διάστημα, σε σχέση με τις γυναίκες, που το ποσοστό είναι πολύ μικρότερο. Από την στατιστική ανάλυση προκύπτει ότι η συσχέτιση αγγίζει το μέτριο (Cramer V=0,29) Πρέπει όμως να αναφερθεί ότι επειδή δεν υπάρχουν πολλές παρατηρήσεις, δεν μπορούμε να βγάλουμε ασφαλή συμπεράσματα, από το συγκεκριμένο γράφημα αλλά μόνο να έχουμε μία ένδειξη..

Γράφημα 36: Φύλο – Πιθανότητες δουλειάς στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

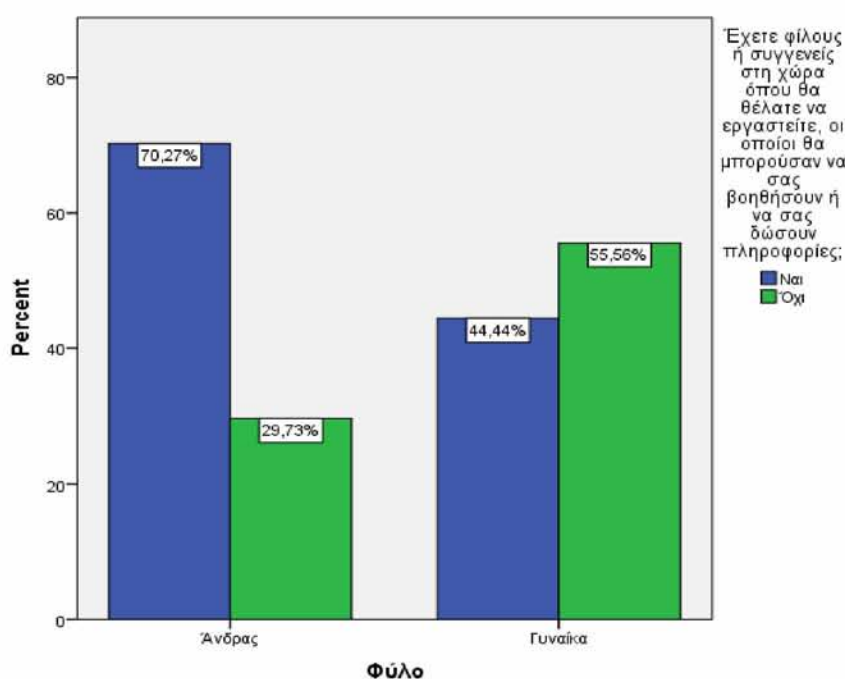
Στο γράφημα φαίνεται ότι και οι άντρες και οι γυναίκες θεωρούν ότι υπάρχουν πολύ καλύτερες ευκαιρίες εργασίας, ποσοστά 12,39% και 12,33% αντίστοιχα. Κάπως καλύτερες ευκαιρίες βλέπει το 41,22% των αντρών και το 36,42% των γυναικών, ενώ κάπως χειρότερες το 6,76% των αντρών και το 7,32% των γυναικών. Ακολούθως για πολύ χειρότερες πιθανότητες, βλέπει το 3,60% των αντρών

και το 2,70% των γυναικών. Κλείνοντας καμία διαφορά δεν βλέπουν οι γυναίκες σε ποσοστό 41,23% και οι άντρες σε ποσοστό 36,04%.

Συμπερασματικά, μπορεί να λεχθεί ότι και οι γυναίκες και οι άντρες, οι οποίοι ερωτήθηκαν, έχουν τις ίδιες περίπου ποσοστιαίες αποκλίσεις, στο συγκεκριμένο ερώτημα, γεγονός που σημαίνει ότι έχουν την ίδια γνώμη.

Υπάρχει μία ασθενής συσχέτιση (Cramer's $V = 0.06$) και οι μεταβλητές είναι εξαρτημένες. Συμπερασματικά, δεν είναι στατιστικά σημαντικό το εύρημα, καθώς το $p\text{-value} = 0.42$.

Γράφημα 37: Φύλο – Φίλοι ή συγγενείς που πιθανόν να βοηθήσουν.

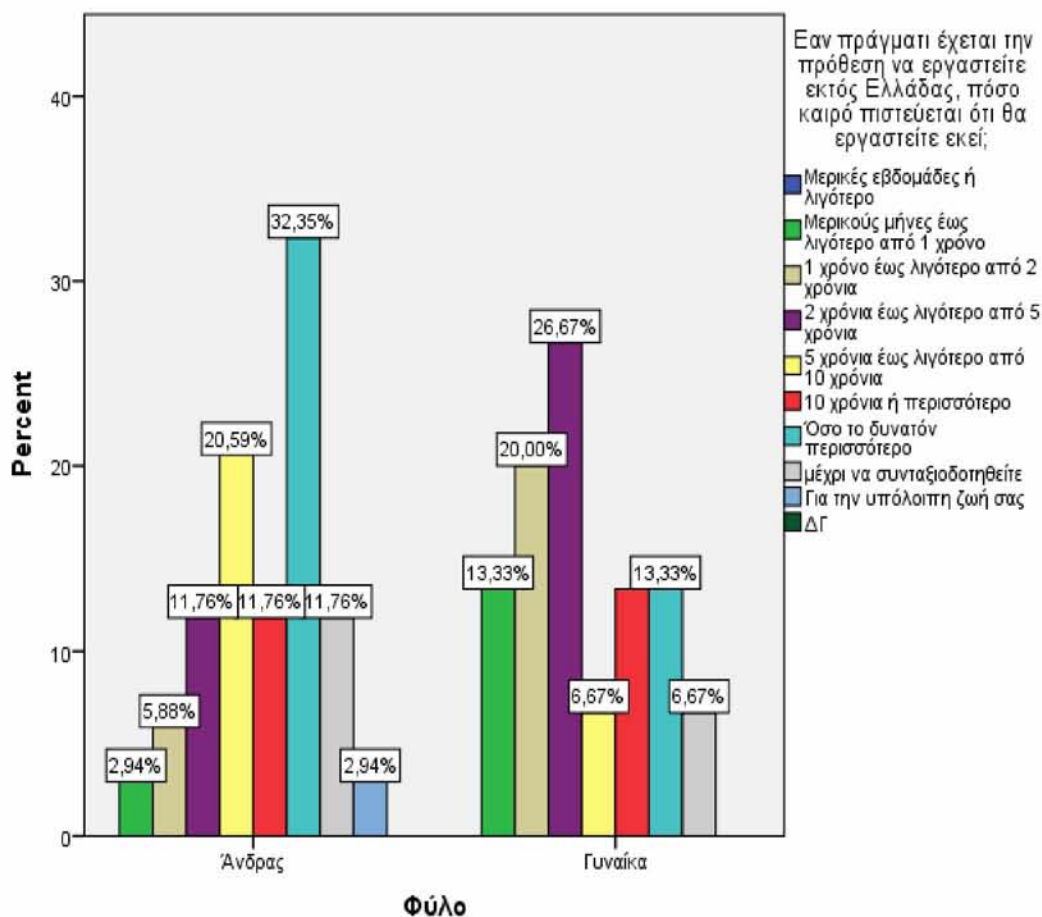
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Το 76,47% των ανδρών έχουν κάποιο συγγενή ή φίλο, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των γυναικών είναι 44,44%. Το 29,73% των ανδρών δεν έχει κάποιον δικό του στο εξωτερικό και για τις γυναίκες το ποσοστό αυτό αγγίζει το 55,56%

Παρατηρείται ότι ο αντρικός πληθυσμός έχει περισσότερες επαφές στο εξωτερικό απ' ότι οι γυναίκες. Ο δείκτης Phi είναι 0,24, όπου υπάρχει ασθενής συσχέτιση. Οι μεταβλητές δεν είναι τελείως ανεξάρτητες αλλά ούτε και απόλυτα συσχετισμένες. Οι μεταβλητές δεν είναι τελείως ανεξάρτητες αλλά ούτε και

απόλυτα συσχετισμένες και το αποτέλεσμα είναι στατιστικό σημαντικό (p-value=0,000).

Γράφημα 38: Φύλο - πιθανό χρονικό διάστημα εργασίας στο εξωτερικό.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

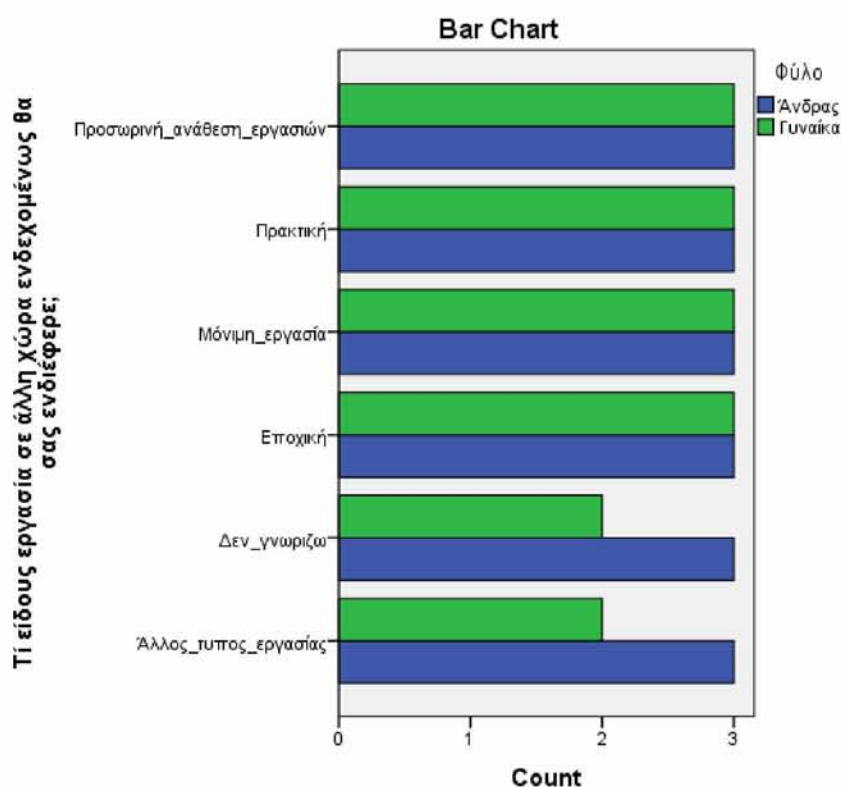
Το γράφημα αυτό βασίζεται σε εκείνους που θέλουν να μεταναστεύσουν για να εργαστούν στο εξωτερικό. Παρατηρούμε ότι σε σχέση των δύο φύλων το 2,94% των ανδρών και το 13,33% των γυναικών προτίθενται να εργαστούν μερικούς μήνες έως λιγότερο από ένα χρόνο. Το 5,88% των ανδρών και το 20% των γυναικών θέλουν να εργαστούν από 1 μέχρι λιγότερο από 2 χρόνια. Οι άντρες προτιμούν να δουλέψουν για μία περίοδο 5 έως 10 ετών σε ποσοστό 20,59% σε σύγκριση με τις γυναίκες όπου το ποσοστό τους ανέρχεται στο 6,67%. Πάνω από 10 χρόνια προτιμά

να δουλέψει το 11,76% των ανδρών και το 13,33% των γυναικών. Επίσης, το 32,35% των ανδρών θέλει να εργαστεί όσο το δυνατόν περισσότερο όταν το αντίστοιχο ποσοστό στις γυναίκες είναι 13,33%. Μέχρι την συνταξιοδότηση σχεδιάζει να δουλέψει το 11,76% των αντρών και το 13,33% των γυναικών. Τέλος, το 2,94% των αντρών, θέλουν να δουλέψουν στο εξωτερικό για όλη την υπόλοιπη ζωή τους, ενώ από τις γυναίκες δεν αναφέρθηκε.

Από το γράφημα βγαίνει το συμπέρασμα ότι οι άντρες προτιμούν μία πιο μακρόχρονη εργασία στο εξωτερικό, σε αντίθεση με τις γυναίκες. Επίσης κάτι που δεν παρατηρείται καθόλου στις γυναίκες είναι ότι δεν θέλουν να εργαστούν εκεί για όλη τους τη ζωή

Από την στατιστική ανάλυση προκύπτει ότι υπάρχει μέτρια συσχέτιση (Cramer's $V=0,42$) και οι μεταβλητές δεν είναι τελείως ανεξάρτητες αλλά ούτε και απόλυτα συσχετισμένες και ότι δεν είναι στατιστικά σημαντικό ($p\text{-value}=0,2$).

Γράφημα 39: Φύλο – τύπος εργασίας στο εξωτερικό.

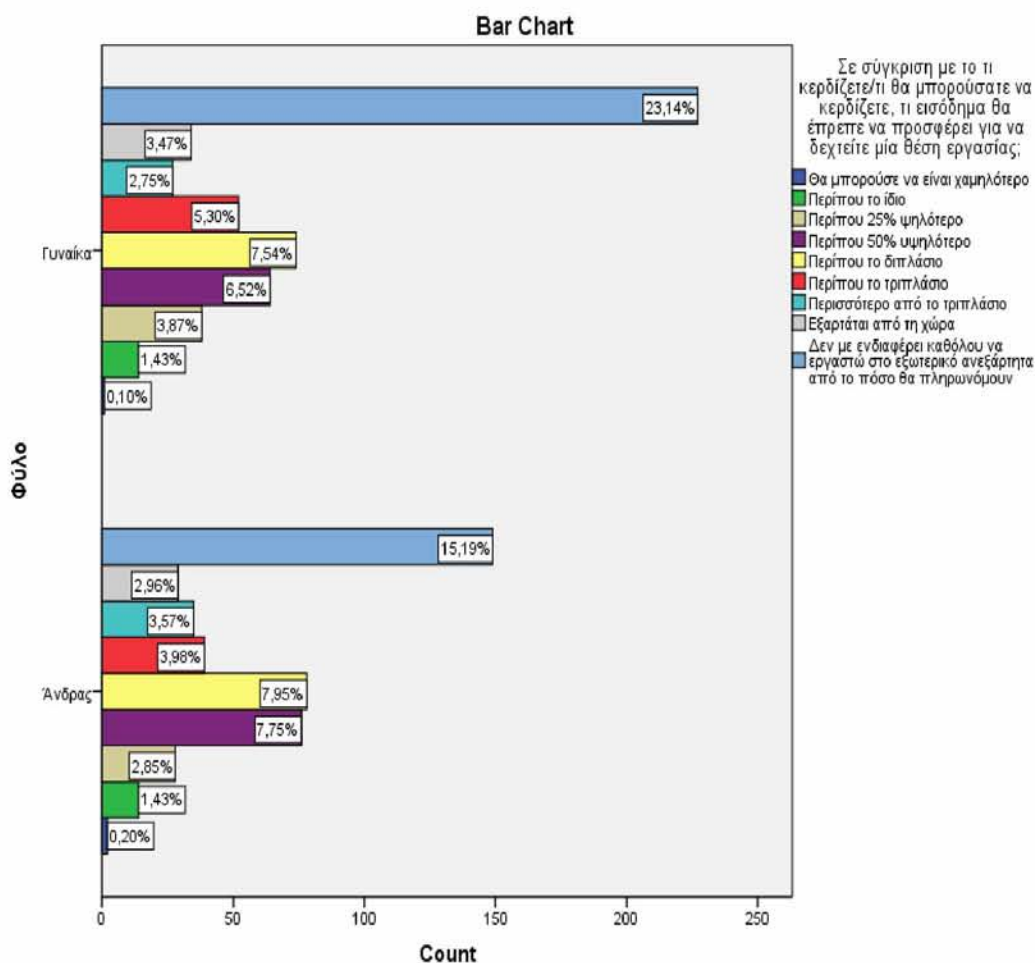

Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

Παρατηρούμε ότι ο τύπος εργασίας που προτίθεται να κάνει το κάθε φύλο στο εξωτερικό είναι μοιρασμένοι. Προσωρινή ανάθεση εργασιών, πρακτική εξάσκηση, μόνιμη εργασία και εποχική εργασία σχεδιάζουν να κάνουν από 50% και οι άντρες και οι γυναίκες. «Άλλο τύπο εργασίας» και η απάντηση «δεν γνωρίζω» παρουσιάζουν τα ίδια ποσοστά, όπου οι άντρες είναι το 60% και οι γυναίκες το 40%.

Βγαίνει το συμπέρασμα ότι τα δύο φύλα έχουν την ίδιες προτιμήσεις. Η συσχέτιση είναι ασθενής, ενώ οι μεταβλητές είναι απόλυτα εξαρτημένες. Ακόμα, επειδή δεν υπάρχει μεγάλο πλήθος απαντήσεων, δεν μπορούν να βγουν ασφαλή συμπεράσματα.

Γράφημα 40: Φύλο – Σύγκριση αμοιβών στην Ελλάδα με το εξωτερικό.

Σε σύγκριση με το τι κερδίζετε/τι θα μπορούσατε να κερδίζετε, τι εισόδημα θα έπρεπε να προσφέρει για να δεχτείτε μία θέση εργασίας;

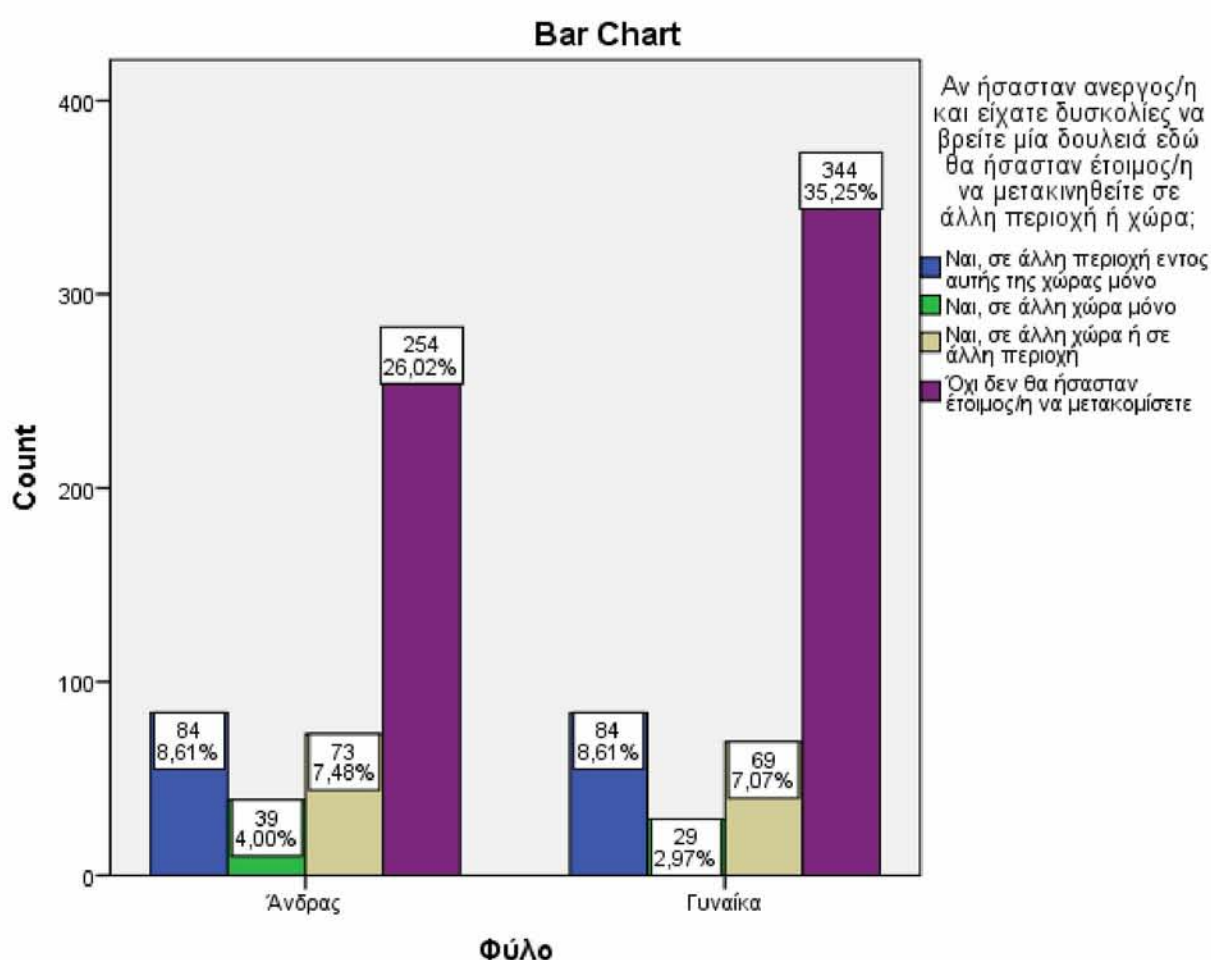
- Θα μπορούσε να είναι χαμηλότερο
- Περίπου το ίδιο
- Περίπου 25% υψηλότερο
- Περίπου 50% υψηλότερο
- Περίπου το διπλάσιο
- Περίπου το τριπλάσιο
- Περισσότερο από το τριπλάσιο
- Εξαρτάται από τη χώρα
- Δεν με ενδιαφέρει καθόλου να εργαστώ στο εξωτερικό ανεξάρτητα από το πόσο θα πληρωνόμουν

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Στη σύγκριση μεταξύ των δύο φύλων στο ερώτημα τι θα μπορούσατε να κερδίσετε, παρατηρείται ότι και στα δύο φύλα υπάρχει μία άρνηση προς την μετανάστευση ανεξάρτητα από τις αμοιβές. Εν συνεχεία, και τα δύο φύλα δεν υπάρχει σημαντική διαφορά μεταξύ των προτιμήσεων τους. Και στα δύο φύλα, κίνητρο είναι οι μεγαλύτερες αποδοχές, ενώ περίπου το ίδιο απαντάται με πολύ μικρότερη συχνότητα. Οι δύο αυτές ομάδες έχουν βαθμό συσχέτισης 0,127 και είναι ασθενής. Οι μεταβλητές έχουν καλό βαθμό εξάρτησης και είναι στατιστικά σημαντικές ($p\text{-value}=0,4$).

Γράφημα 41: Φύλο – Πιθανότητα μετανάστευσης σε περίπτωση ανεργίας.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Στο παραπάνω γράφημα παρουσιάζεται πόσο το κάθε φύλο είναι διατεθειμένο να μετακινηθεί είτε σε μία περιοχή εντός της Ελλάδας είτε στο εξωτερικό. Και εδώ

παρατηρείτε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό δεν είναι διατεθειμένο να μετακινηθεί ούτε εντός ούτε εκτός της χώρας, αφενός για τους άντρες με 26,02% και αφετέρου για τις γυναίκες με 35,25%, ποσοστό που είναι υψηλότερο σε σχέση με των αντρών. Και στα δύο φύλα το ποσοστό αυτών που θα μετακινούνταν εντός αυτής της χώρα είναι το ίδιο (8,61%). Αυτοί που θα πήγαιναν μόνο σε άλλη χώρα είναι το 4% των ανδρών και 2,97% των γυναικών. Και εδώ παρατηρείται ότι οι άντρες είναι περισσότερο πιθανό να μετακινηθούν στο εξωτερικό απ' ότι οι γυναίκες. Τέλος, εκείνοι που δεν έχουν πρόβλημα να μετακινηθούν είτε πρόκειται για εσωτερική είτε για εξωτερική μετακίνηση είναι το 7,48% για τους άντρες και το 7,07% για τις γυναίκες, δηλαδή περίπου το ίδιο. Εδώ βέβαια, έχουμε μία ασθενή συσχέτιση (Cramer's V =0,097) και οι μεταβλητές δεν είναι ανεξάρτητες εντελώς αλλά ούτε και απόλυτα συσχετισμένες και είναι στατιστικά σημαντικές (p-value=0,02).

Συμπεράσματα 1^ο ερευνητικού ερωτήματος.

Στο ερευνητικό ερώτημα 1 βλέπουμε πόσο το φύλο επηρεάζει κάποιους παράγοντες της μετανάστευσης. Το ποσοστό των αντρών που προτίθεται να εργαστεί στο εξωτερικό είναι περίπου το διπλάσιο από τις γυναίκες. Το φύλο λοιπόν επηρεάζει την απόφαση για εργασία στο εξωτερικό.

Το φύλο δεν επηρεάζει την γνώμη που έχουν και τα δύο φύλα σχετικά με τις πιθανότητες εύρεσης εργασίας στην Ελλάδα σε σύγκριση με το εξωτερικό.

Επίσης, η ύπαρξη φίλων ή γνωστών μπορεί να συμβάλει πιο εύκολα στην απόφαση για την μετανάστευση.

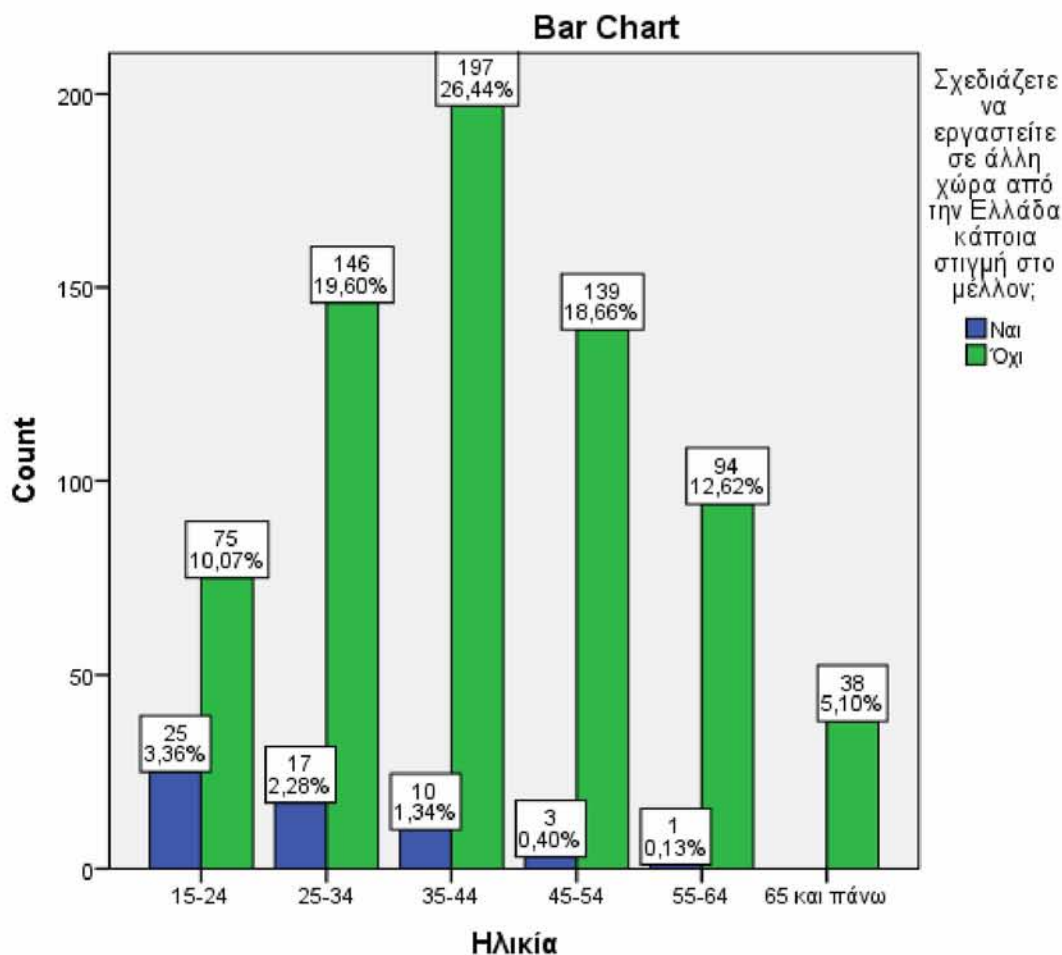
Η διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα βρίσκεται και στην χρονική διάρκεια που σκοπεύουν να εργαστούν εκεί, καθώς οι γυναίκες βλέπουν μία πιο σύντομη διαμονή απ' ότι οι άντρες. Παρ' όλα αυτά ο τύπος της εργασίας που θέλουν κάνουν δεν δείχνει καμία απολύτως διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα.

Και στα δύο φύλα, κίνητρο για την μετανάστευση, αποτελεί το ύψος των αποδοχών. Μικρό είναι το ποσοστό που θέλει να εργαστεί στο εξωτερικό με τα ίδια χρήματα.

Ένα αξιοσημείωτο εύρημα είναι ότι και τα δύο φύλα, σε περίπτωση ανεργίας, δεν θα ήταν έτοιμοι να μετακινηθούν σε άλλη περιοχή ή χώρα. Βέβαια το ποσοστό στις γυναίκες που δεν θέλουν να μεταναστεύσουν είναι λίγο μεγαλύτερο.

5.2.2 Ερευνητικό ερώτημα 2^ο: Πως επηρεάζει η ηλικία την πρόθεση για μετανάστευση.

Γράφημα 42: Ηλικία – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.

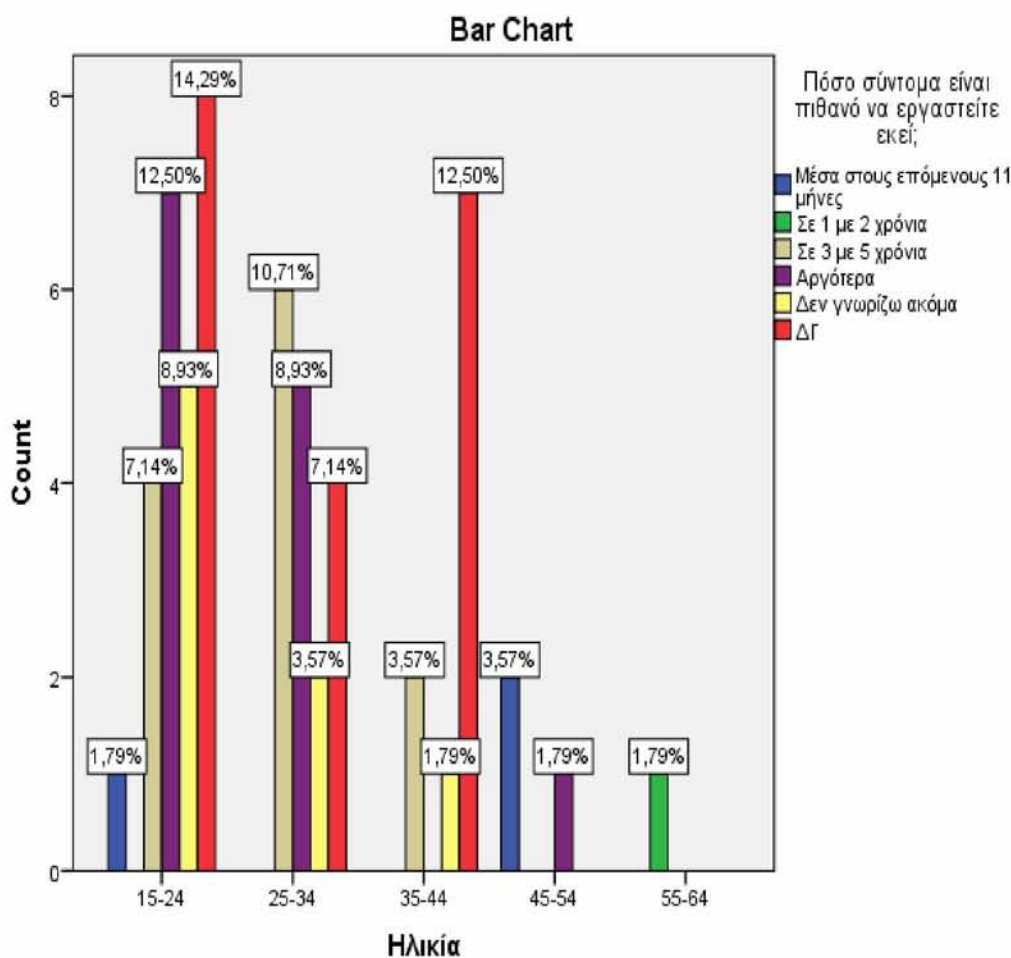

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Βλέποντας το παραπάνω γράφημα παρατηρούμε αυτούς που σχεδιάζουν να μεταναστεύσουν ανάλογα με την ηλικία. Παρατηρείται ότι όσο μεγαλώνει η ηλικία τόσο μικραίνει το ποσοστό που θέλουν να μεταναστεύσουν. Ειδικότερα στις ηλικίες 15-24, το 3,36% σκέφτεται την μετανάστευση, στις ηλικίες 25-34, το 2,28%, στις ηλικίες 35-44, το 1,34% και τέλος στις ηλικίες 45-54, μόλις το 0,40%. Για ακόμα μία φορά εκεί δεν που δεν σχεδιάζουν να μεταναστεύσουν αποτελούν την συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος. Η συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών είναι ασθενής (Cramer's $V = 0,29$) και οι μεταβλητές δεν είναι εντελώς ανεξάρτητες αλλά ούτε και

απόλυτα συσχετισμένες, , όπως και το γεγονός ότι είναι στατιστικά σημαντικές (p-value=0,000).

Γράφημα 43: Ηλικία – Πόσο σύντομα είναι πιθανό να εργαστείτε στο εξωτερικό.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Το γράφημα αυτό στηρίζεται σε αυτούς που απάντησαν ότι πρόκειται να εργαστούν στο εξωτερικό. Στην ηλικιακή ομάδα των 15-24, το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε ότι δεν γνωρίζει. Το 8,93% απάντησε ότι δεν γνωρίζει ακόμα. Αργότερα απάντησε, το 12,5%, ενώ πιο σαφή απάντηση όσο αφορά τον χρόνο, έδωσε το 7,14%, σε 3-5 χρόνια και πιο άμεσα, μέσα στους επόμενους 11 μήνες το 1,79%.

Στην ηλικιακή ομάδα των 25-34, το 10,71% σκέφτεται να μετακινηθεί στα επόμενα 3-5 χρόνια, το 8,93% αργότερα, το 3,57% δεν γνωρίζει ακόμα, ενώ δεν γνωρίζει γενικώς το 7,14%.

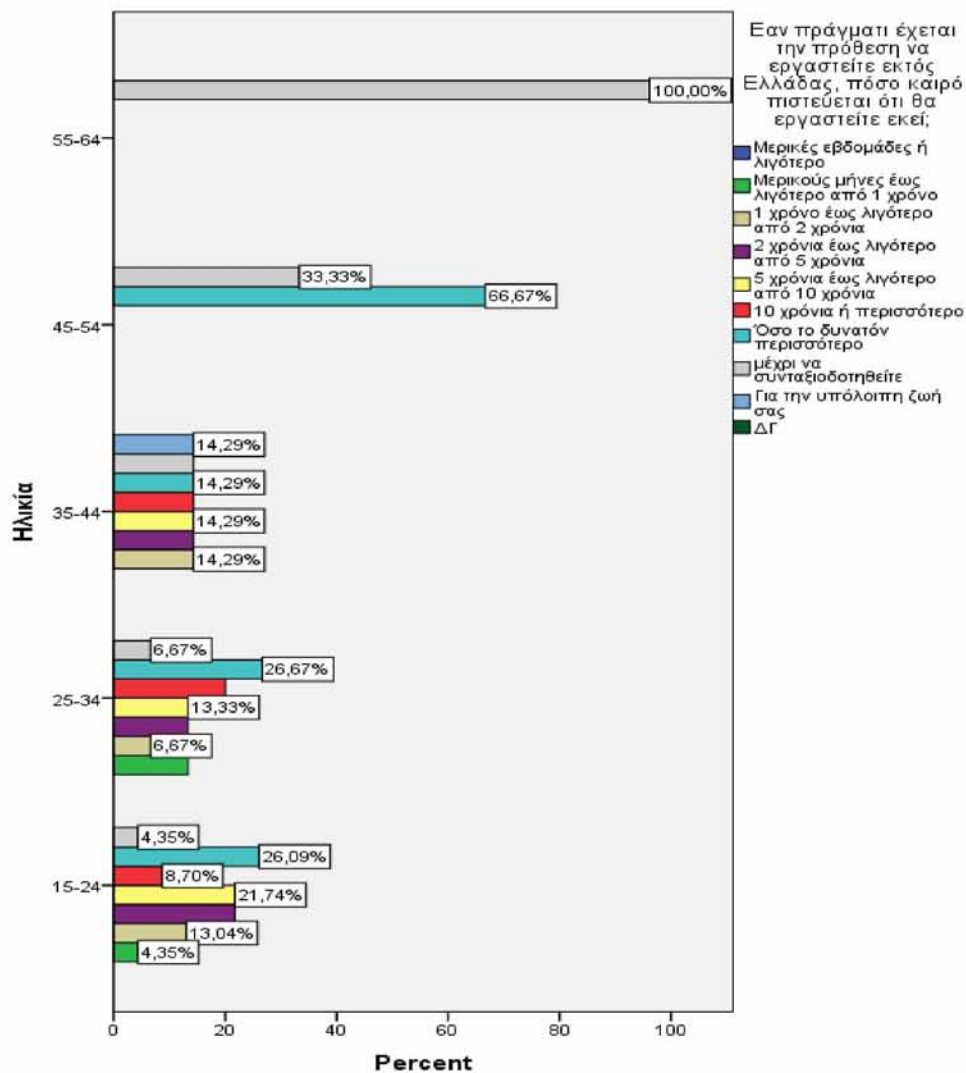
Στις ηλικίες 35-44, το 3,57% σκοπεύει να μεταναστεύσει στα επόμενα 3-5 χρόνια, ενώ το 1,79% δεν γνωρίζει ακόμα και το 12,50% δεν γνωρίζει.

Στη συνέχεια, στην ηλικιακή ομάδα των 45-54, το 3,57% σκοπεύει να φύγει άμεσα και το 1,79% αργότερα.

Τέλος στην τελευταία ηλικιακή ομάδα των 55-64, αυτοί που σχεδιάζουν να μεταναστεύσουν είναι το 1,79% και σκοπεύουν να μετακινηθούν σε 1 με 2 χρόνια.

Πρέπει να αναφερθεί ότι υπάρχει ισχυρή συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών με Cramer $V=0,63$ και οι μεταβλητές δεν είναι εντελώς ανεξάρτητες αλλά ούτε και απόλυτα συσχετισμένες. Ο αριθμός των απαντήσεων δεν είναι μεγάλος οπότε, δεν μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα.

Γράφημα 44: Ηλικία – Πόσο καιρό πιστεύετε ότι θα εργαστείτε εκεί.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Από το σύνολο των απαντήσεων προκύπτει ότι στην ηλικία των 55-64, προτίθενται να εργαστούν μέχρι την συνταξιοδότηση τους. Επίσης στις ηλικίες από 45-54, το 33,33% θέλει να εργαστεί μέχρι την συνταξιοδότηση και το 66,67% όσο το δυνατόν περισσότερο. Στην παραγωγική ηλικία των 35-44, τα ποσοστά είναι ίδια σε όλες τις κατηγορίες εκτός από τις κατηγορίες λίγες εβδομάδες και λίγους μήνες μέχρι 1 χρόνο.

Στις ηλικίες 25-34, το 6,67% μέχρι την σύνταξη, το 26,67% θέλει να εργαστεί όσο το δυνατόν περισσότερο, το 20% από 10 χρόνια και περισσότερο. Από το 13,33% συγκεντρώνουν οι κατηγορίες από 5 μέχρι λιγότερο από 10 χρόνια και από 2 μέχρι

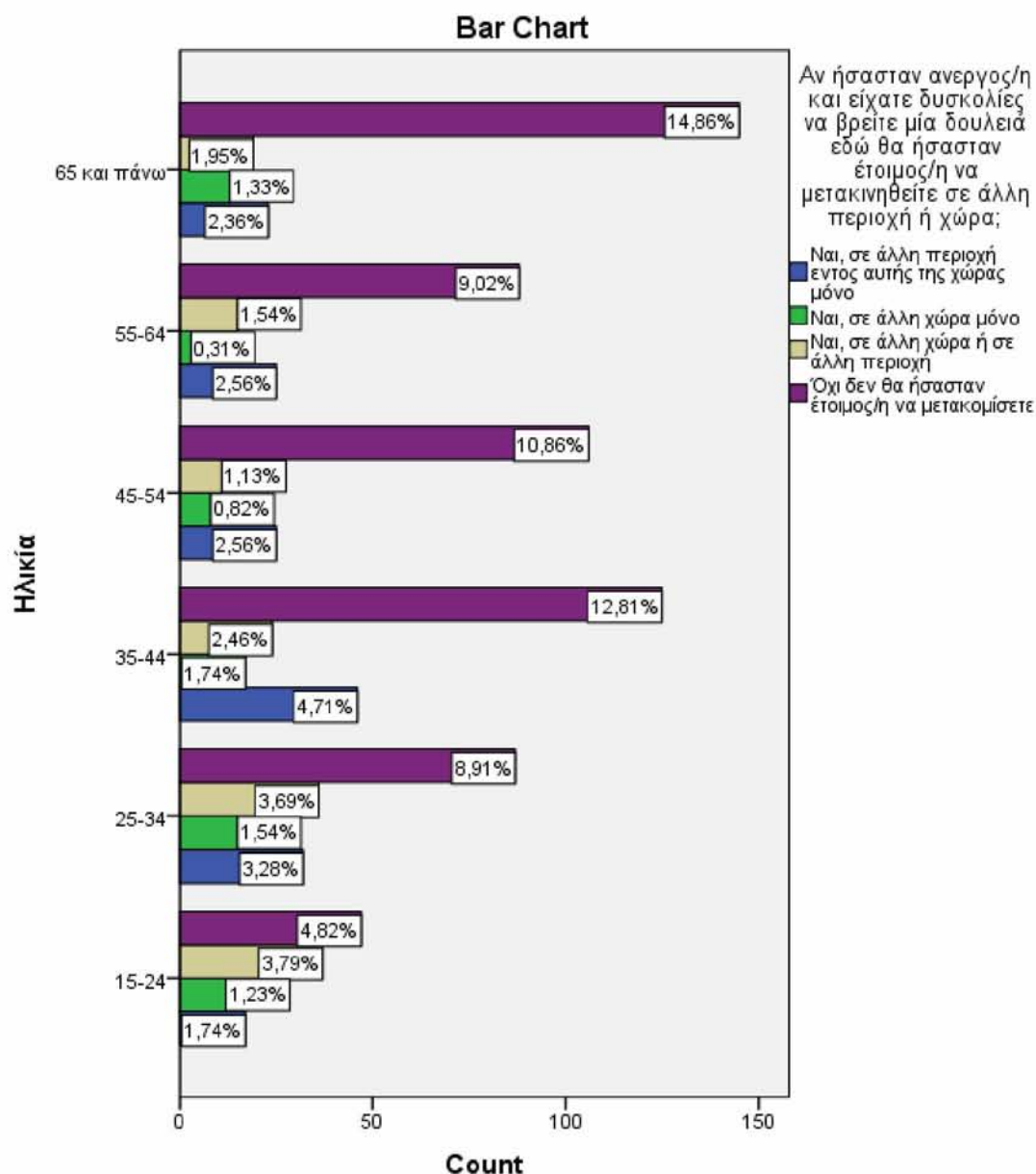
λιγότερο από 5 χρόνια. Το 6,67% θέλει να εργαστεί από 1 μέχρι λιγότερο από 2 χρόνια, και τέλος το 13,33%, μερικούς μήνες μέχρι και 1 χρόνο.

Οι ηλικίες 15-24 που επιθυμούν να εργαστούν στο εξωτερικό, με ποσοστό 26,09% βρίσκονται αυτοί που θέλουν να εργαστούν εκεί όσο το δυνατόν περισσότερο. Ακολουθούν οι κατηγορίες «από 2 έως λιγότερο από 5 χρόνια» και «από 5 έως λιγότερο από 10 χρόνια», με ποσοστό 21,74% η κάθε μία. Με 13,04% βρίσκονται εκείνοι που σκέφτονται να εργαστούν «από 1 έως λιγότερο 2 χρόνια». Το 8,70% του ποσοστού επιθυμεί να εργαστεί πάνω από 10 χρόνια. Τέλος, από 4,35% έχουν οι κατηγορίες «μερικούς μήνες μέχρι λιγότερο από ένα χρόνο» και «μέχρι την συνταξιοδότηση».

Παρατηρείται ότι αυτοί που θέλουν να εργαστούν στο εξωτερικό, όσο μεγαλύτερη ηλικίας σκέφτονται την ολοκλήρωση της εργασίας μέχρι την συνταξιοδότηση. Στις μικρότερες ηλικίες το ποσοστό μοιράζεται γιατί μπαίνουν κάποια χρονικά όρια. Γενικά αυτοί που θέλουν να εργαστούν στο εξωτερικό, έχουν έναν χρονικό ορίζοντα για την παραμονή και εργασία, με τελικό σκοπό την πιθανή επιστροφή του.

Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί ότι υπάρχει μεσαία συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών, με Cramer's $V=0,36$ και οι μεταβλητές είναι εξαρτημένες και απόλυτα συσχετισμένες. Οι απαντήσεις, επειδή αφορούν την κατηγορία, όσων απάντησαν ότι προτίθεται να μεταναστεύσουν, είναι λίγες, συνεπώς τα συμπεράσματα είναι επισφαλή.

Γράφημα 45: Ηλικία – Πιθανότητα μετανάστευσης σε περίπτωση ανεργίας.

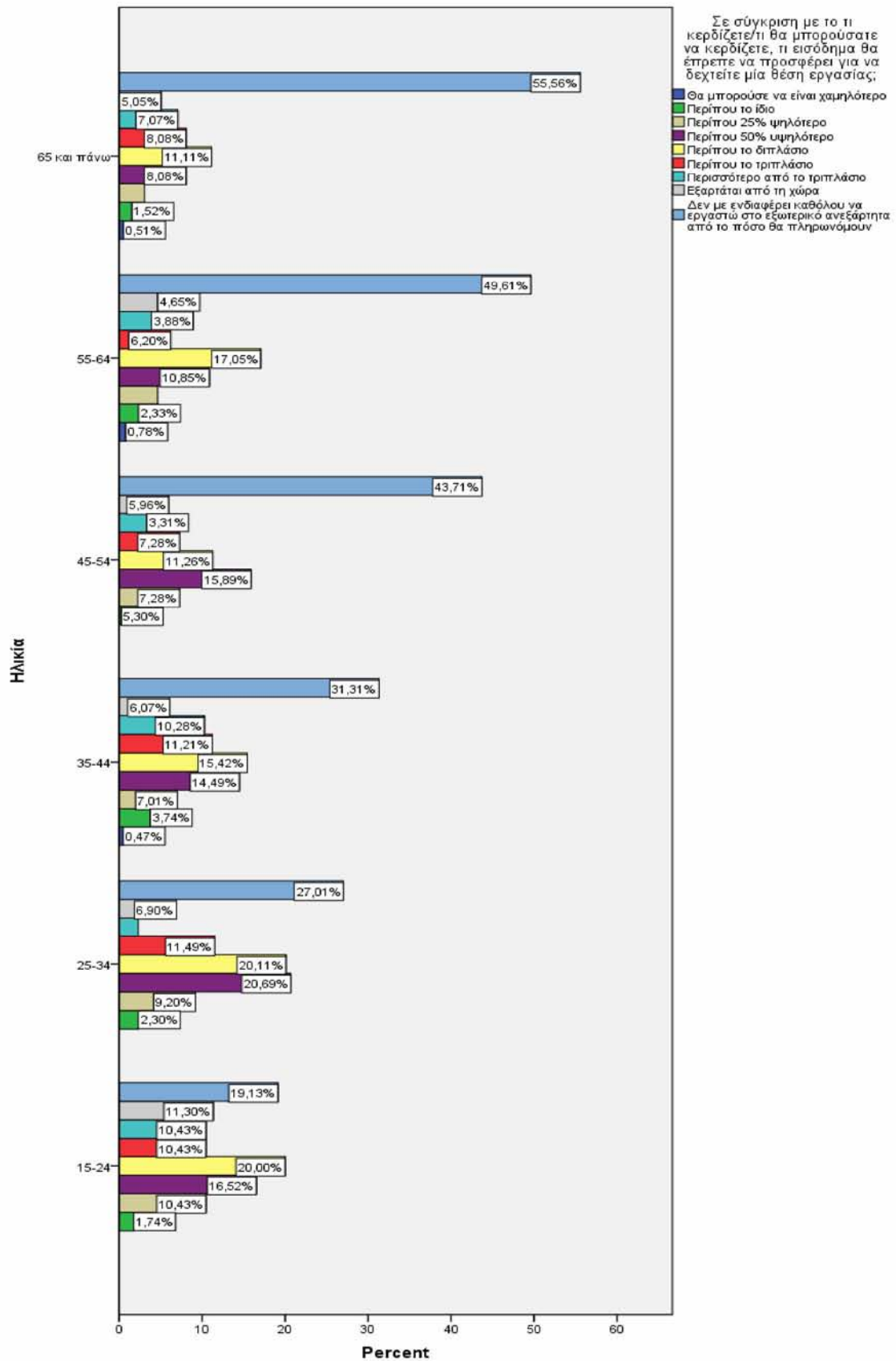
Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

Σε όλες τις ηλικιακές ομάδες, παρατηρείται ότι δεν υπάρχει μεγάλη προθυμία για μετακίνηση τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Βέβαια στις ηλικίες 15-24 το συγκεκριμένο ποσοστό μειώνεται. Επίσης σε όλες τις ηλικιακές ομάδες υπάρχει προτίμηση στην εσωτερική μετανάστευση απ' ότι στην εξωτερική. Παρόμοια ποσοστά παρουσιάζει και η κατηγορία αυτών που δεν έχουν πρόβλημα με την μετανάστευση είτε είναι εσωτερική είτε εξωτερική. Η συσχέτιση είναι μικρή

(Cramer's $V = 0,160$) και οι μεταβλητές δεν είναι εντελώς ανεξάρτητες αλλά ούτε και απόλυτα συσχετισμένες. Τα συμπεράσματα είναι ασφαλή καθώς $p\text{-value} = 0,000$.

Γράφημα 46: Ηλικία – Σύγκριση αμοιβών στην Ελλάδα με το εξωτερικό.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Στις ηλικίες 15-24, κυριαρχεί η τάση να επιζητούν μεγαλύτερες αμοιβές. Στην ηλικιακή ομάδα 25-34, παρατηρείται ή ίδια τάση από αυτούς που θα δέχονταν μία εργασία, αν και υπάρχει και μεγάλο ποσοστό που δεν σκοπεύει αν μεταναστεύσει. Η ίδια κατάσταση παρατηρείται και στις ηλικίες 35-44, με το ποσοστό των που δεν θέλουν να μεταναστεύσουν να ανέρχεται στο 31,31%. Στην ηλικιακή ομάδα 45-54 αυξάνεται η άρνηση για μετανάστευση αλλά οι υπόλοιποι επιζητούν ως κίνητρο τις καλύτερες αποδοχές. Στην κατηγορία των 55-64 αυξάνετε κι άλλο το ποσοστό εκείνων που δεν θέλουν να μεταναστεύσουν, αλλά η τάση για υψηλότερους μισθούς παραμένει. Τέλος για τις ηλικίες 65 και πάνω το ποσοστό άρνησης μεγαλώνει κι άλλο, αλλά αυτοί που επιθυμούν να μεταναστεύσουν θα το έκαναν για καλύτερες απολαβές. Τα ποσοστά εκείνων που θα πήγαιναν με τις ίδιες αμοιβές ή και χαμηλότερες είναι πολύ μικρά.

Βλέπουμε ότι ανεξάρτητα από την ηλικία το κίνητρο για αυτούς που θέλουν να μεταναστεύσουν είναι οι υψηλότερες αμοιβές.

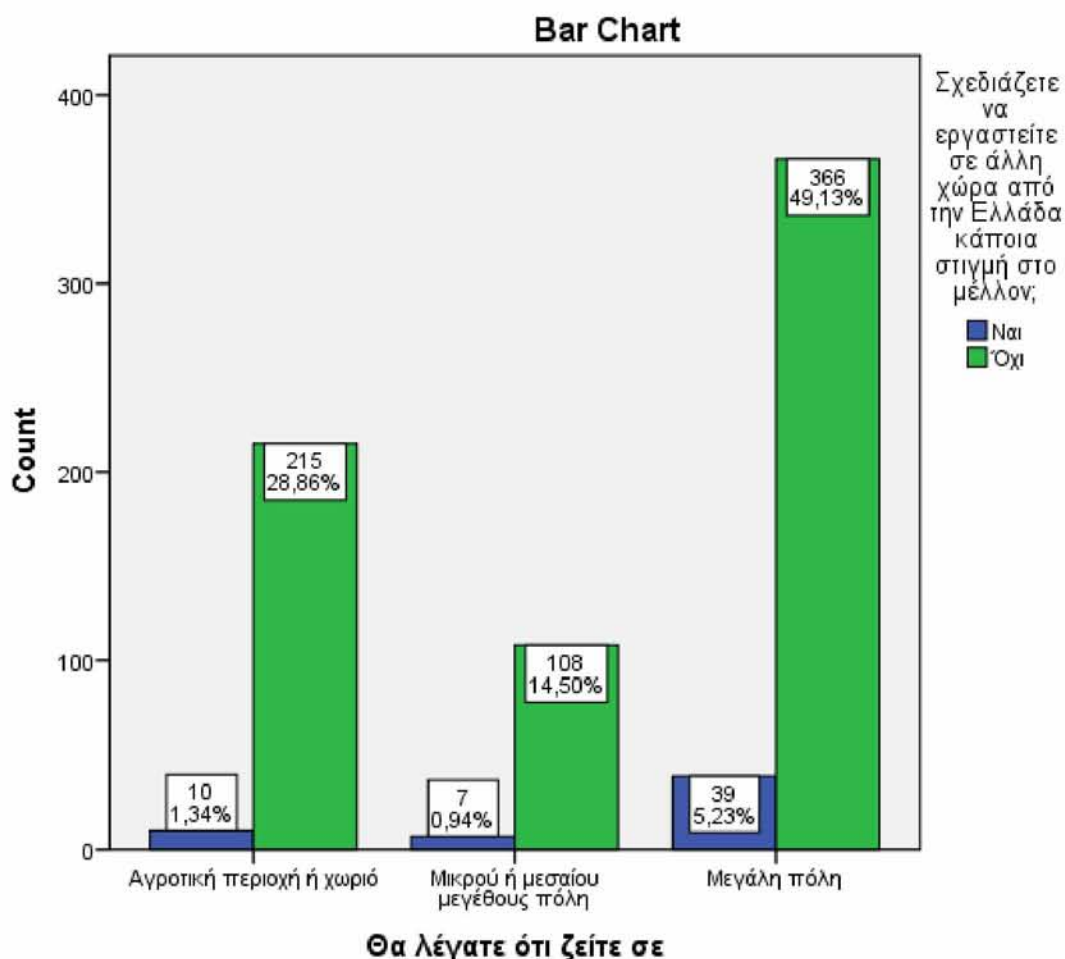
Η συσχέτιση είναι μικρή (Cramer's $V=0,14$) και οι μεταβλητές δεν είναι εντελώς ανεξάρτητες αλλά ούτε και απόλυτα συσχετισμένες. και τα συμπεράσματα είναι ασφαλή $p\text{-value}=0,000$.

Συμπεράσματα 2^ο ερευνητικού ερωτήματος

Στις μικρότερες ηλικίες παρατηρείται μεγαλύτερη πρόθεση για μετανάστευση αν και υπάρχει μία αβεβαιότητα ως προς τον χρόνο που το πραγματοποιήσουν. Από αυτούς που θα μεταναστεύσουν πολλοί έχουν θέσει ένα συγκεκριμένο χρονικό όριο εργασίας, το οποίο διαφοροποιείται ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα. Η περίπτωση της ανεργίας δεν φαίνεται ότι επηρεάζει και πολύ την απόφαση για μετακίνηση, ειδικότερα στο εξωτερικό. Βέβαια, η πρόθεση για μετανάστευση εξαρτάται από τις επιθυμητές αμοιβές.

5.2.3 Ερευνητικό ερώτημα 3^ο: Πως επηρεάζει ο τόπος διαμονής την απόφαση για μετανάστευση.

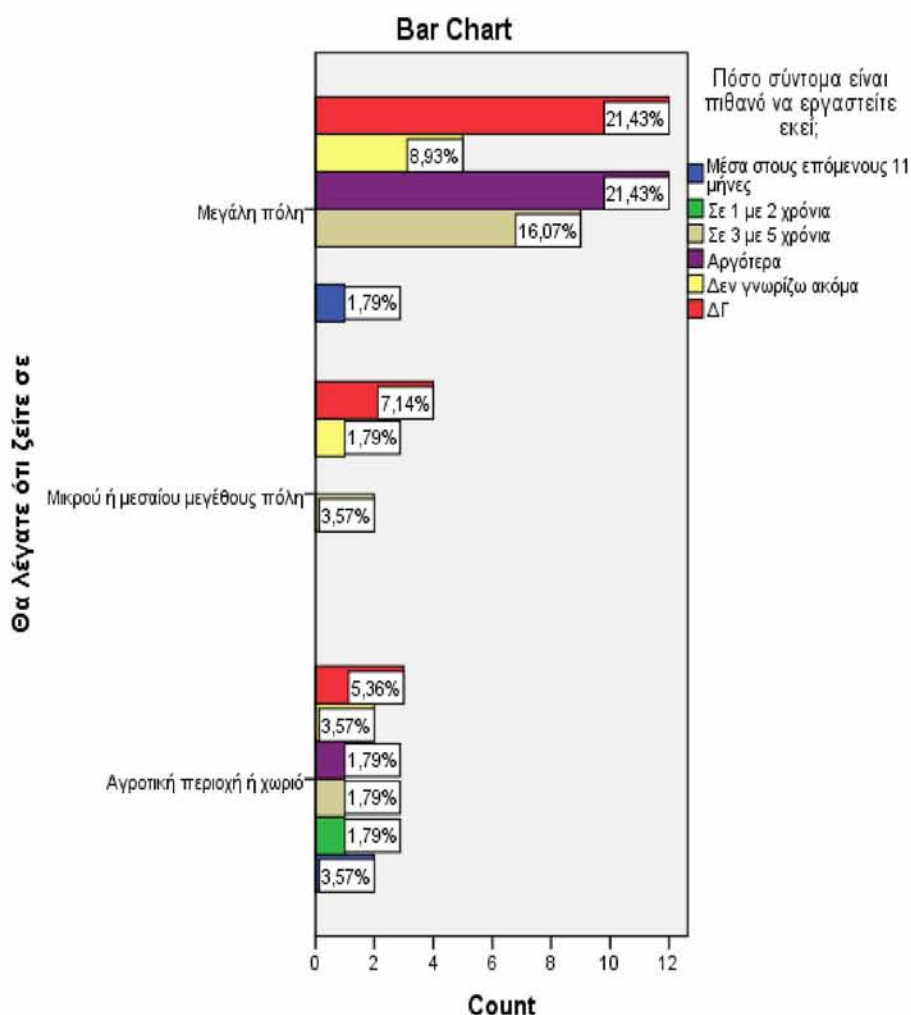
Γράφημα 47: Τόπος διαμονής – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Με βάση το γράφημα, οι κάτοικοι των μεγάλων αστικών κέντρων σε μεγαλύτερο ποσοστό (5,23%) επιθυμούν να μεταναστεύσουν. Ακολουθούν οι κάτοικοι των αγροτικών περιοχών, με 1,34% και το μικρότερο ποσοστό έχουν οι κάτοικοι των μικρών και μεσαίων πόλεων (0,94%). Ο συσχετισμός είναι μικρός (Cramer's $V=0,09$) και οι μεταβλητές δεν είναι ανεξάρτητες εντελώς ούτε απόλυτα εξαρτημένες. Επειδή $p\text{-value}=0,05$ τα συμπεράσματα που εξάγονται είναι ασφαλή.

Γράφημα 48: Τόπος διαμονής – πόσο σύντομα είναι πιθανό να εργαστείτε στο εξωτερικό.

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία.

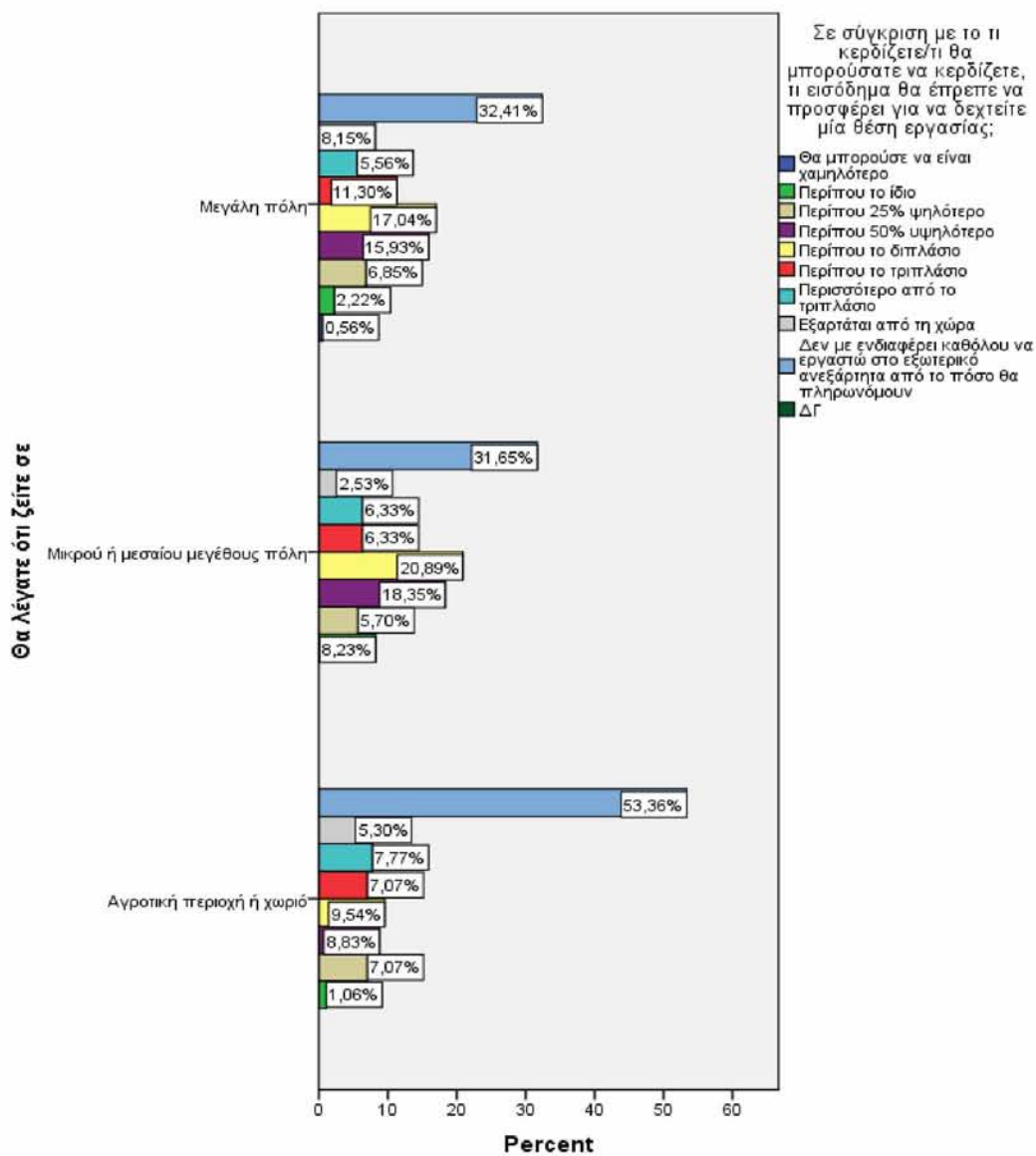
Αυτό το γράφημα αφορά αυτούς που απάντησαν ότι είναι διατεθειμένοι να μεταναστεύσουν. Από τους κατοίκους της μεγάλης πόλης, το ποσοστό που θα φύγουν άμεσα είναι 1,79%. Σε διάστημα 3-5 χρόνια σχεδιάζει να φύγει το 16,07%. Με ποσοστό 8,93% απάντησαν δεν γνωρίζω ακόμα και τέλος με ποσοστό 21,43% βρίσκονται αυτοί που σκοπεύουν να φύγουν αργότερα και αυτοί που δεν γνωρίζουν με το ίδιο ποσοστό.

Οι κάτοικοι των μεσαίων πόλεων, το 7,14% δεν γνωρίζει, το 1,79% δεν γνωρίζει ακόμα και τέλος το 3,57% σχεδιάζει να φύγει σε 3-5 χρόνια.

Στις αγροτικές περιοχές παρατηρείται ότι τα ποσοστά είναι περίπου τα ίδια σε όλες τις κατηγορίες. Ειδικότερα το 5,36% δεν γνωρίζει και το 3,57% δεν γνωρίζει ακόμα.

Από 1,79% έχουν οι παρατηρήσεις σε 1-2 χρόνια, σε 3-5 χρόνια και αργότερα. Τέλος αυτοί που σκέφτονται να μεταναστεύσουν μέσα στους επόμενους 11 μήνες είναι το 3,57%. Γενικά παρατηρείται ότι στα μεγάλα αστικά κέντρα η τάση για μετανάστευση είναι μεγαλύτερη απ’ ότι στις αγροτικές περιοχές και στις μικρομεσαίες πόλεις. Ο συντελεστής συσχέτισης των δύο ερωτήσεων είναι μέτριος με (Cramer’s V=0,36) και οι μεταβλητές είναι σχετικά εξαρτημένες. Οι απαντήσεις που δόθηκαν είναι λίγες, ώστε να μην επαρκούν για ασφαλή συμπεράσματα.

Γράφημα 49: Τόπος διαμονής – Σύγκριση αμοιβών στην Ελλάδα με το εξωτερικό.

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία.

Οι κάτοικοι των μεγάλων πόλεων, εξαιρώντας το ποσοστό που δεν είναι διατεθειμένοι να μεταναστεύσουν ανεξάρτητα από την αμοιβή, το 17,04% θέλει περίπου την διπλάσια αμοιβή, το 15,93% θέλει 50% υψηλότερη αμοιβή, το 11,30% θέλει την τριπλάσια αμοιβή. Περισσότερο από το τριπλάσιο θέλει το 5,56%. Εξαρτάται από την χώρα απάντησε το 4,49%. Με 25% περισσότερες αποδοχές απάντησε το 8,15%. Με περίπου το ίδιο απάντησε το 2,22% και τέλος, θα μπορούσε και χαμηλότερα απάντησε το 0,56%.

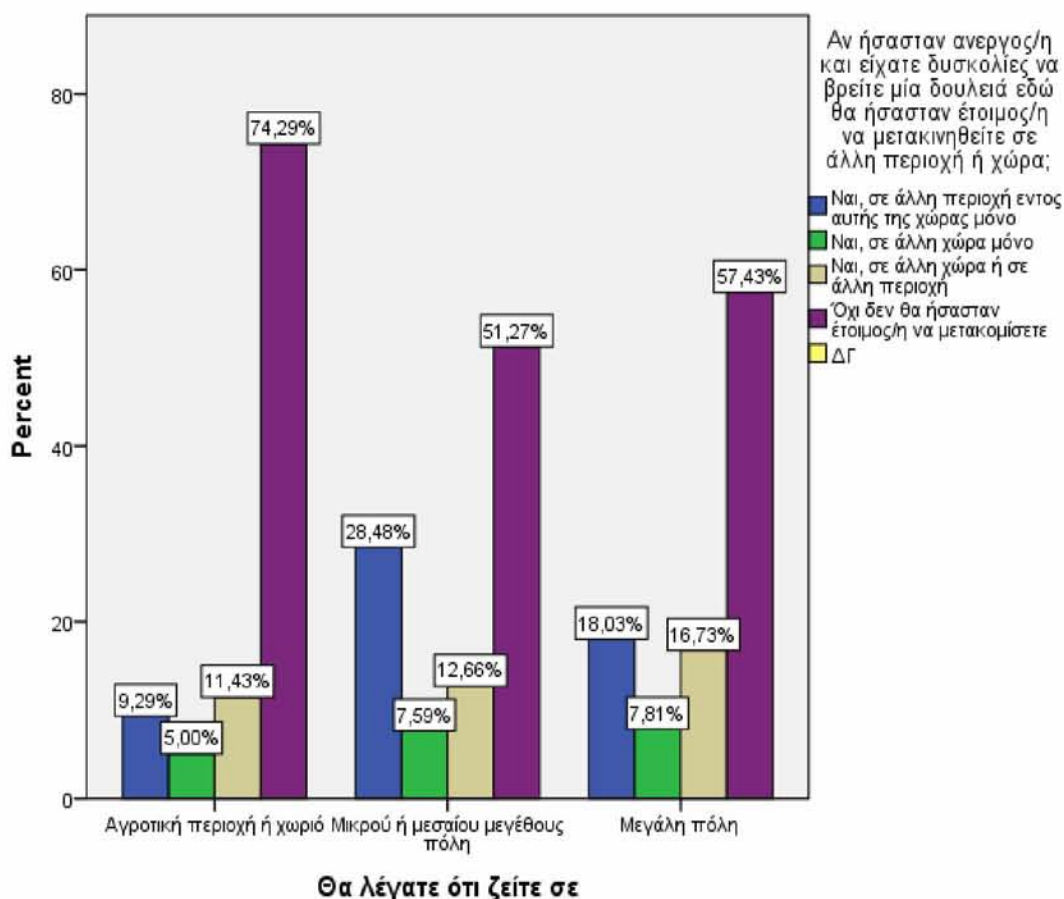
Στις μεσαίες και μικρές πόλεις παρατηρούμε ότι το 31,65% δεν σκοπεύει να μετακινηθεί. Το 20,89% επιθυμεί διπλάσια αμοιβή και το 18,35% θέλει 50% περισσότερο μισθό απ' ότι λαμβάνει. Με 6,33% ακολουθούν εκείνοι που θέλουν περίπου τριπλάσιο και πάνω από τριπλάσιο μισθό. Το 5,70% θέλει 25% περισσότερα χρήματα και το 8,23% είναι ευχαριστημένο με τα ίδια. Τέλος το 2,53% πιστεύει ότι εξαρτάται από την χώρα

Παρόμοιες αποτελέσματα λήφθηκαν και από τις αγροτικές περιοχές. Αφαιρώντας το ποσοστό αυτών που πρόκειται να μεταναστεύσουν ανεξαρτήτως αμοιβής, τα υπόλοιπα ποσοστά κυμαίνονται περίπου τα ίδια μεταξύ τους. Διαφοροποιείται μόνο το ποσοστό που επιθυμούν περίπου την ίδια αμοιβή με 1,06% και ότι δεν υπάρχει κάποιος που να είναι διατεθειμένος να εργαστεί στο εξωτερικό με μικρότερη αμοιβή από αυτήν που λαμβάνει τώρα. Επίσης παρατηρείται ότι στις μικρού ή μεσαίου μεγέθους πόλεις και στις μεγάλες πόλεις οι επιθυμητές αμοιβές για το εξωτερικό είναι μεγαλύτερες.

Η συσχέτιση είναι μικρή (Cramer's $V=0.2$) και οι μεταβλητές είναι σχετικά εξαρτημένες. Τα συμπεράσματα που βγαίνουν είναι ασφαλή γιατί το $p\text{-value}=0,000$.

Γράφημα 50: Τόπος διαμονής – Πιθανότητα μετανάστευσης σε περίπτωση ανεργίας.

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία.

Παρατηρούμε ότι στις αγροτικές περιοχές το 74,29% δεν θα επιθυμούσε να μετακινηθεί. Το 9,29% θα μετακινούνταν μόνο εντός συνόρων. Μόνο το 5% του δείγματος θα πήγαινε σε άλλη χώρα και το 11,43% δεν θα πρόβλημα να μετακινηθεί είτε εντός είτε εκτός συνόρων.

Στις μεσαίες και μικρές πόλεις το ποσοστό αυτών που δεν θα μετακινούνταν είναι το μεγαλύτερο με 51,27%. Εδώ βέβαια φαίνεται ότι 28,48% θέλει να μετακινηθεί σε άλλη περιοχή εντός συνόρων. Το 12,66% δεν θα είχε πρόβλημα σε οποιαδήποτε προοπτική μετακίνησης και μόλις το 7,59% θα μετανάστευε.

Και στις μεγάλες πόλεις, το μεγαλύτερο ποσοστό (57,43%) δεν επιθυμεί να μετακινηθεί. Το 18,03% σκέφτεται να μετακινηθεί εντός συνόρων, ενώ το 16,73% σκέφτεται και τις δύο επιλογές. Το μικρότερο ποσοστό (7,81%) το συγκεντρώνουν αυτοί που θέλουν να πάνε σε άλλη χώρα.

Σύμφωνα με το περιεχόμενο των ερωτήσεων και των απαντήσεων που λήφθηκαν, παρατηρείται ότι ακόμα και σε περίπτωση ανεργίας οι άνθρωποι δεν είναι διατεθειμένοι να μετακινηθούν όχι μόνο στο εξωτερικό αλλά και στο εσωτερικό. Επίσης, μεγαλύτερη πρόθεση εσωτερικής μετακίνησης έχουν οι κάτοικοι των μεσαίων και μικρών πόλεων. Τέλος τα ποσοστά εξωτερικής μετανάστευσης είναι και στις τρεις κατηγορίες τα μικρότερα που δείχνει την διστακτικότητα για μετανάστευση.

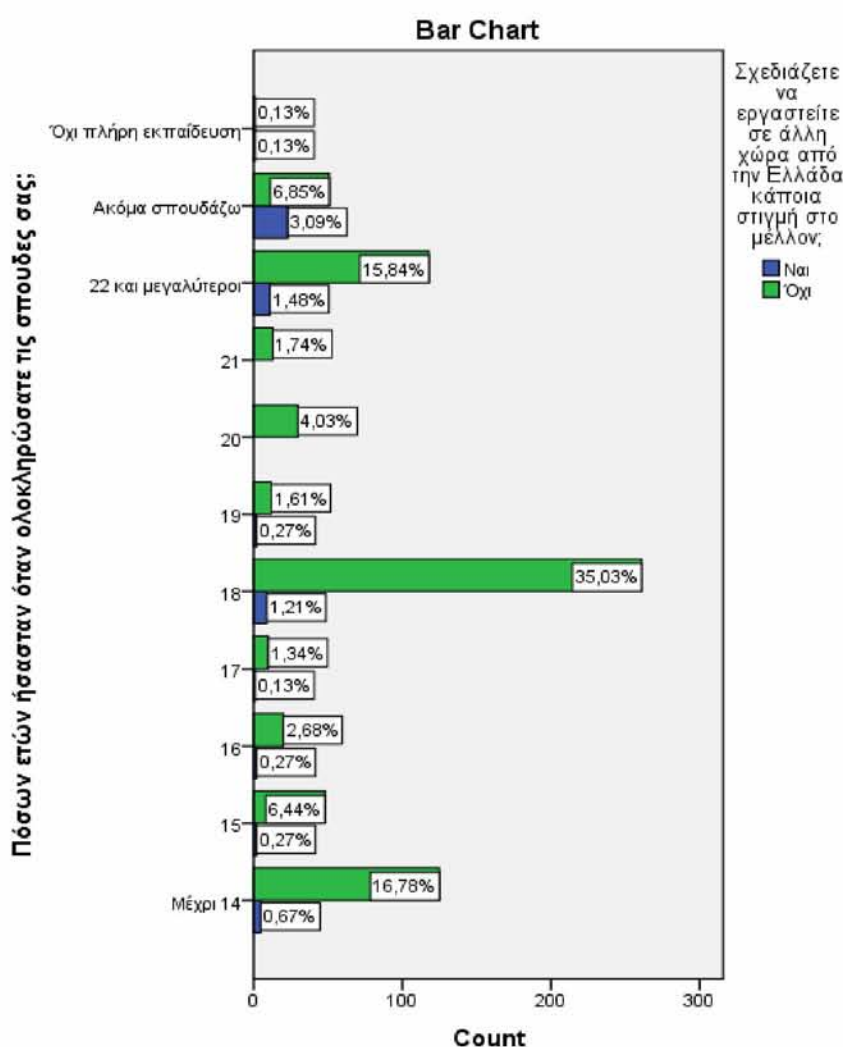
Η συσχέτιση είναι μικρή (Cramer's $V=0.14$) και οι μεταβλητές είναι σχετικά εξαρτημένες. Το $p\text{-value}=0,000$ άρα τα συμπεράσματα που βγαίνουν από αυτό το γράφημα είναι ασφαλή.

Συμπεράσματα 3^{ου} ερευνητικού ερωτήματος.

Ο τόπος διαμονής δείχνει ότι αυτοί που ζουν σε μεγάλα αστικά κέντρα είναι περισσότερο διατεθειμένοι να εργαστούν σε άλλη χώρα αλλά δεν διευκρινίζεται η χρονική στιγμή που θα το αποφασίσουν. Ανεξαρτήτως τόπου διαμονής, η μεγαλύτερη αμοιβή φαίνεται να αποτελεί κίνητρο για τη λήψη της απόφασης για μετανάστευση. Η περίπτωση της ανεργίας δεν φαίνεται να επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την πρόθεση μετανάστευσης. Οι περισσότεροι θα προτιμούσαν να μετακινηθούν εντός συνόρων και το μικρότερο μέρος του δείγματος θα επέλεγε να μεταναστεύει μόνο στο εξωτερικό.

5.2.4 Ερευνητικό ερώτημα 4^ο : Πως επηρεάζει η εκπαίδευση την πρόθεση για την μετανάστευση;

Γράφημα 51: Ηλικία ολοκλήρωσης σπουδών – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.

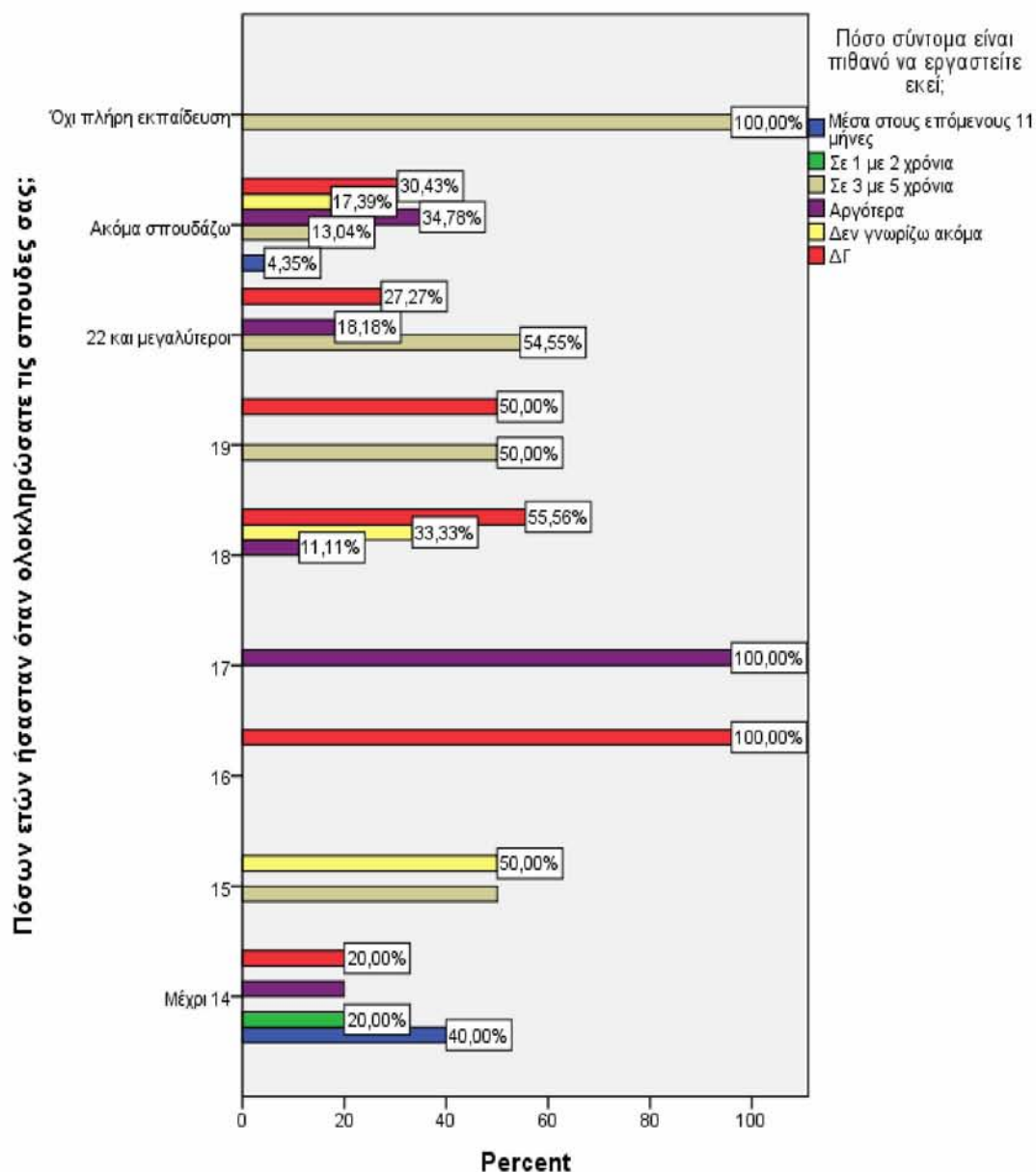
Πηγή: Ίδια Επεξεργασία.

Από το παραπάνω γράφημα βγαίνει το συμπέρασμα, πως επηρεάζει η εκπαίδευση την πρόθεση για μετανάστευση. Το μεγαλύτερο ποσοστό που δήλωσε ότι σχεδιάζει να εργαστεί εκτός Ελλάδας είναι το 3,09% στην κατηγορία όσων σπουδάζουν ακόμα. Το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό είναι το 1,46% σε αυτούς που ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους μετά τα 22 χρόνια. Ακολουθώς από αυτούς που

ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους στα 18 και με ποσοστό 1,21%, προτίθενται να μεταναστεύσουν. Με ποσοστό 0,67% βρίσκονται εκείνοι που ολοκλήρωσαν την εκπαίδευση τους μέχρι τα 14. Στις υπόλοιπες παρατηρήσεις τα ποσοστά αυτών που θέλουν να μεταναστεύσουν είναι πολύ μικρά. Επίσης, παρατηρείται ότι με βάση το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας, αυτοί που ακόμα σπουδάζουν ακόμα είναι πιο εύκολα διατεθειμένοι να εργαστούν στο εξωτερικό. Αυτό ισχύει και για όσους έχουν ολοκληρώσει την εκπαίδευση τους στα 22 έτη και μετά, που πιθανόν είναι κάτοχοι κάποιου ανώτερου τίτλου σπουδών. Ακόμα, στην ηλικία των 18, όπου οι περισσότεροι πιθανώς να έχουν ολοκληρώσει και την μέση εκπαίδευση, είναι το τρίτο μεγαλύτερο ποσοστό. Συμπερασματικά όσο μεγαλύτερο είναι το επίπεδο σπουδών τόσο μεγαλύτερη είναι η πρόθεση για εργασία στο εξωτερικό.

Επειδή ο δείκτης Cramer's V είναι 0,32 υπάρχει μία μέτρια συσχέτιση. Οι μεταβλητές δεν είναι τελείως ανεξάρτητες μεταξύ τους. Τα συμπεράσματα είναι ασφαλή καθώς $p\text{-value}=0,029$.

Γράφημα 52: Ηλικία ολοκλήρωσης σπουδών – Πόσο σύντομα είναι πιθανό να εργαστείτε στο εξωτερικό.

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία.

Αυτήν η ερώτηση αφορά μόνο το πλήθος που απάντησαν ότι σχεδιάζουν να εργαστούν στο εξωτερικό. Όσοι σπουδάζουν ακόμα, μόνο το 4,35% σχεδιάζει να φύγει άμεσα.. Σε 3-5 χρόνια σχεδιάζει να φύγει το 13,04%. Αργότερα απάντησε το 34,78%. Δεν γνωρίζω ακόμα απάντησε το 17,39% και δεν γνωρίζω το 30,43%.

Όσοι ολοκλήρωσαν τις σπουδές από τα 22 και μετά το 54,55% σχεδιάζει να φύγει σε 3-5 χρόνια, το 27,27% δεν γνωρίζει και 18,18% αργότερα.

Εκείνοι που σταμάτησαν τις σπουδές στην ηλικία των 19, οι μισοί σκοπεύουν να μετακινηθούν σε 3-5 χρόνια και οι υπόλοιποι δεν γνωρίζουν.

Στη ηλικία των 18, όπου ολοκληρώνεται η μέση εκπαίδευση στην Ελλάδα, το 55,56% του δείγματος δεν γνωρίζει πότε θα μεταναστεύσει, όπως και το 33,33% που δεν γνωρίζει ακόμα. Τέλος, αργότερα απάντησε το 11,11%.

Στην ηλικία των 17 όλοι απάντησαν ότι θα μετακινηθούν αργότερα. Στα 16, όλοι απήντησαν ότι δεν γνωρίζουν

Αυτοί που ολοκλήρωσαν την εκπαίδευση στα 15 έτη, 50% σκοπεύει να μεταναστεύσει σε 3-5 χρόνια και το υπόλοιπο 50% δεν γνωρίζει ακόμα.

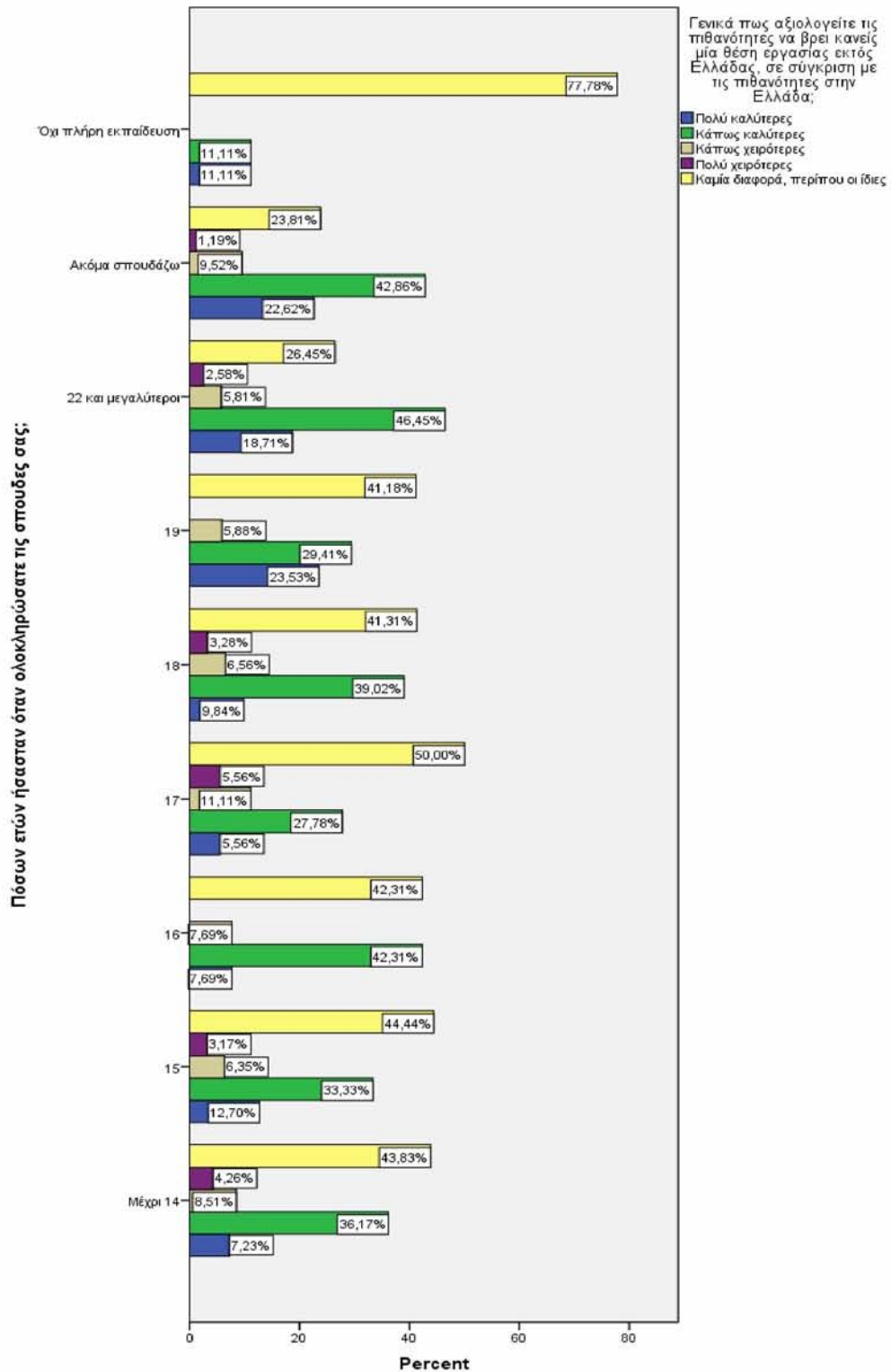
Τέλος, όσοι φοίτησαν μέχρι και τα 14 τους έτη το 40% σκοπεύει να μεταναστεύσει στους επόμενους 11 μήνες. Από 20% έλαβαν οι απαντήσεις, σε 1-2 χρόνια, αργότερα και δεν γνωρίζω ακόμα.

Τέλος αυτοί που ολοκλήρωσαν την εκπαίδευση τους όλοι απάντησαν ότι θα μετακινηθούν μέσα στα επόμενα 3-5 χρόνια.

Γενικά παρατηρείται ότι στο σύνολο, ενώ σκέφτονται την μετανάστευση, πολλοί δεν γνωρίζουν ακριβώς πότε θα μεταναστεύσουν. Πιο κατασταλαγμένοι είναι εκείνοι που ολοκλήρωσαν την φοίτηση τους στα 14 έτη. Επίσης αυτοί που σπουδάζουν ακόμα, έχουν υπόψη τους την μετανάστευση, οπότε η μη σαφής τοποθέτηση για το ακριβές χρονικό διάστημα, μπορεί να θεωρηθεί ως αναμονή μέχρι την ολοκλήρωση των σπουδών. Τέλος, μεγάλη ποσοστά εμφανίζει η πιθανότητα μετανάστευσης σε χρονικό διάστημα 3-5 χρόνια.

Επειδή ο δείκτης Cramer's V είναι 0,45 υπάρχει μία μέτρια προς ισχυρή συσχέτιση. Οι μεταβλητές δεν είναι τελείως ανεξάρτητες μεταξύ τους. Οι μεταβλητές δεν είναι τελείως ανεξάρτητες μεταξύ τους. Ο αριθμός των απαντήσεων είναι μικρός, με αποτέλεσμα τα συμπεράσματα να μην είναι ασφαλή.

Γράφημα 53: Ηλικία ολοκλήρωσης της εκπαίδευσης – Πιθανότητες δουλειάς στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία.

Με βάση την εκπαίδευση, οι ερωτώμενοι απάντησαν πως αξιολογούν τις πιθανότητες εύρεσης εργασίας στο εξωτερικό σε σύγκριση με την Ελλάδα. Μετά από 14 έτη εκπαίδευσης, οι περισσότεροι απάντησαν ότι δεν βλέπουν κάποια διαφορά και το δεύτερο ποσοστό είναι εκείνοι που πιστεύουν ότι οι πιθανότητες είναι κάπως καλύτερες στο εξωτερικό με 36,17%. Οι υπόλοιπες απαντήσεις ακολουθούν με πολύ μονοψήφια ποσοστά.

Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα στα 15 έτη εκπαίδευσης. Το μεγαλύτερο ποσοστό με 44,44% απάντησαν ότι δεν πιστεύουν ότι υπάρχει κάποια διαφορά. Το 33,33% πιστεύει ότι εκεί τα πράγματα είναι κάπως καλύτερα. Ακολουθούν με 6,35% αυτοί που πιστεύουν ότι είναι κάπως χειρότερα, πολύ χειρότερα πιστεύει το 3,17% και τέλος ότι είναι πολύ καλύτερα το 12,70%.

Στα 16, πιστεύουν ότι είναι κάπως καλύτερα το 42,3%, ενώ με το ίδιο ποσοστό πιστεύουν ότι είναι το ίδιο. Με 7,69% ακολουθούν οι κατηγορίες «κάπως καλύτερα» και «κάπως χειρότερα».

Όσοι ολοκλήρωσαν την εκπαίδευση στα 17, το 50% πιστεύει ότι τα πράγματα είναι το ίδιο. Το δεύτερο στη σειρά ποσοστό 27,78% νομίζει ότι είναι κάπως καλύτερα εκεί. Έπειτα έρχονται στη σειρά με ποσοστό 11,11% ότι είναι κάπως χειρότερα και από 5,56% απάντησαν εκείνοι που νομίζουν ότι είναι «πολύ καλύτερα» ή «πολύ χειρότερα».

Αυτοί που τελείωσαν την εκπαίδευση στην ηλικία των 18, το 41,31% πιστεύει ότι είναι ίδιο, το 39,02% απάντησε ότι είναι κάπως καλύτερα, το 9,84% απάντησε ότι είναι πολύ καλύτερα και στο τέλος βρίσκονται με 6,56%, το «κάπως χειρότερα» και με 3,28% ότι είναι πολύ χειρότερα.

Όσοι βρισκόταν την ηλικία των 19 ετών, όταν ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους, το μεγαλύτερο ποσοστό και εδώ απάντησε ότι είναι το ίδιο με 41,18%. Ακολουθεί με 29,41% η απάντηση «κάπως καλύτερα» και με 23,53% η απάντηση «πολύ καλύτερα». Τέλος, το μικρότερο ποσοστό το έχει η απάντηση «κάπως χειρότερα» με 5,88%.

Έχοντας ολοκληρώσει τις σπουδές στα 22 και μετά, οι περισσότεροι απάντησαν ότι οι ευκαιρίες απασχόλησης είναι κάπως καλύτερες εκεί με ποσοστό 46,45%. Στην συνέχεια, έρχεται η απάντηση «καμία διαφορά» με 26,45% και η

απάντηση «πολύ καλύτερα» με 18,71%. Τα μικρότερα ποσοστά τα έχουν οι απαντήσεις «κάπως χειρότερα» με 5,81% και «πολύ χειρότερα» με 2,58%.

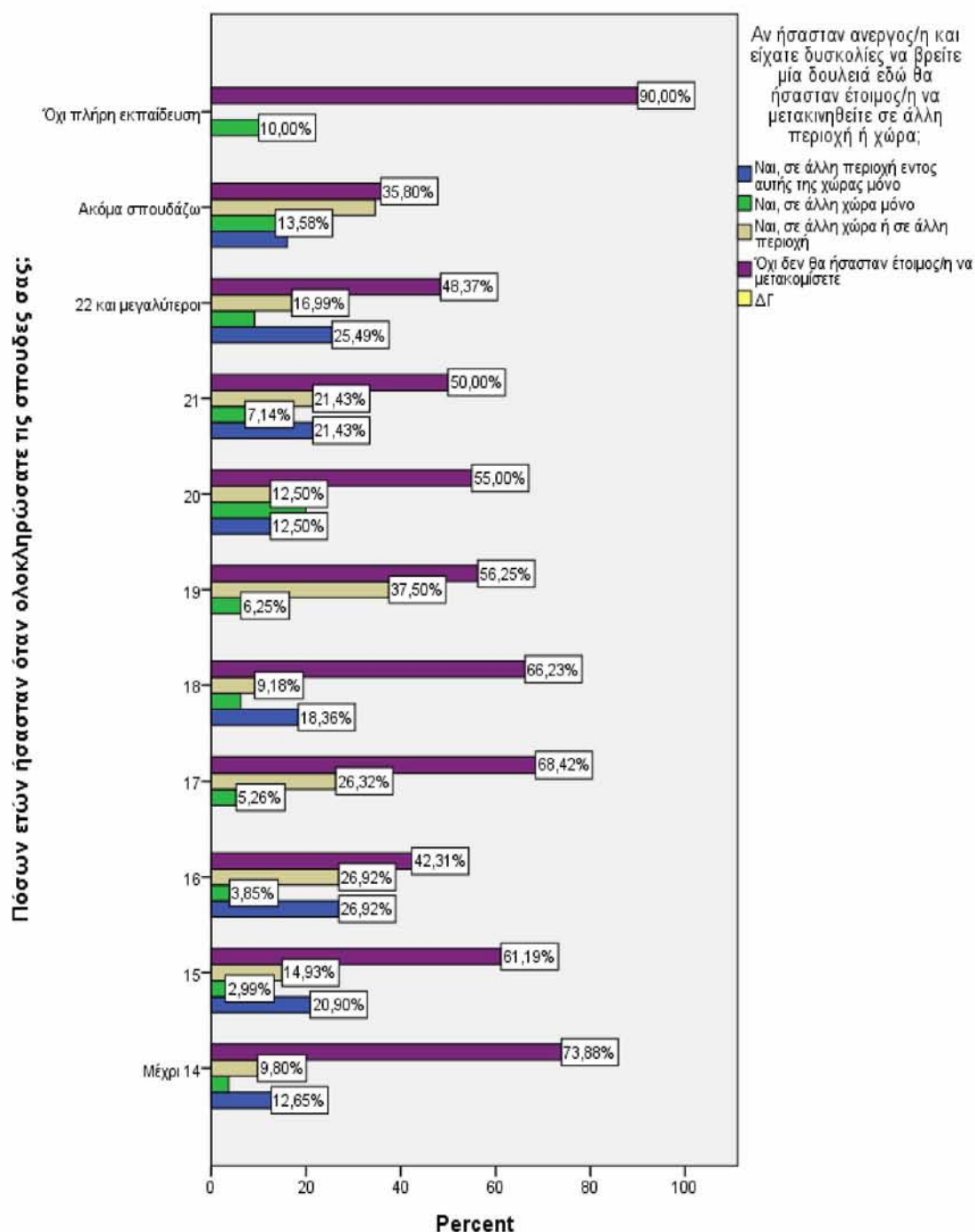
Από τους εν ενεργεία σπουδαστές, οι περισσότεροι απάντησαν με ποσοστό 42,86% ότι είναι «κάπως καλύτερες». Το επόμενο ποσοστό είναι 23,81% με την απάντηση «καμία διαφορά». Με πολύ μικρή απόκλιση (22,62%) ακολουθεί η απάντηση «πολύ καλύτερες», με 9,52% το «κάπως χειρότερες» και τέλος «πολύ χειρότερες» το 1,19%.

Εκείνοι που δεν έχουν ολοκλήρωση την φοίτηση τους, το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος απάντησε με ποσοστό 77,78% «καμία διαφορά. Από 11,11% απάντησαν ότι είναι «πολύ καλύτερες» και «κάπως καλύτερες».

Παρατηρείται ότι οι περισσότεροι ερωτηθέντες, ανεξάρτητα με την εκπαίδευση, πιστεύουν ότι οι πιθανότητες να βρει κάποιος μία θέση εργασίας στο εξωτερικό, είναι περίπου οι ίδιες με την Ελλάδα και κάπως καλύτερες. Με μεγάλη διαφορά ακολουθούν οι υπόλοιπες απαντήσεις. Γενικά, οι ηλικίες που σπουδάζουν ακόμη και αυτοί που έχουν τελειώσει τις σπουδές τους μετά τα 22 χρόνια πιστεύουν στην πλειοψηφία τους ότι οι ευκαιρίες απασχόλησης είναι κάπως καλύτερες στο εξωτερικό. Βέβαια λίγοι είναι αυτοί που πιστεύουν ότι στο εξωτερικό είναι ιδανικά.

Ο βαθμός συσχέτισης Cramer's V είναι 0,12, όπου θεωρείται ασθενής και οι μεταβλητές δεν είναι τελείως ανεξάρτητες μεταξύ τους. Τα συμπεράσματα είναι ασφαλή (p -value=0,029).

Γράφημα 54: Ηλικία ολοκλήρωσης των σπουδών – Πιθανότητα μετανάστευσης σε περίπτωση ανεργίας.

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία.

Αυτοί που δεν ολοκλήρωσαν την εκπαίδευσή τους, δεν είναι διατεθειμένοι να μεταναστεύσουν σε ποσοστό 90%. Μόνο ένα 10% θέλει να μετακινηθεί σε άλλη χώρα.

Όσοι έχουν φοιτήσει μέχρι και τα 22 τους χρόνια το 35,80% δεν σκοπεύει να μετακινηθεί. Το 25,49% θέλει να μετακινηθεί μόνο εντός της χώρας. Το 16,99%

Δεν έχει πρόβλημα με οποιαδήποτε μορφή μετανάστευσης και 9,15% θέλει να μετακινηθεί μόνο σε άλλη χώρα.

Παρόμοια ποσοστά υπάρχουν και στην κατηγορία εκείνων που ολοκλήρωσαν τις σπουδές στα 21, καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό δεν θέλει να μεταναστεύσει. Το μικρότερο ποσοστό (7,14%) θέλει μόνο στο εξωτερικό και με ποσοστό 21,43% βρίσκονται όσοι θέλουν μετακίνηση εντός συνόρων και αυτοί που θέλουν να μεταναστεύσουν και δεν τους ενδιαφέρει ο τόπος.

Αυτοί που σταμάτησαν την φοίτηση στα 20, πάλι το ποσοστό των αρνητικών προς την μετανάστευση είναι υψηλότερο, αλλά εδώ παρατηρείται ότι αυτοί που θέλουν να πάνε σε άλλη χώρα είναι το δεύτερο μεγαλύτερο με 20%. Οι άλλες δύο ομάδες έχουν 12,50% η κάθε μία.

Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών στα 19, τα ποσοστά των απαντήσεων διαμορφώνονται ως εξής: αυτοί που δεν θέλουν να μεταναστεύσουν είναι το 56,25%. Το 37,50% είναι εκείνοι που θα μετακινούνταν ανεξάρτητα από την περιοχή και τέλος με ποσοστό 6,25% εκείνοι που θα πήγαιναν σε άλλη χώρα

Για την ηλικία των 18 ετών οι απαντήσεις διαμορφώνονται ως εξής: 66,23% αυτοί που δεν προτίθεται να μετακινηθούν. Το 18,36% θέλει να μετακινηθεί μόνο εντός συνόρων. Το 9,18% του δείγματος δεν έχει πρόβλημα με τον τόπο ή την χώρα και τέλος μόλις το 6,23% θέλει να πάει σε άλλη χώρα. Παρόμοια διαμόρφωση ποσοστών υπάρχει στη ηλικία ολοκλήρωσης σπουδών των 17. Οι περισσότεροι δεν πρόκειται να μετακινηθούν, το 26,92% να μετακινηθούν και το 5,26% να πάνε σε άλλη χώρα. Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών στα 16, παρατηρείται μία πτώση του ποσοστού

Εκείνων που δεν θέλουν να μεταναστεύσουν στο 42,31%. Αντίθετα υπάρχει μία αύξηση στα ποσοστά της μετακίνησης σε οποιαδήποτε περιοχή ή χώρα με 26,92%, όπως επίσης και στην μετακίνηση εντός της χώρας. Τέλος, για ακόμα μία φορά το ποσοστό για την εξωτερική μετανάστευση είναι το μικρότερο με 3,85%.

Παρόμοια διακύμανση των ποσοστών υπάρχει και στην ηλικία ολοκλήρωσης της φοίτησης στα 15, όπως επίσης και στην ηλικία των 14. Οι περισσότεροι είναι σταθερά εκείνοι που δεν θέλουν να μεταναστεύσουν. Ακολουθούν εκείνοι που δεν έχουν πρόβλημα με τον τόπο, μετά εκείνοι που θέλουν μόνο να μετακινηθούν εντός συνόρων και τέλος με τα μικρότερα ποσοστά αυτοί που επιλέγουν μόνο μία άλλη χώρα.

Δεν υπολογίζονται σαν άνεργοι εκείνοι οι οποίοι δήλωσαν ότι σπουδάζουν ακόμα.

Ανεξάρτητα από την ηλικία ολοκλήρωσης των σπουδών, το μεγαλύτερο ποσό σε κάθε κατηγορία είναι εκείνοι που δεν θα ήθελαν να μετακινηθούν σε άλλη περιοχή ή χώρα. Τα μικρότερα ποσοστά είναι εκείνων που δήλωσαν να πάνε μόνο σε άλλη χώρα. Μοιρασμένα είναι τα ποσοστά εκείνων που προτιμούν την εσωτερική μετανάστευση και εκείνοι που δεν έχουν πρόβλημα με οποιαδήποτε προοπτική. Γενικά παρατηρείται ότι το δείγμα είναι σχετικά αρνητικό, όσο αφορά την μετανάστευση όχι μόνο στο εξωτερικό αλλά και στο εσωτερικό, ακόμα και σε κατάσταση ανεργίας ή δυσκολίας εύρεσης εργασίας.

Ο βαθμός συσχέτισης Cramer's V είναι 0.19, όπου θεωρείται μικρός και οι μεταβλητές δεν είναι τελείως ανεξάρτητες μεταξύ τους. Επειδή ($p\text{-value}=0,000$) τα συμπεράσματα είναι ασφαλή.

Συμπεράσματα 4^ο ερευνητικού ερωτήματος.

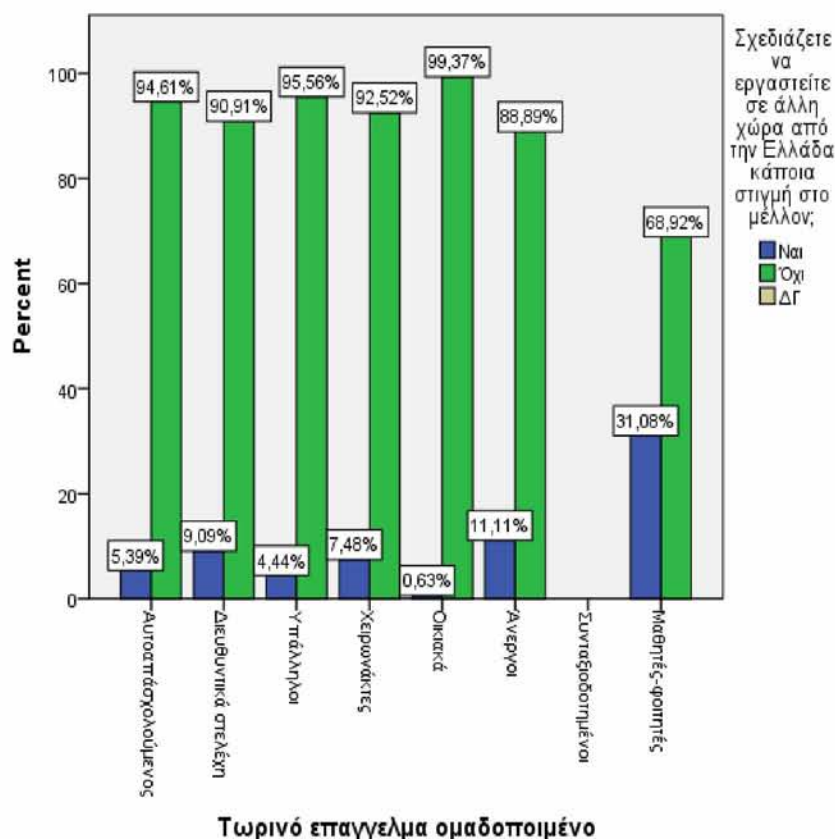
Από τα δεδομένα του γραφήματος ξεχωρίζει η τάση για μετανάστευση, των ηλικιών που έχουν τελειώσει κάποιους κύκλους σπουδών με βάση την ηλικία και τα δεδομένα της Ελλάδας (18 ετών μέση εκπαίδευση και 22 ετών ανώτερη εκπαίδευση). Ακολούθως βλέπουμε μία μικρή τάση για μετανάστευση στην ηλικία που περατώνεται η βασική εκπαίδευση. Επίσης το μεγαλύτερο ποσοστό που διακατέχεται από της επιθυμία της μετανάστευσης, είναι οι εν ενεργεία σπουδαστές.

Ανεξάρτητα με το επίπεδο εκπαίδευσης τα αποτελέσματα δεν έχουν μεγάλες διακυμάνσεις, δηλαδή είναι περίπου τα ίδια σε σχέση με τις πιθανότητες εύρεσης εργασίας στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Όλες οι ομάδες ξεχωριστά η κάθε μία πιστεύουν ότι οι πιθανότητες είναι ίδιες στην Ελλάδα και το εξωτερικό και ότι είναι κάπως καλύτερες.

Ακόμα και περίπτωση ανεργίας σχεδόν όλες οι ομάδες στο μεγαλύτερο ποσοστό δεν είναι διατεθειμένες να μεταναστεύσουν ούτε στο εσωτερικό ούτε στο εξωτερικό. Ειδικότερα για το εξωτερικό τα ποσοστά είναι μικρότερα. Άρα το επίπεδο εκπαίδευσης δεν επηρεάζει τόσο πολύ την απόφαση για την μετανάστευση.

5.2.5 Ερευνητικό ερώτημα 5^ο: Πως επηρεάζει το επάγγελμα την απόφαση για την μετανάστευση.

Γράφημα 55: Τωρινό επάγγελμα – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.

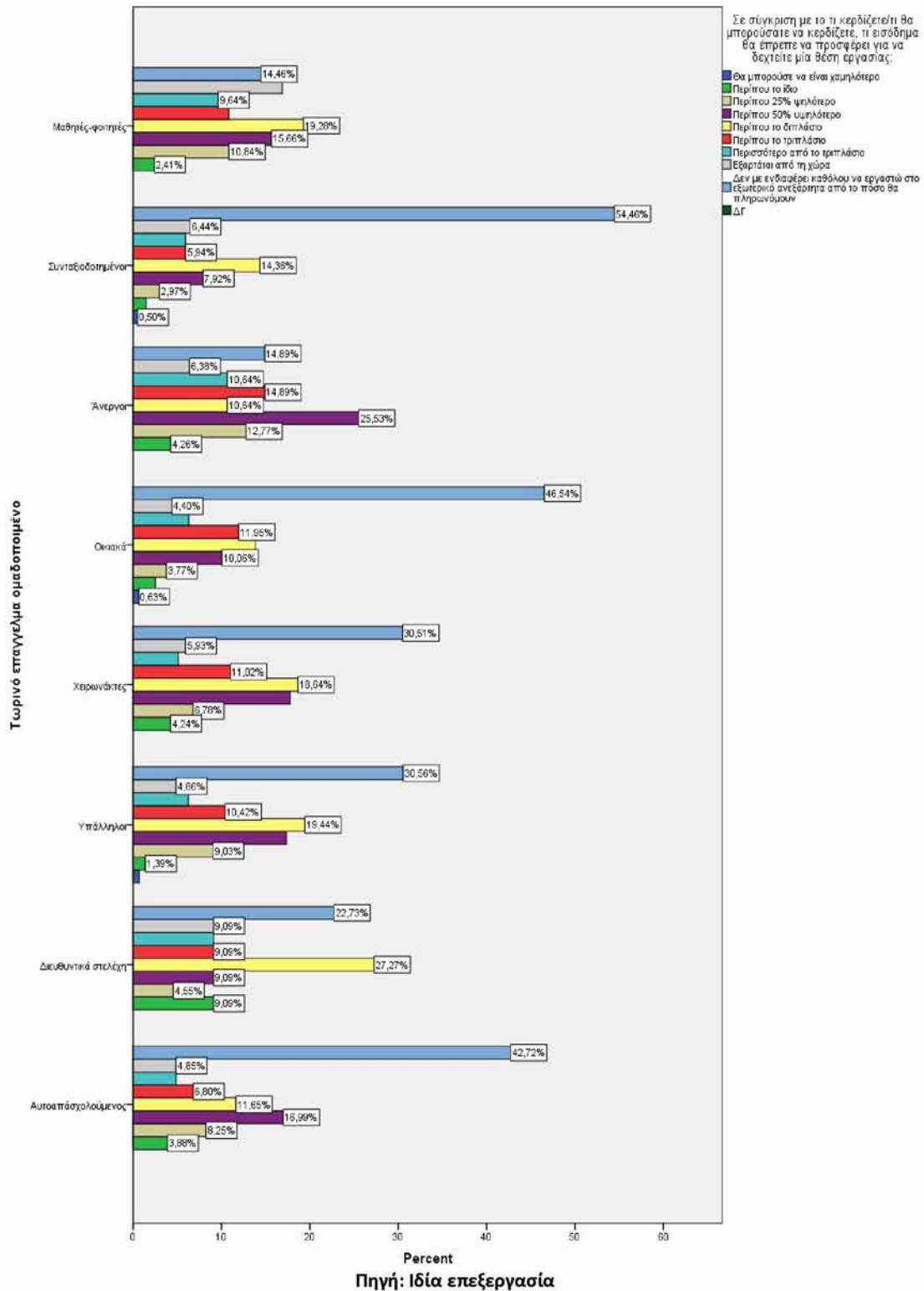

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Από το παραπάνω γράφημα φαίνεται πως το τωρινό επάγγελμα μπορεί να επηρεάσει την πρόθεση εργασίας στο εξωτερικό. Από τους αυτοαπασχολούμενους «ναι» απάντησαν το 5,39%. Από τα διευθυντικά στελέχη το 9,09% σχεδιάζει να μεταναστεύσει.. Το 4,44% των υπαλλήλων θέλει να μεταναστεύσει. Οι χειρώνακτες θέλουν να μεταναστεύσουν σε ποσοστό 7,48%. Από αυτούς που ασχολούνται με τα οικιακά, μόνο το 0,63% θέλει να μεταναστεύσει. Όσοι δεν έχουν εργασία, μόνο το 11,11% έχει πρόθεση να εργαστεί στο εξωτερικό. Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών που θέλουν να εργαστούν εκτός Ελλάδας είναι οι μαθητές ή σπουδαστές με ποσοστό 31,08%. Παρατηρείται ότι σε όλους τους κλάδους τα ακόμα και στους άνεργους τα ποσοστά εκείνων που προτίθενται να εργαστούν στο εξωτερικό είναι αρκετά μικρά, πράγμα που σημαίνει ότι οι άνθρωποι είναι επιφυλακτικοί απέναντι στην

μετανάστευση. Με βάση τους δείκτες Cramer $V=0,31$ υπάρχει μέτρια συσχέτιση και οι μεταβλητές είναι μερικώς εξαρτημένες, το $p\text{-value}=0,000$. Συνεπώς τα συμπεράσματα είναι ασφαλή.

Γράφημα 56: Τωρινό επάγγελμα – σύγκριση αμοιβών στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων, δεν προτίθεται να μεταναστεύσει. Από το υπόλοιπο οι περισσότεροι θα επιθυμούσαν μεγαλύτερες

αμοιβές. Ένα μικρό ποσοστό είναι διατεθειμένο να εργαστεί με την ίδια αμοιβή, ενώ το 4,85% πιστεύει ότι εξαρτάται από την χώρα.

Τα διευθυντικά στελέχη, σε ποσοστό 22,73% δεν θα εργάζονταν στο εξωτερικό. Το 9,09% δήλωσε ότι εξαρτάται από την χώρα και το 9,09% επίσης είναι διατεθειμένο να εργαστεί με την ίδια περίπου αμοιβή. Οι υπόλοιποι επιθυμούν περισσότερες αποδοχές.

Οι περισσότεροι υπάλληλοι με ποσοστό 30,56% δεν είναι διατεθειμένοι να μετακινηθούν στο εξωτερικό. Το δεύτερο μεγαλύτερο τμήμα των υπαλλήλων θέλουν διπλάσιο μισθό και γενικότερα περισσότερες αμοιβές. Μόνο το 1,39% θέλει τις ίδιες αποδοχές και τελευταίο με πολύ μικρό ποσοστό είναι η χαμηλότερη αμοιβή.

Περίπου την ίδια διαμόρφωση έχουν και τα ποσοστά στους χειρώνακτες. Οι περισσότεροι δεν επιθυμούν να εργαστούν στο εξωτερικό. Οι περισσότεροι έλκονται από υψηλότερες αμοιβές, ενώ σχετικά μεγαλύτερο είναι το ποσοστό αυτών που επιθυμούν περίπου την ίδια αμοιβή.

Και όσοι ασχολούνται με το νοικοκυριό, οι περισσότεροι δεν θέλουν να εργαστούν στο εξωτερικό. Από το υπόλοιπο μέρος και εδώ επιθυμούν μεγαλύτερες απολαβές. Πολύ μικρά είναι τα ποσοστά «περίπου το ίδιο» και «θα μπορούσε και χαμηλότερα».

Στην περίπτωση των ανέργων υπάρχουν διαφοροποιήσεις. Το μεγαλύτερο ποσοστό είναι εκείνοι που θέλουν απολαβές 50% υψηλότερες, από αυτές που ισχύουν εδώ. Με περίπου τις ίδιες απολαβές συμβιβάζεται το 4,26% ενώ «εξαρτάται από την χώρα» απάντησε το 6,38%. Τέλος, οι περισσότεροι επιθυμούν μεγαλύτερες αμοιβές σε σχέση με τι θα μπορούσαν να κερδίζουν εδώ.

Στους συνταξιοδοτημένους, παρά το γεγονός ότι η απόλυτη πλειοψηφία του δείγματος με 54,46% δεν θέλουν να μετακινηθούν. Οι υπόλοιποι ερωτηθέντες έδειξαν μία διάθεση για μετανάστευση εφόσον οι αμοιβές είναι μεγαλύτερες.

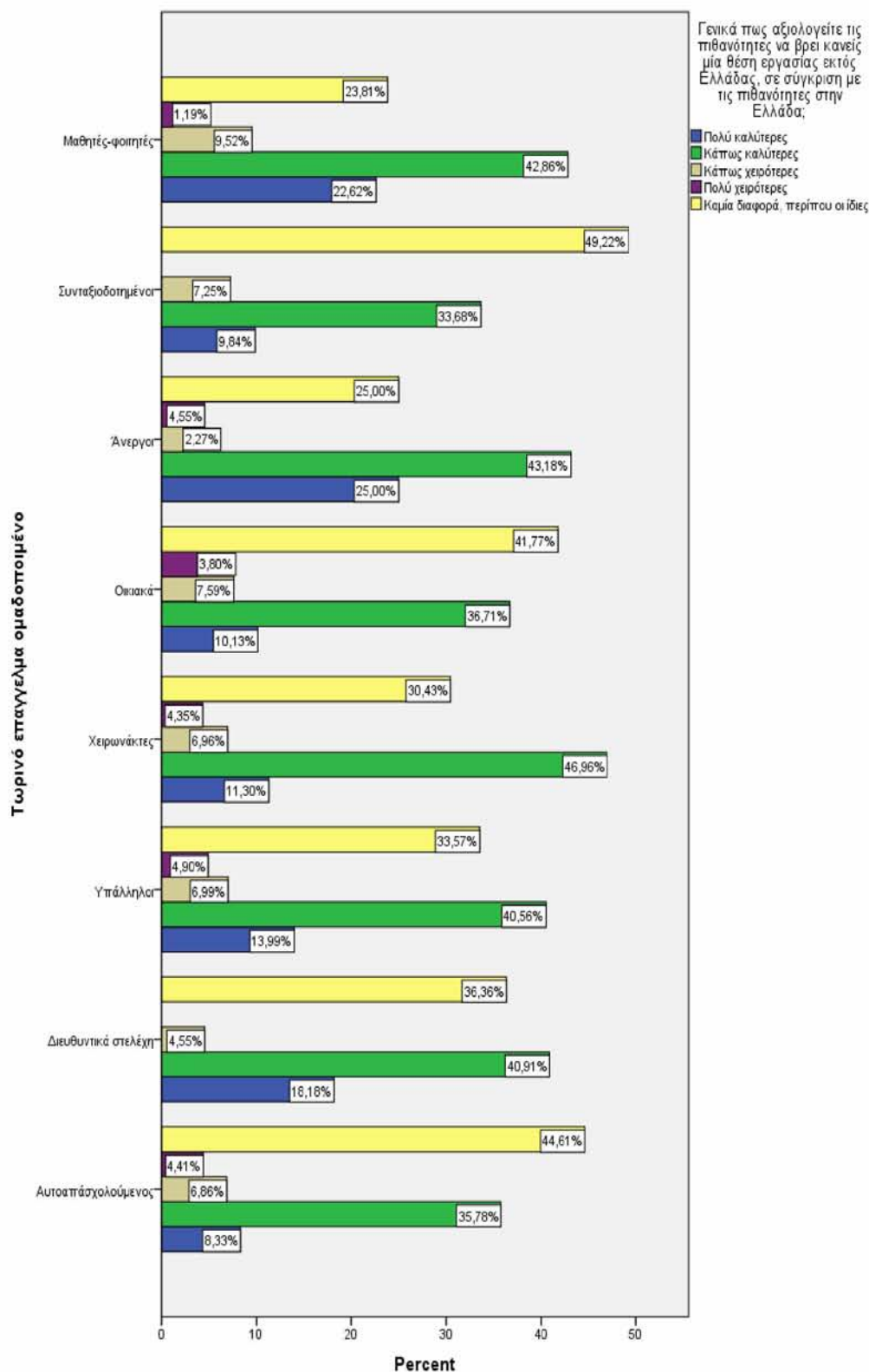
Στου μαθητές και φοιτητές, τα ποσοστά είναι πιο μοιρασμένα. Οι περισσότεροι έλκονται από υψηλότερες αμοιβές. Σημαντικό είναι το ποσοστό αυτοί που πιστεύουν ότι εξαρτάται από την χώρα και αυτοί που δεν ενδιαφέρονται να εργαστούν στο εξωτερικό ανεξάρτητα με τις αμοιβές.

Συμπερασματικά παρατηρείται ότι αν αφαιρεθεί το ποσοστό αυτών που δεν θέλουν να μετακινηθούν, οι περισσότεροι βλέπουν σαν κίνητρο και επιθυμούν τις υψηλότερες αποδοχές, που είναι πιθανό να βρουν σε μία άλλη χώρα. Καθόλου ευκαταφρόνητο είναι το μέρος του δείγματος που θεωρεί ότι οι αμοιβές εξαρτώνται

από την χώρα. Τέλος, όλες οι κατηγορίες δεν είναι διατεθειμένες να εργαστούν για λιγότερα χρήματα στο εξωτερικό απ' ότι προσφέρονται στην Ελλάδα.

Με βάση τους δείκτη Cramer's $V= 0,13$ υπάρχει ασθενής συσχέτιση και οι μεταβλητές είναι μερικώς εξαρτημένες. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από αυτό το γράφημα είναι ασφαλή ($p\text{-value}=0,000$).

Γράφημα 57: Τωρινό επάγγελμα - σύγκριση πιθανοτήτων εργασίας στο εξωτερικό με την Ελλάδα.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Στην κατηγορία των αυτοαπασχολούμενων οι περισσότεροι πιστεύουν ότι δεν υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ της Ελλάδας και του εξωτερικού στην εύρεση εργασίας. Το δεύτερο ποσοστό (35,78%) θεωρεί ότι οι συνθήκες εύρεσης εργασίας στο εξωτερικό είναι κάπως καλύτερες. Με μονοψήφια ποσοστά ακολουθούν οι υπόλοιπες απαντήσεις.

Τα διευθυντικά στελέχη πιστεύουν σε ποσοστό 40% ότι εκεί οι συνθήκες είναι καλύτερες. Ένα μεγάλο ποσοστό του κλάδου πιστεύει ότι η κατάσταση είναι ίδια με 36,36%. Ακόμα, σημαντικό είναι το ποσοστό που πιστεύει ότι είναι πολύ καλύτερα εκεί. Πολύ μικρό ποσοστό πιστεύει ότι είναι κάπως χειρότερα.

Παρόμοια διακύμανση υπάρχει και στους υπαλλήλους, όπου βλέπουν καλύτερες συνθήκες (40,56%) και ότι δεν υπάρχει διαφορά το 33,57%. Το 13,99% νομίζει ότι είναι πολύ καλύτερα, ενώ μικρά είναι τα ποσοστά εκείνων που πιστεύουν ότι είναι χειρότερα.

Οι απαντήσεις των χειρωνακτών δεν διαφέρουν σε πολύ μεγάλο βαθμό από τους άλλους εργαζόμενους. Πιστεύουν ότι στο εξωτερικό οι πιθανότητες είναι κάπως καλύτερες. Σε ποσοστό 30,43% πιστεύουν ότι δεν υπάρχουν διαφορές. Πολύ καλύτερες πιθανότητες αξιολογεί το 11,30%. Περίπου το 10% πιστεύει ότι είναι πολύ χειρότερες κάπως χειρότερες.

Αυτοί που απασχολούνται με το νοικοκυριό, οι περισσότεροι πιστεύουν ότι δεν υπάρχει διαφορά. Στη δεύτερη θέση υπάρχει η απάντηση «κάπως καλύτερες». Τα μικρότερα ποσοστά τα λαμβάνουν οι κατηγορίες «πολύ καλύτερες» «κάπως χειρότερες» και «πολύ χειρότερες».

Ενδιαφέρουσες απαντήσεις έδωσαν οι άνεργοι. Οι περισσότεροι (43,18%) πιστεύουν ότι οι πιθανότητες είναι κάπως καλύτερες στο εξωτερικό. Επίσης, το 25% πιστεύει ότι είναι «πολύ καλύτερες», όπως και το ίδιο ποσοστό θεωρεί ότι δεν υπάρχει διαφορά. Τέλος, μόνο το 4,55% δηλώνει ότι οι πιθανότητες είναι πολύ χειρότερες και το 2,27%, κάπως χειρότερες.

Η πλειοψηφία των συνταξιούχων πιστεύει ότι δεν υπάρχει διαφορά και ακολουθεί το 33,68% που νομίζει ότι είναι κάπως καλύτερες οι πιθανότητες. Με μικρότερο ποσοστό ακολουθούν αυτοί που βλέπουν πολύ καλύτερες πιθανότητες και κάπως χειρότερες.

Οι μαθητές και φοιτητές, σε πολύ μεγάλα ποσοστά, πιστεύουν ότι οι πιθανότητες εκτός Ελλάδος είναι καλύτερες. Ένα σημαντικό ποσοστό πιστεύει ότι

δεν υπάρχει κάποια διαφορά. Περίπου το 10,5% πιστεύει ότι είναι οι πιθανότητες είναι χειρότερες.

Από το γράφημα συμπεραίνεται ότι τα ποσοστά μεταξύ των κλάδων παρουσιάζουν παρόμοιο διακύμανση. Οι περισσότεροι πιστεύουν ότι οι πιθανότητες εργασίας είναι κάπως καλύτερες στο εξωτερικό. Σημαντικό ποσοστό είναι και εκείνοι που δεν βλέπουν διαφορές. Οι άνεργοι και οι σπουδαστές βλέπουν ότι στο εξωτερικό υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες εύρεσης εργασίας. Γενικά, θεωρούν ότι εκεί υπάρχει μεγαλύτερη προσφορά εργασίας. Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί ότι στην συγκεκριμένες ερωτήσεις, ο κάθε ερωτώμενος μπορεί να έχει απαντήσει με γνώμονα τα δεδομένα που ισχύουν στον κλάδο του.

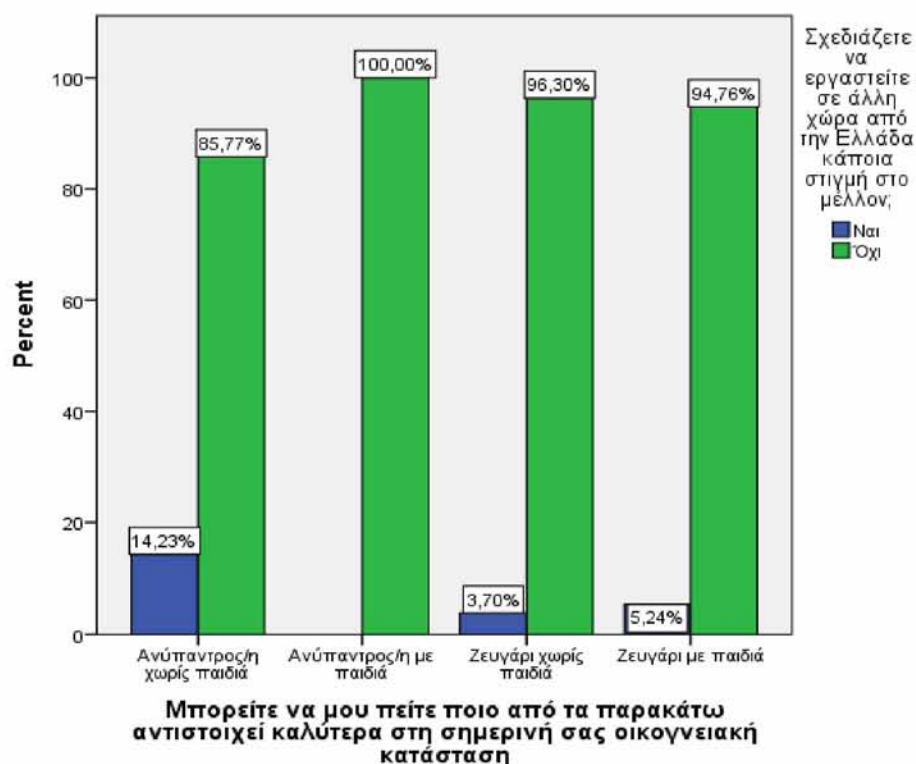
Με βάση τους δείκτη Cramer's $V=0,11$ υπάρχει ασθενής συσχέτιση και οι μεταβλητές είναι μερικώς εξαρτημένες. Τα συμπεράσματα είναι ασφαλή επειδή η τιμή του $p\text{-value}=0,002$.

Συμπεράσματα 5^ο ερευνητικού ερωτήματος.

Από όλες τις επαγγελματικές ομάδες βγαίνει το συμπέρασμα απροθυμίας για εργασία στο εξωτερικό. Ακόμα και το ποσοστό των ανέργων δεν επιθυμεί άμεσα να μεταναστεύσει. Οι αμοιβές φυσικά μπορεί να αποτελούν κάποιο κίνητρο φυγής αλλά δεν φαίνεται να επηρεάζουν δραματικά την επιθυμία για μετανάστευση. Γενικά για να μεταναστεύσουν, στο σύνολο τους επιθυμούν μεγαλύτερες αποδοχές από αυτές που ήδη λαμβάνουν. Όσο αφορά την εύρεση εργασία στο εξωτερικό σε σύγκριση με την Ελλάδα, τα δείγματα δείχνουν ότι η προσφορά της εργασίας δεν έχει μεγάλη απόκλιση. Κάθε κατηγορία επαγγέλματος έχει υπόψη τις ιδιαιτερότητες του κλάδου της ως προς την ευκολία εύρεσης εργασίας.

5.2.6 Ερευνητικό ερώτημα 6^ο :Πόσο επηρεάζει η οικογενειακή κατάσταση την πρόθεση για μετανάστευση.

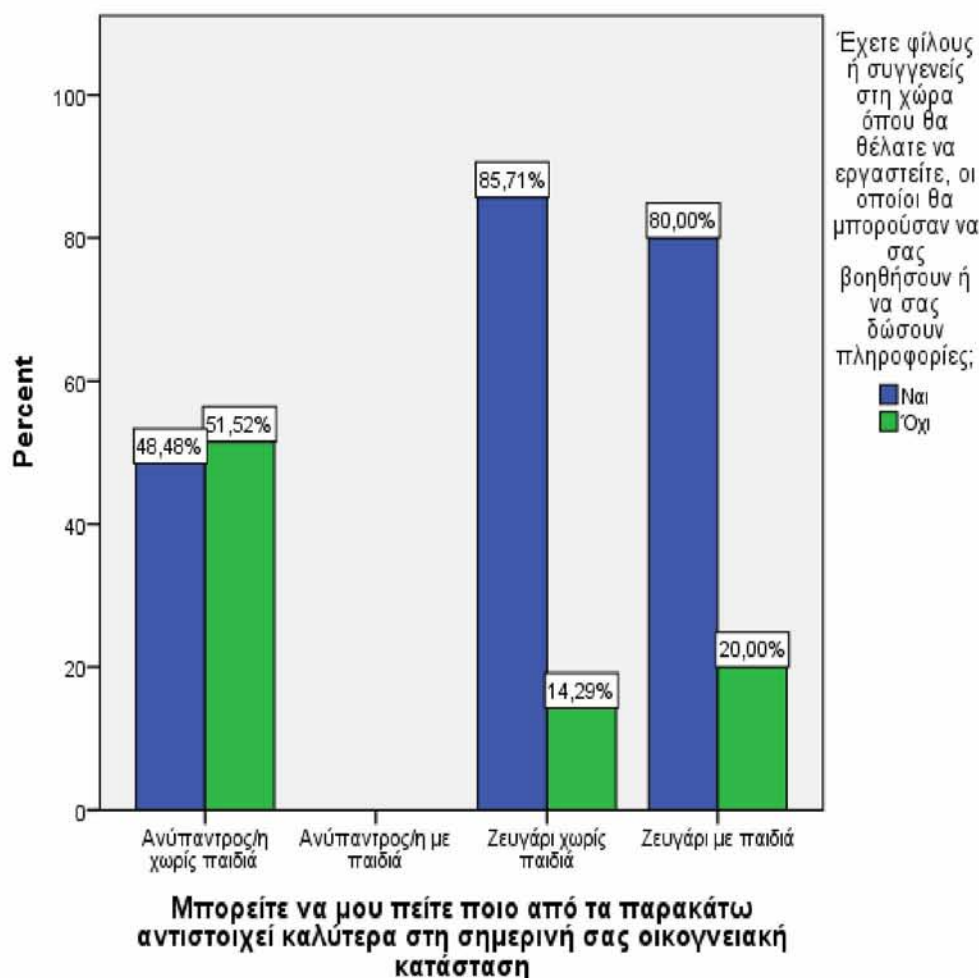
Γράφημα 58 : Οικογενειακή κατάσταση – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Με το συγκεκριμένο γράφημα παρατηρείται ότι μεγαλύτερη πρόθεση μετανάστευσης έχουν άτομα χωρίς οικογενειακές υποχρεώσεις. Δηλαδή οι άγαμοι χωρίς παιδιά με ποσοστό 14,23%, δήλωσαν πρόθεση για εργασία στο εξωτερικό. Ακολουθούν τα ζευγάρια με παιδιά με ποσοστό 5,24% και τέλος τα ζευγάρια χωρίς παιδιά με ποσοστό 3,70%. Τέλος, οι ανύπαντροι με παιδιά δεν δήλωσαν πρόθεση εργασίας στο εξωτερικό. Σύμφωνα με τον δείκτη Cramer's V που είναι 0,18, υπάρχει μικρή συσχέτιση και οι μεταβλητές δεν είναι εντελώς ανεξάρτητες μεταξύ τους. Τα συμπεράσματα που αντλούνται είναι ασφαλή, γιατί το P-value είναι 0,000.

Γράφημα 59: Οικογενειακή κατάσταση – Φίλοι συγγενείς που πιθανόν να βοηθήσουν.

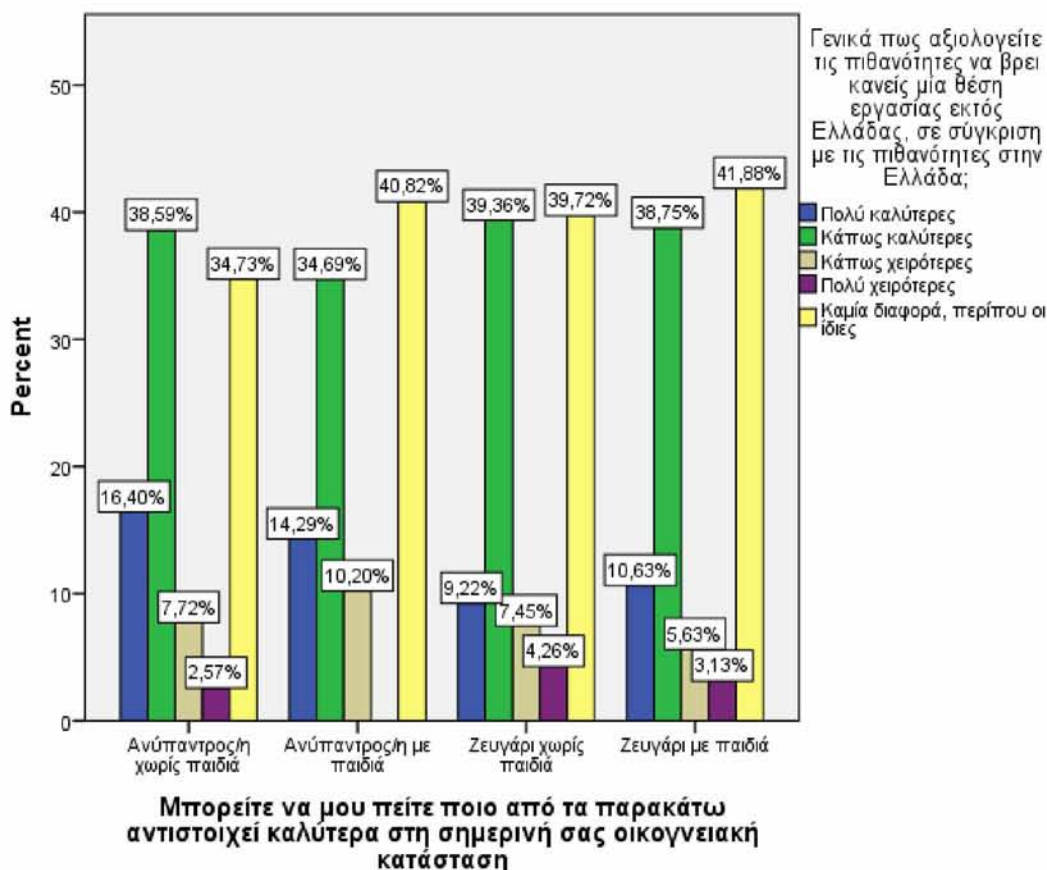
Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Όσοι σχεδιάζουν να εργαστούν στο εξωτερικό και έχουν κάποιους δικούς τους ανθρώπους εκεί, υπολογίζουν στην βοήθεια τους. Πιο συγκεκριμένα, τα ζευγάρια είτε με παιδιά είτε όχι έχουν κάποιον δικό τους στην χώρα που επιθυμούν να εργαστούν. Από τους ανύπαντρους περίπου οι μισοί υπολογίζουν σε κάποια βοήθεια.

Λαμβάνοντας υπόψη των δείκτη Cramer's V, όπου είναι 0,33 και υπάρχει μέτρια συσχέτιση και οι μεταβλητές είναι εξαρτημένες. Με βάση όμως τον δείκτη chi-square και ότι δεν υπάρχουν πάρα πολλές απαντήσεις, δεν μπορούμε να βγάλουμε ασφαλή συμπεράσματα για αυτές τις δύο ερωτήσεις.

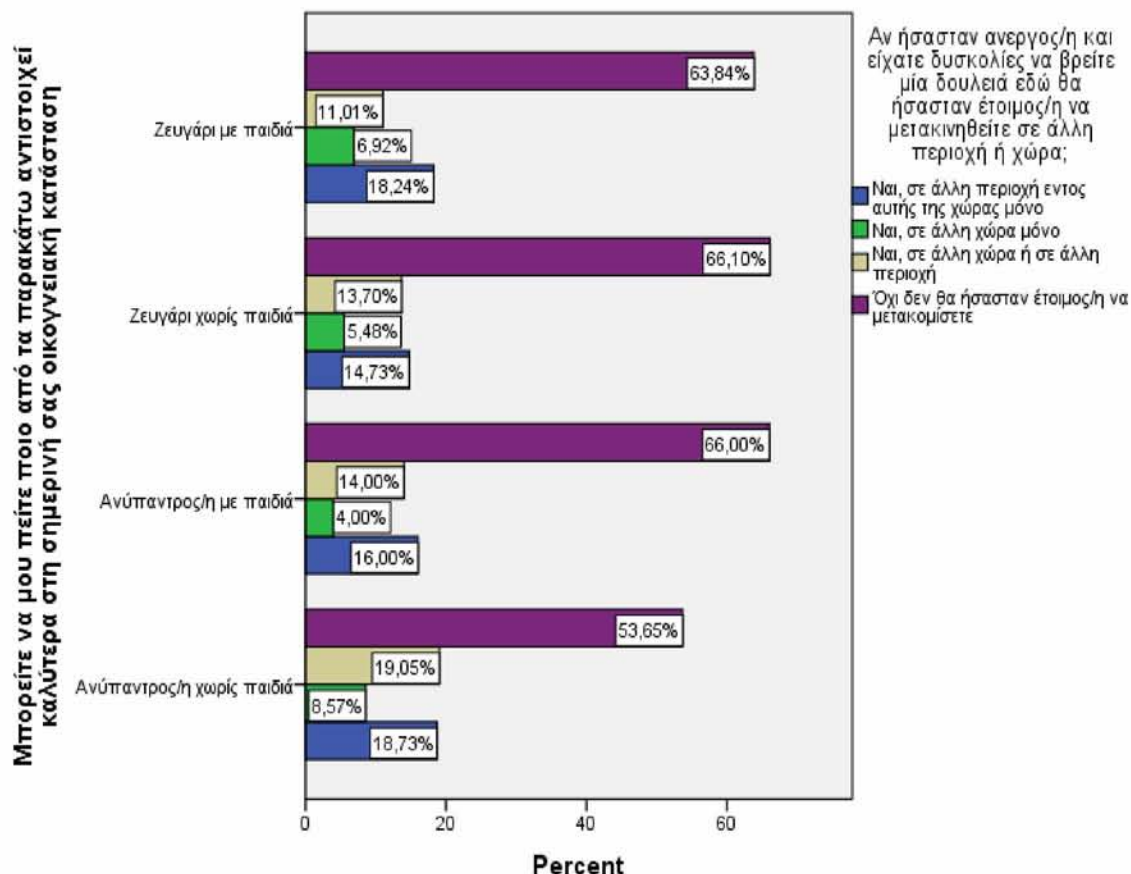
Γράφημα 60: Οικογενειακή κατάσταση – Πιθανότητες δουλειάς στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Από το γράφημα παρατηρείται ότι και στις τέσσερις κατηγορίες οι απαντήσεις έχουν περίπου τις ίδιες διακυμάνσεις. Πιο αναλυτικά, οι περισσότεροι πιστεύουν ότι οι πιθανότητες εύρεσης εργασίας είναι κάπως καλύτερες στο εξωτερικό. Περίπου το ίδιο ποσοστό απάντησε ότι δεν υπάρχει καμία διαφορά και ότι οι πιθανότητες είναι περίπου οι ίδιες. Στην επόμενη θέση βρίσκεται η απάντηση «πολύ καλύτερες». Με πιο μικρά ποσοστά ακολουθούν αυτοί που λένε ότι οι πιθανότητες είναι «κάπως χειρότερες» και «πολύ χειρότερες». Ο δείκτης Cramer's V ισούται με 0,07 και το συμπέρασμα δεν είναι ασφαλές, με βάση το p-value του δείκτη chi-square p-value=0,26).

Γράφημα 61: Οικογενειακή κατάσταση – Πιθανότητα μετανάστευσης σε περίπτωση ανεργίας.

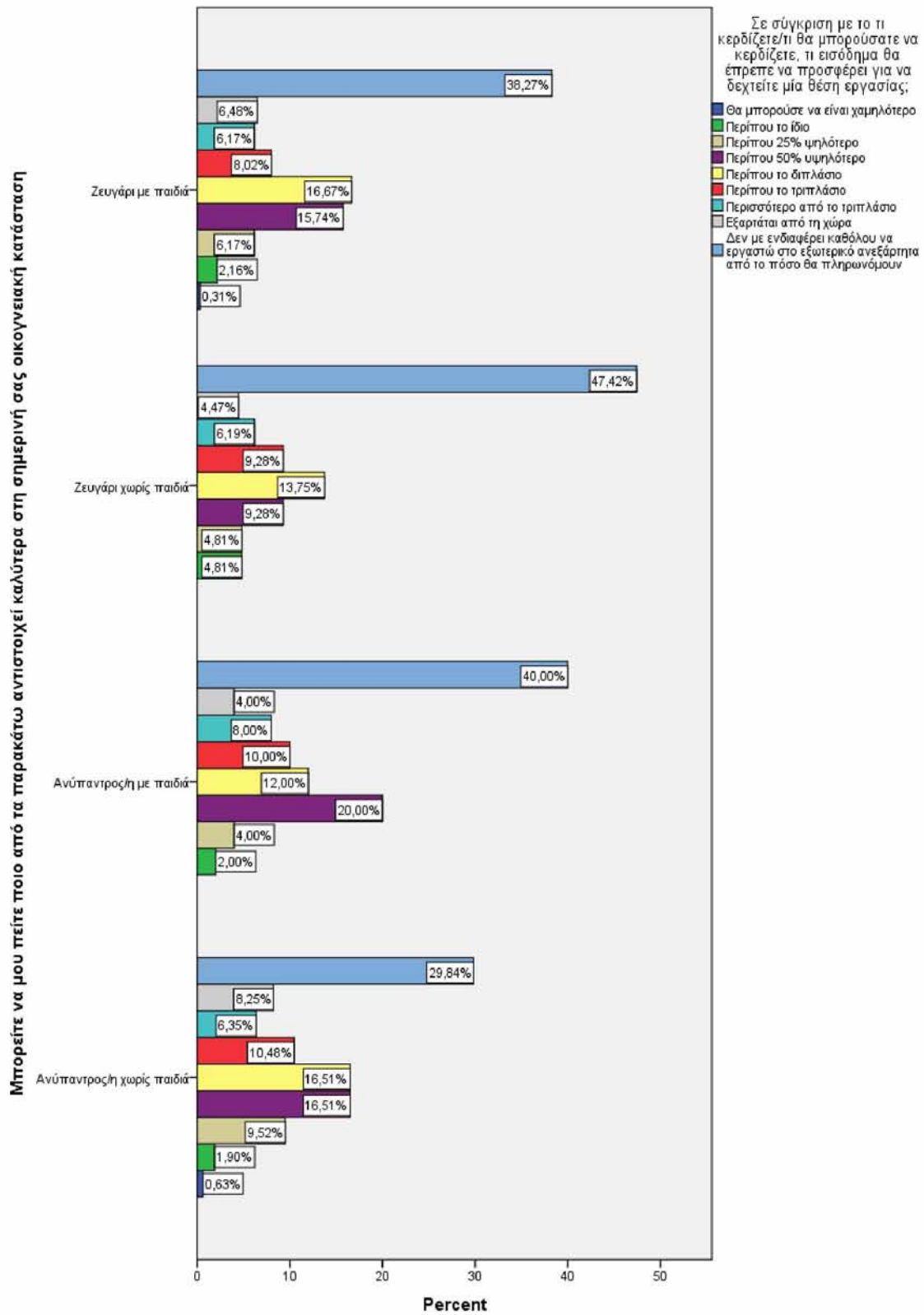
Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Και σ' αυτό το γράφημα, φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων ανεξάρτητα από την από την οικογενειακή κατάσταση, δεν έχουν πρόθεση να μετακομίσουν. Στη συνέχεια ακολουθεί με μεγάλη διαφορά η απάντηση «ναι, σε άλλη περιοχή αυτής της χώρας μόνο». Μετά, με πιο μικρό ποσοστό ακολουθούν αυτοί που θέλουν να μεταναστεύσουν είτε στο εσωτερικό είτε στο εξωτερικό. Στην τελευταία θέση βρίσκονται αυτοί που θέλουν να μεταναστεύουν μόνο στο εξωτερικό.

Επιπλέον, εκείνοι που δεν έχουν οικογενειακές υποχρεώσεις, είναι πιο ανοιχτοί στο ενδεχόμενο της μετακίνησης.

Με βάση τον δείκτη chi-square, τα συμπεράσματα είναι αξιόπιστα. Ο δείκτης Cramer's V είναι 0,07 και δείχνει ασθενή συσχέτιση. Επίσης, επειδή Το p-value του χ^2 είναι 0,061 τα συμπεράσματα είναι απόλυτα ασφαλή.

Γράφημα 62: Οικογενειακή κατάσταση – Σύγκριση αμοιβών στην Ελλάδα με το εξωτερικό.

Ανεξαρτήτως οικογενειακής κατάστασης, το μεγαλύτερο ποσοστό το συγκεντρώνουν αυτοί που δεν είναι διατεθειμένοι να μεταναστεύσουν ανεξάρτητα με ύψος των αποδοχών. Οι υψηλότερες αμοιβές αποτελούν πάντα κίνητρο για την αναζήτηση εργασίας στο εξωτερικό. Τα μικρότερα ποσοστά τα έχουν εκείνοι που είναι διατεθειμένοι να εργαστούν στο εξωτερικό ακόμα και με τις ίδιες αμοιβές ή και μικρότερες. Τέλος, φαίνεται ότι οι ανύπαντροι χωρίς παιδιά, θα μετανάστευαν πιο εύκολα αν ικανοποιούνταν από τις αμοιβές.

Ο δείκτης Cramer's $V=0.11$, δείχνει ασθενή συσχέτιση και επειδή Το p-value του χ^2 είναι 0,060 τα συμπεράσματα είναι απόλυτα ασφαλή.

Συμπεράσματα 6^ο ερευνητικού ερωτήματος.

Αρχικά, λαμβάνοντας υπόψη τις μεταβλητές, βγαίνει το συμπέρασμα ότι οι περισσότεροι που προτίθενται να μεταναστεύουν είναι εκείνοι που δεν έχουν οικογενειακές υποχρεώσεις. Η οικογένεια καθιστά τα άτομα πιο επιφυλακτικά στην απόφαση να μεταναστεύσουν. Και εδώ υπάρχει μία γενικότερη άρνηση προς την μετανάστευση. Φυσικά, οι υψηλότερες αμοιβές αποτελούν κίνητρο για πιθανή εργασία στο εξωτερικό, όπως και οι συγγενείς ή οι φίλοι που ζουν εκεί. Και σε περιπτώσεις ανεργίας υπάρχει μία άρνηση για την μετανάστευση. Υπάρχει ωστόσο και ένα μέρος του δείγματος που επιθυμεί να μεταναστεύσει.

6 Συμπεράσματα.

Αναλύοντας τα δεδομένα από τα ερωτηματολόγια, προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι Έλληνες είναι πολύ επιφυλακτικοί όσο αφορά την μετανάστευση, γιατί πολύ μικρό μέρος από αυτούς που απάντησαν στα ερωτηματολόγια είναι διατεθειμένοι να μεταναστεύσουν. Οι περισσότεροι που είναι διατεθειμένοι να μεταναστεύσουν είναι κατά το μεγαλύτερο μέρος άντρες που έχουν μεγαλύτερο χρονικό ορίζοντα διαμονής και εργασίας στο εξωτερικό σε σχέση με τις γυναίκες. Επίσης, το ύψος των αμοιβών πάντα διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο, γιατί όπως φαίνεται από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων, οι περισσότεροι ανεξάρτητα από το φύλο, την ηλικιακή ομάδα και το επίπεδο εκπαίδευσης, είναι διατεθειμένοι να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό μόνο αν οι αμοιβές είναι μεγαλύτερες σε σύγκριση με αυτές που λαμβάνουν στην Ελλάδα. Ακόμα και οι εν ενεργεία εργαζόμενοι θα μετανάστευαν για υψηλότερες αμοιβές. Με αυτό το εύρημα επιβεβαιώνεται η νεοκλασική θεωρία για την μετανάστευση, όπου η βασική αιτία, για την οποία ένας άνθρωπος θα ήταν διατεθειμένος να μεταναστεύσει είναι οι μισθολογικές αποκλίσεις μεταξύ των χωρών (Hicks, 1932; Λιανός & Νταούλη, 1998). Ακόμα, παρατηρείται ότι από αυτούς που σχεδιάζουν να εργαστούν στο εξωτερικό προσδοκούν να λάβουν πληροφορίες και βοήθεια από φίλους ή συγγενείς που ζουν ή και εργάζονται στο εξωτερικό και επαληθεύει την θεωρία των δικτύων (Stark, 1985).

Επίσης παρατηρείται ότι η ηλικιακή ομάδα επηρεάζει την απόφαση για την μετανάστευση. Πιο συγκεκριμένα, όσο πιο μικρής ηλικίας είναι τα άτομα τόσο μεγαλύτερη είναι η επιθυμία να μετακινηθούν σε κάποια άλλη χώρα, αν και δεν αποσαφηνίζεται το ακριβές χρονικό διάστημα που σχεδιάζουν να υλοποιήσουν αυτήν την απόφαση. Οι περισσότεροι, που θα επιθυμούσαν να μεταναστεύσουν έχουν αρχικά μία εικόνα του χρονικού διαστήματος παραμονής και εργασίας στο εξωτερικό, καθώς σκοπεύουν να εγκατασταθούν εκεί.

Με βάση τα στοιχεία της έρευνας ο τόπος διαμονής στην Ελλάδα επηρεάζει μερικώς την πρόθεση για εργασία στο εξωτερικό, καθώς οι περισσότεροι από αυτούς που σχεδιάζουν να εργαστούν στο εξωτερικό είναι κάτοικοι μεγάλων αστικών κέντρων.

Με βάση την ηλικία που ολοκληρώθηκαν οι σπουδές παρατηρείται, ότι η πρόθεση για μετανάστευση μπορεί να επηρεαστεί από το επίπεδο των σπουδών. Δηλαδή, με βάση την ισχύουσα νομοθεσία της Ελλάδας για το εκπαιδευτικό σύστημα, προκύπτει από τα δεδομένα ότι οι κάτοχοι κάποιου ανώτερου τίτλου σπουδών, όπως επίσης και αυτοί που δεν έχουν ολοκληρώσει ακόμα τις σπουδές τους και αποτελούν το δυνητικό εργατικό δυναμικό, σχεδιάζουν να εργαστούν κάποια στιγμή στο εξωτερικό. Η προηγούμενη πρόταση στηρίζεται από την έρευνα των Docquier & Marfouk (2005), οι οποίοι ισχυρίζονται ότι οι έχει αυξηθεί η μετανάστευση των ατόμων με ανώτερη εκπαίδευση (Docquier & Marfouk, 2005, Λαμπριανίδης, 2011). Η διαδικασία απόφασης για την μετανάστευση πηγάζει από την γνώμη που έχουν τα άτομα για το πόσο καλύτερες είναι οι πιθανότητες εύρεσης εργασίας στο εξωτερικό σε σύγκριση με την Ελλάδα.

Ακόμα βλέπουμε ότι αυτοί που έχουν κάποια θέση εργασίας στην Ελλάδα είναι αρνητικοί στο να εργαστούν σε άλλη χώρα. Φυσικά, υπάρχει και το κίνητρο των υψηλότερων αμοιβών στο εξωτερικό, το οποίο ωθεί μια μερίδα στην αναζήτηση εργασίας στο εξωτερικό, όπως επίσης οι περισσότεροι πιστεύουν ότι εκεί υπάρχουν καλύτερες πιθανότητες εύρεσης αποδοτικότερης εργασίας. Αυτό επαληθεύει την θεωρία «διττών αγορών εργασίας», όπου τα άτομα έλκονται περισσότερο από τις θετικές συνθήκες που επικρατούν στην αγορά εργασίας στο εξωτερικό, παρά ότι απωθούνται από τα αρνητικά στην χώρα καταγωγής (Pioore, 1979).

Ένα αξιοσημείωτο εύρημα της παρούσας έρευνας είναι ότι η ανεργία δεν επηρεάζει τόσο πολύ την πρόθεση για μετανάστευση. Πιο συγκεκριμένα, από το σύνολο των ανέργων μόνο ένα μικρό ποσοστό απάντησε ότι σχεδίαζε να εργαστεί σε άλλη χώρα. Επίσης, σε πιθανή κατάσταση ανεργίας τα μεγαλύτερα ποσοστά δόθηκαν από εκείνους που δεν είναι διατεθειμένοι να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό, ανεξάρτητα από το φύλο, την ηλικία, τον τόπο διαμονής και την ηλικία ολοκλήρωσης των σπουδών. Η παραπάνω πρόταση δεν αποκλείει ότι υπάρχουν άτομα τα οποία θα επιθυμούσαν να μεταναστεύσουν σε συνθήκες ανεργίας και αβεβαιότητας (Λιανός & Νταούλη, 1998), αλλά τα ποσοστά είναι μικρότερα.

Η οικογένεια αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα για την λήψη αποφάσεων στην ελληνική κοινωνία γενικότερα. Από τα δεδομένα της έρευνας προκύπτει ότι η οικογενειακή κατάσταση μπορεί να επηρεάσει την απόφαση για την μετανάστευση

(Καβουνίδη, 2003) . Όταν πρόκειται για άτομα, τα οποία δεν έχουν οικογενειακές υποχρεώσεις η απόφαση για την μετανάστευση είναι πιο εύκολη σε σύγκριση με την ύπαρξη οικογένειας (Ατομική απόφαση για την μετανάστευση), (Roy, 1951; Borjas, 1995; Borjas, 2003). Όταν υπάρχουν και άλλα μέλη στην οικογένεια, τότε υπάρχει μία διστακτικότητα προς την μετανάστευση, λόγω του προβληματισμού να μην επέλθουν σημαντικές αλλαγές στην οικογενειακή ζωή (Stark & Bloom, 1985). Σε περίπτωση όμως, που αποφασιστεί η μετανάστευση, όσοι έχουν οικογένεια δήλωσαν ότι θα προτιμούσαν να μεταναστεύσουν με την οικογένεια τους . Ανεξάρτητα όμως με την, οικογενειακή κατάσταση και εξαιρώντας αυτούς που δεν έχουν σκοπό να εργαστούν στο εξωτερικό, οι υπόλοιποι θα ήταν διατεθειμένοι να εργαστούν εκεί, για υψηλότερες αμοιβές και καλύτερες συνθήκες εργασίας (Λιανός & Νταούλη, 1998).

6.1 Περιορισμοί.

Οι περιορισμοί της παρούσας έρευνας έχουν να κάνουν αρχικά με το χρόνο που συλλέχθηκαν και αναλύθηκαν τα ερωτηματολόγια. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από τον Οκτώβριο έως τον Νοέμβριο του 2009, όταν η οικονομική κρίση ήταν στις αρχές και δεν είχαν γίνει ακόμα ορατές οι συνέπειες της.

Επίσης ένας ακόμα περιορισμός είναι ότι από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, ένα μικρό ποσοστό έχει απαντήσει ότι θα ήταν διατεθειμένο να εργαστεί στο εξωτερικό.

6.2 Προτάσεις.

Μετά από 10 χρόνια οικονομικής κρίσης, τα δεδομένα, οι ανάγκες και οι απόψεις της ελληνικής κοινωνίας, πιθανόν να έχουν αλλάξει. Το ποσοστό ανεργίας έχει μεγαλώσει, οι απολαβές των εργαζομένων, καθώς και οι συντάξεις έχουν συρρικνωθεί, πολλές επιχειρήσεις κλείσει. Μία καινούρια έρευνα με βάση τα νέα δεδομένα, ίσως έδειχνε την τωρινή πραγματικότητα. Επίσης θα μπορούσε να γίνει μία έρευνα αποκλειστικά στους νέους, μέσης και ανώτερης εκπαίδευσης, προκειμένου να σκιαγραφηθεί το προφίλ όσων έχουν υψηλά επίπεδα εκπαίδευση, και αν είναι

διατεθειμένοι να μεταναστεύσουν, προκειμένου να αξιοποιήσουν εκεί τα προσόντα τους (Λαμπριανίδης, 2011). Επίσης μία ακόμα έρευνα που θα μπορούσε να διεξαχθεί είναι να συγκρίνει τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στην Ελλάδα πριν και κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία.

Baldwin –Edwards, M. & Safi Lios-Rothsch C., (1999), “Ild Immigration and Unemployment in Greece: Perceptions and Realities”, *South European Society and Politics*, 4:3, 206-221

Borjas G. J. (1995), “The Economic Benefits from Immigration”. *Journal of Economic Perspectives*, 9(2): 3-22.

Borjas, G . The Economic Benefits from Immigration (1995), *Journal of Economic Perspectives* volume 9 number 2 spring 1995 pages 3-22

Choletzas I. Tsakoglou P, (2009), “The economic impact of immigration in Greece: taking stock of the existing evidence”, *Southeast European and Black Sea Studies*, 9:1-2, 77-104

Choletzas I. Tsakoglou P., (2009), “The economic impact of immigration in Greece: taking stock of the existing evidence”, *Southeast European and Black Sea Studies*, 9:1-2, 77-104

de Bustillo R. M. &, Jose Ignacio Anton J. I., (2010), “From sending to host: immigration in Greece, Ireland and Spain in 21st century”, *Industrial Relations Journal* 41:6, 563-583

Docquier, F., & Rapoport, H. (2005). “*How does skilled emigration affect developing countries* Sydney? : G-20 Workshop on Demographic Challenges and Migration.

Docquier, F. and Marfouk, A. 2006. “International migration by education attainment. 1990–2000”. In *International migration, remittances and the brain drain*, Edited by: Ozden, C. and Schiff, M. Washington, DC: World Bank & Palgrave Macmillan.

Faciolas R., (1999), “Socio-economic effects of immigration in Greece”, *Journal of European Social Policy*.

Faciolas R., (1999), “Socio-economic effects of immigration in Greece, 1999, Journal of European Social Policy

Glytsos, N.P. (1991), Theoretical and Empirical Analysis of Migration Movements and of Remittance Flows between Greece and Germany, Studies Series 7.

Green, N. (2004). The roads of immigration (in Greek). Athens: Savvalas

He W. , Hao R. and Zhang C., “The Effects of Foreign Trade and FDI on Income Distribution in the BRICS – from a Macro Perspective to a Case Study”.

Hicks J. R. (1932), “The theory of wages”. London Macmillan p. 76

IDEA Policy Briefs,(2009),”Migration and Migration Policy in Greece: Critical Review and Policy Recommendations No 3”, April 2009

Karamanli, Th. (2008). The impact of immigration on the labor market and education in Greece. From <http://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/4003/1/Karamanli.pdf> in May 2012

Kavounidis J., (2013), “Migration and the Economic and Social Landscape of Greece”, South-Eastern Europe Journal of Economics I 59-78.

Labrianidis L. & Pratsinakis M., (2016), “Greece’s new Emigration at times of Crisis”, GreeSE Paper No.99 Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe.

Lazaridis G., (1996), “Immigration to Greece: a critical evaluation of Greek policy”, Journal of Ethics and Migration Studies 22:2, 335-348

Lazaridis, G. and K. Romaniszyn (1998): Albanian and Polish Undocumented Workers in Greece: A Comparative Analysis’, *Journal of European Social Policy* 8/1, pp.5-22.

Lianos T. P., Sarris A. H., Katseli L. T., (1996), “Illegal Immigration and Local Labour Markets: The Case of Northern Greece”, International Migration Volume 34 issue 3 1996

Lianos T., (2004), “Report on Immigration to Greece (Pilot Study)”, European Migration Network Greek National Contact Point Center for Planning and Economic Research.

Liu X., (2009), “On the Macroeconomic and Welfare Effects of Illegal immigration”, MPRA Paper No. 15469.

Liu X., (2010), “On the Macroeconomic and Welfare Effects of Illegal immigration”, University of California, Riverside

Markova, E. and A. Sarris (1997): ‘The Performance of Bulgarian Illegal Immigrants in the Greek Labour Market’, *South European Society & Politics* 2/2, pp.57-77.

Massey, D. S., Arango, J., Hugo G., Kouaouci, A., Pellegrino, A, Taylor, J. E. (1993), “Theories of International Immigration: a Review and appraisal” *Population and Development Review* 19(3)

Massey, D.S., (1990), “The social and economic origins of immigration”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 510, 60-72.

Palivos, T., (2009), “Welfare effects of illegal immigration”, *Journal of Population Economics*, Volume 22, Issue 1, pp 131–144

Panourgiá, N. (2009). *Dangerous Citizens. The Greek Left and the Terror of the State*. Nueva York: Fordham University Press.

Piore, M. J. (1979) *Birds of passage: Migrant Labor Industrial Societies*” Cambridge University Press, Cambridge M.A.

Roy A. D. (1951). “Some Thoughts on the Distribution of Earnings”. *Oxford Economic Papers*, New Series, Vol. 3, No. 2, pp. 135-146

Roy, A. D., (1951), “Some Thoughts in the Distribution of Earnings”, *Oxford Economics Papers*, 3, 135-146

Siadima M., (2001), “Immigration in Greece during 1990s: An overview”, King’s College London MA in Mediterranean Studies Dissertation Paper.

Sjaastad, L. (1962). The costs and returns of human migration, *Journal of Political Economy*, 70 (S5) pp. 80-93.

Stark O., Bloom D. E. (1985), "The new economics of labor migration" *American Economic Review*, 75, 173-178

Straubhaar T. (1991), "International Labor Migration and the Normative Theory of International Economics" in *On the Economics of International Labor Migration*, Athens: KEPE.

Swartz J, Karakatsanis, N. M. (2012), "The Securization of Migration Greece in the 1990s", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* Vol 14, No 1, March 2012, pp 33-51

Taylor, J. E. (1992), "Remittances and inequality Reconsidered: direct, indirect and inter-temporal effects", *Journal of Policy Modelling*, 14, 187-208.

Theodoropoulos, D., Kyridis, A., Zagkos, C., & Konstantinidou, Z. (2014). "Brain Drain" Phenomenon in Greece: Young Greek scientists on their Way to Immigration, in an era of "crisis". Attitudes, Opinions and Beliefs towards the Prospect of Migration. *Journal of Education and Human Development* Vol. 3, No. 4., 229-248.

Theodoropoulos, D., Kyridis, A., Zagkos, G. and Konstantinidou, Z., (2014). "Brain drain" phenomenon in Greece: Young Greek scientists on their way to immigration in an era of "crisis". Attitudes, opinions and beliefs towards the prospect of migration. *Journal of Education and Human Development*, 3(4), 229-248.

Williams, A., & Baláž, V. (2008). *International Migration and Knowledge*. London: Routledge.

Zobanakis, G. (1980). Brain Drain with particular reference to the outflow of Greek scientific labour to the United States, *Spoudai*, 30 (1), pp. 70-91

Ελληνική Βιβλιογραφία.

Ιωσηφίδης,Θ. (2002). *Θεωρίες για την Μετανάστευση*. Ξημερώσεις για το Μάθημα «Θέματα Γεωγραφικής Κινητικότητας: Μετανάστευση και Σουρισμός» του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Ξπουδών του Σμήματος Γεωγραφίας «Γεωγραφία και Ξχεδιασμός στην Ευρώπη και στην Μεσόγειο».

Καβουνίδη Τ. (2003), «Πρατήριο Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών», Απασχόλησης Ερευνητικής Πληροφορικής.

Καβουνίδη Τ. (2003), «Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών». Πρατήριο Απασχόλησης Ερευνητικής Πληροφορικής

Λαζαρέτου Σ., (2016), «Φυγή Ανθρώπινου Κεφαλαίου: Η σύγχρονη Τάση Μετανάστευσης των Ελλήνων στα Χρόνια της Κρίσης», Οικονομικό Δελτίο Τεύχος 43 Ιούλιος 2016, Τράπεζα της Ελλάδος

Λαμπριανίδης, Λ. (2011). *Επενδύοντας στη φυγή*. Αθήνα: Κριτική.

Λιανός Θ. & Νταούλη Α. «Οικονομική της εργασίας» (1998), εκδόσεις Ευγ. Μπένου, Αθήνα, σελ 125-139

Μαρβάκης Α. Παρσανόγλου Δ. Παύλου Μ. (2001), «Μετανάστες στην Ελλάδα» (2001) εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.

Τσαγρής Μ., (2014), Στατιστική με τη χρήση του Πακέτου IBM SPSS 22, <https://www.scribd.com/doc/2871833/%CE%A3%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%B7-%CF%87%CF%81%CE%AE%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-IBM-SPSS-22>

Χλέτσος Μ, Κόλλιας Χ, Συρακούλης Κ, Παλαιολόγου Σ, Θαλασσοχώρη Χ, Μπουρδούβαλη Β, Πούλιου Α (2005), «Οι Οικονομικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης. Επιπτώσεις στον Αγροτικό Τομέα», Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής.

Χολέτζας Ι. & Τσακόγλου Π. (2008) «Η απασχολησιμότητα των αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης», Αθήνα, Μορφωτική και Αναπτυξιακή Πρωτοβουλία

Διαδικτυακοί τόποι.

USGS, Statistical interpretation, <https://www.fort.usgs.gov/sites/landsat-imagery-unique-resource/statistical-interpretation> (Τελευταία πρόσβαση 24/05/2018).

ZA4999: Eurobarometer 72.5 (Oct-Nov 2009) E-Communications, Agriculture, Geographical and Labor Market Mobility, and Knowledge of Antibiotic Use, <http://zacat.gesis.org/webview/index.jsp?mode=documentation&submode=catalog&catalog=http://zacat.gesis.org/obj/fCatalog/Catalog6> (Τελευταία πρόσβαση 24/05/2018).

Σ+ Spss Turtorials, <https://www.spss-tutorials.com/cramers-v-what-and-why/> (Τελευταία πρόσβαση 24/05/2018).

Παράρτημα.

Γράφημα 34: Φύλο – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό.

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	14,560 ^a	1	,000		
Continuity Correction ^b	13,505	1	,000		
Likelihood Ratio	14,385	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	14,540	1	,000		
N of Valid Cases	745				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 23,45.

b. Computed only for a 2x2 table

Symmetric Measures			
		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,140	,000
	Cramer's V	,140	,000
	Contingency Coefficient	,138	,000
N of Valid Cases		745	

Γράφημα 35: Φύλο – Πόσο σύντομα είναι πιθανό να εργαστείτε στο εξωτερικό.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,699 ^a	5	,454
Likelihood Ratio	6,227	5	,285
Linear-by-Linear Association	,656	1	,418
N of Valid Cases	56		

a. 7 cells (58,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,34.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,290	,454
	Cramer's V	,290	,454
	Contingency Coefficient	,278	,454
N of Valid Cases		56	

Γράφημα 36: Φύλο – Πιθανότητες δουλειάς στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,831 ^a	4	,429
Likelihood Ratio	3,832	4	,429
Linear-by-Linear Association	2,036	1	,154
N of Valid Cases		963	

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 13,83.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,063	,429
	Cramer's V	,063	,429
	Contingency Coefficient	,063	,429
N of Valid Cases		963	

Γράφημα 37: Φύλο – Φίλοι ή συγγενείς που πιθανόν να βοηθήσουν.

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	54,748 ^a	1	,000		
Continuity Correction ^b	53,659	1	,000		
Likelihood Ratio	54,086	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	54,686	1	,000		
N of Valid Cases	880				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 109,96.

b. Computed only for a 2x2 table

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,249	,000
	Cramer's V	,249	,000
	Contingency Coefficient	,242	,000
N of Valid Cases		880	

Γράφημα 38: Φύλο – Πιθανό χρονικό διάστημα στο εξωτερικό.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,666 ^a	7	,277
Likelihood Ratio	8,892	7	,261
Linear-by-Linear Association	5,851	1	,016
N of Valid Cases	49		

a. 13 cells (81,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,31.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,421	,277
	Cramer's V	,421	,277
	Contingency Coefficient	,388	,277
N of Valid Cases		49	

Γράφημα 39: Φύλο – Τύπος εργασίας στο εξωτερικό.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	,283 ^a	5	,998
Likelihood Ratio	,285	5	,998
N of Valid Cases	34		

a. 12 cells (100,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,35.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,091	,998
	Cramer's V	,091	,998
	Contingency Coefficient	,091	,998
N of Valid Cases		34	

Γράφημα 40: Φύλο - σύγκριση αμοιβών στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,870 ^a	8	,044
Likelihood Ratio	15,895	8	,044
Linear-by-Linear Association	7,182	1	,007
N of Valid Cases	981		

a. 2 cells (11,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,38.

Symmetric Measures			
		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,127	,044
	Cramer's V	,127	,044
	Contingency Coefficient	,126	,044
N of Valid Cases		981	

Γράφημα 41: Φύλο – Πιθανότητα μετανάστευσης σε περίπτωση ανεργίας.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,267 ^a	3	,026
Likelihood Ratio	9,261	3	,026
Linear-by-Linear Association	5,574	1	,018
N of Valid Cases	976		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 31,35.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,097	,026
	Cramer's V	,097	,026
	Contingency Coefficient	,097	,026
N of Valid Cases		976	

Γράφημα 42 :Ηλικία – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	62,871 ^a	5	,000
Likelihood Ratio	55,765	5	,000
Linear-by-Linear Association	47,183	1	,000
N of Valid Cases	745		

a. 1 cells (8,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,86.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,290	,000
	Cramer's V	,290	,000
	Contingency Coefficient	,279	,000
N of Valid Cases		745	

Γράφημα 43 : Ηλικία – Πόσο σύντομα είναι πιθανό να εργαστείτε στο εξωτερικό.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	90,693 ^a	20	,000
Likelihood Ratio	34,790	20	,021
Linear-by-Linear Association	2,311	1	,128
N of Valid Cases	56		

a. 26 cells (86,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,02.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	1,273	,000
	Cramer's V	,636	,000
	Contingency Coefficient	,786	,000
N of Valid Cases		56	

Γράφημα 44 : Ηλικία – Πόσο καιρό πιστεύετε ότι θα εργαστείτε εκεί.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	25,803 ^a	28	,584
Likelihood Ratio	20,404	28	,849
Linear-by-Linear Association	5,479	1	,019
N of Valid Cases	49		

a. 39 cells (97,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,02.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,726	,584
	Cramer's V	,363	,584
	Contingency Coefficient	,587	,584
N of Valid Cases		49	

Γράφημα 45: Ηλικία – Πιθανότητα μετανάστευσης σε περίπτωση ανεργίας.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	74,492 ^a	15	,000
Likelihood Ratio	71,129	15	,000
Linear-by-Linear Association	16,441	1	,000
N of Valid Cases	976		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,87.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,276	,000
	Cramer's V	,160	,000
	Contingency Coefficient	,266	,000
N of Valid Cases		976	

Γράφημα 46: Ηλικία – Σύγκριση αμοιβών στην Ελλάδα με το εξωτερικό.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	104,424 ^a	40	,000
Likelihood Ratio	107,533	40	,000
Linear-by-Linear Association	47,321	1	,000
N of Valid Cases	981		

a. 10 cells (18,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,35.

Symmetric Measures			
		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,326	,000
	Cramer's V	,146	,000
	Contingency Coefficient	,310	,000
N of Valid Cases		981	

Γράφημα 47: Τόπος διαμονής – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,994 ^a	2	,050
Likelihood Ratio	6,307	2	,043
Linear-by-Linear Association	5,862	1	,015
N of Valid Cases	745		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,64.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,090	,050
	Cramer's V	,090	,050
	Contingency Coefficient	,089	,050
N of Valid Cases		745	

Γράφημα 48: Τόπος διαμονής – πόσο σύντομα είναι πιθανό να εργαστείτε στο εξωτερικό.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,266 ^a	10	,123
Likelihood Ratio	14,629	10	,146
Linear-by-Linear Association	,511	1	,475
N of Valid Cases		56	

a. 14 cells (77,8%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,13.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,522	,123
	Cramer's V	,369	,123
	Contingency Coefficient	,463	,123
N of Valid Cases		56	

Γράφημα 49: Τόπος διαμονής – Σύγκριση αμοιβών στην Ελλάδα με το εξωτερικό.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	78,735 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	76,624	16	,000
Linear-by-Linear Association	22,029	1	,000
N of Valid Cases	981		

a. 4 cells (14,8%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,48.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,283	,000
	Cramer's V	,200	,000
	Contingency Coefficient	,273	,000
N of Valid Cases		981	

Γράφημα 50: Τόπος διαμονής – Πιθανότητα μετανάστευσης σε περίπτωση ανεργίας.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	39,907 ^a	6	,000
Likelihood Ratio	39,960	6	,000
Linear-by-Linear Association	14,478	1	,000
N of Valid Cases	976		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,01.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,202	,000
	Cramer's V	,143	,000
	Contingency Coefficient	,198	,000
N of Valid Cases		976	

Γράφημα 63: Ηλικία ολοκλήρωσης σπουδών – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	79,232 ^a	10	,000
Likelihood Ratio	58,161	10	,000
Linear-by-Linear Association	27,877	1	,000
N of Valid Cases		745	

a. 8 cells (36,4%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,15.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,326	,000
	Cramer's V	,326	,000
	Contingency Coefficient	,310	,000
N of Valid Cases		745	

Γράφημα 52: Ηλικία ολοκλήρωσης σπουδών – Πόσο σύντομα είναι πιθανό να εργαστείτε στο εξωτερικό.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	56,783 ^a	40	,041
Likelihood Ratio	49,105	40	,153
Linear-by-Linear Association	,190	1	,663
N of Valid Cases	56		

a. 52 cells (96,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,02.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	1,007	,041
	Cramer's V	,450	,041
	Contingency Coefficient	,710	,041
N of Valid Cases		56	

Γράφημα 53 Ηλικία ολοκλήρωσης της εκπαίδευσης – Πιθανότητες δουλειάς στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	110,865 ^a	30	,000
Likelihood Ratio	109,987	30	,000
Linear-by-Linear Association	20,559	1	,000
N of Valid Cases	976		

a. 17 cells (38,6%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,70.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,247	,029
	Cramer's V	,123	,029
	Contingency Coefficient	,240	,029
N of Valid Cases		963	

Γράφημα 54: Ηλικία ολοκλήρωσης των σπουδών – Πιθανότητα μετανάστευσης σε περίπτωση ανεργίας.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	110,865 ^a	30	,000
Likelihood Ratio	109,987	30	,000
Linear-by-Linear Association	20,559	1	,000
N of Valid Cases	976		

a. 17 cells (38,6%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,70.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,337	,000
	Cramer's V	,195	,000
	Contingency Coefficient	,319	,000
N of Valid Cases		976	

Γράφημα 55: Τωρινό επάγγελμα – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	73,951 ^a	6	,000
Likelihood Ratio	57,287	6	,000
Linear-by-Linear Association	25,342	1	,000
N of Valid Cases	745		

a. 2 cells (14,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,65.

Symmetric Measures			
		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,315	,000
	Cramer's V	,315	,000
	Contingency Coefficient	,300	,000
N of Valid Cases		745	

Γράφημα 56: Τωρινό επάγγελμα – σύγκριση αμοιβών στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	117,258 ^a	56	,000
Likelihood Ratio	118,415	56	,000
Linear-by-Linear Association	3,280	1	,070
N of Valid Cases	981		

a. 24 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,07.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,346	,000
	Cramer's V	,131	,000
	Contingency Coefficient	,327	,000
N of Valid Cases		981	

Γράφημα 57: Γωρινό επάγγελμα - σύγκριση πιθανοτήτων εργασίας στο εξωτερικό με την Ελλάδα.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	54,253 ^a	28	,002
Likelihood Ratio	59,640	28	,000
Linear-by-Linear Association	2,355	1	,125
N of Valid Cases		963	

a. 9 cells (22,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,69.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,237	,002
	Cramer's V	,119	,002
	Contingency Coefficient	,231	,002
N of Valid Cases		963	

Γράφημα 58: Οικογενειακή κατάσταση – Πιθανή εργασία στο εξωτερικό στο μέλλον

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	24,072 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	24,501	3	,000
Linear-by-Linear Association	15,639	1	,000
N of Valid Cases	745		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,33.

Symmetric Measures

	Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal Phi	,180	,000
Cramer's V	,180	,000
Contingency Coefficient	,177	,000
N of Valid Cases	745	

Γράφημα 59: Οικογενειακή κατάσταση – Φίλοι συγγενείς που πιθανόν να βοηθήσουν.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,280 ^a	2	,043
Likelihood Ratio	6,673	2	,036
Linear-by-Linear Association	5,543	1	,019
N of Valid Cases	55		

a. 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,67.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,338	,043
	Cramer's V	,338	,043
	Contingency Coefficient	,320	,043
N of Valid Cases		55	

Γράφημα 60: Οικογενειακή κατάσταση – Πιθανότητες δουλειάς στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,643 ^a	12	,262
Likelihood Ratio	15,901	12	,196
Linear-by-Linear Association	5,043	1	,025
N of Valid Cases		962	

a. 2 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,53.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,123	,262
	Cramer's V	,071	,262
	Contingency Coefficient	,122	,262
N of Valid Cases		962	

Γράφημα 61: Οικογενειακή κατάσταση – Πιθανότητα μετανάστευσης σε περίπτωση ανεργίας.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,341 ^a	9	,060
Likelihood Ratio	16,427	9	,058
Linear-by-Linear Association	2,781	1	,095
N of Valid Cases	975		

a. 1 cells (6,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,44.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,129	,060
	Cramer's V	,075	,060
	Contingency Coefficient	,128	,060
N of Valid Cases		975	

Γράφημα 62: Οικογενειακή κατάσταση- Σύγκριση αμοιβών στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,359 ^a	24	,020
Likelihood Ratio	41,244	24	,016
Linear-by-Linear Association	5,372	1	,020
N of Valid Cases	980		

a. 9 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,15.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,203	,020
	Cramer's V	,117	,020
	Contingency Coefficient	,199	,020
N of Valid Cases		980	